

รายงานโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาล
ในมุมมองสิทธิมนุษยชน (Court Watch)
ประจำปี 2555 – 2556

โดย

สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (AIHR)

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

คณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำนักวิชานิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

Preface

In May 2013, Law Faculties of University of Chiangmai, University of Mae-faluang, University of Thaksin and University of Ubon Ratchathani, organized a national public seminar on ‘Cases of Human Rights: Rights to Fair Trial’. The objective of the seminar was to share the findings of around 120 law students who observed courts and trials during the academic year from the perspective of fair trial principles.

Officers from the Courts of Justice, Commissioners from National Human Rights Commission of Thailand, Law Reform Commission of Thailand, human rights lawyers and activists, students and law professors participated in the discussions.

The seminar was organized as part of the Court Watch Project that was initiated by Asian Institute for Human Rights in 2009 in collaboration with Universities in Thailand.

The present report gives a brief description of the Court Watch Project, its objectives, history and process. It also gives a description of the activities that were undertaken during 2012-2013, the tools developed under the program to facilitate observing of trials and hearings, and a summary of findings under the project. Finally it presents, the feelings of some of the students who participated in the program.

Kalpalata Dutta

Director,

Asian Institute for Human

สารบัญ

คำนำ

สารบัญ

บทที่ 1	จุดเริ่มต้นของโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์ กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน (Court Watch)	1
บทที่ 2	ภาพรวมของโครงการ Court Watch พ.ศ. 2556	21
บทที่ 3	ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	32
บทที่ 4	ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยทักษิณ	43
บทที่ 5	ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	56
บทที่ 6	ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	70
ภาคผนวก		79

1

จุดเริ่มต้นโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาล ในมุมมองสิทธิมนุษยชน (Court Watch)

ก่อนจะเป็น Court Watch

เมื่อแรกก่อตั้งสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (Asian Institute for Human Rights: AIHR) ในปี พ.ศ.2548 ทางสถาบันฯ ได้มีส่วนร่วมกับโครงการ Access to justice ของมูลนิธิพัฒนาธรรม ผ่านกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพให้กับภาคประชาสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากขณะนั้นมีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่มากมาย เช่น การบังคับให้หายสาบสูญโดยไม่สมัครใจ, การจับกุมคุมขังโดยพลการ, การซ้อมทรมาน ตัวอย่างคดีดังเช่น คดีทนายสมชาย นีละไพจิตร, คดีตากใบ, คดีกรือเสะ, คดีอิหม่ามยะผา คดีทั้งหลายล้วนเป็นคดีที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน นอกจากนี้ยังเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของภาครัฐ ทำให้ภาคประชาสังคมต้องเข้ามามีส่วนติดตามตรวจสอบกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ต้องหาและผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการทางศาล

สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย, มูลนิธิผสานวัฒนธรรม, มูลนิธิศูนย์
ทนายความมุสลิม, Working group for justice และคณะกรรมการนิติศาสตร์
สากล รวมถึงภาคประชาสังคมอื่นๆในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ร่วมกัน
ติดตามกระบวนการยุติธรรมด้วยการไปสังเกตการณ์คดีในชั้นศาล โดยมีตัวแทน
จากองค์กรดังกล่าวเข้าไปในห้องพิจารณาคดี ผลจากการไปสังเกตการณ์ดังกล่าว
ทำให้พบปัญหาและเกิดการตั้งคำถามมากมายกับกระบวนการยุติธรรม ภายใต้
กรอบสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทั้งตามกฎหมายสูงสุดในประเทศอย่าง
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และหลักการในกรอบกฎหมายสิทธิมนุษยชน
ระหว่างประเทศ

ข้อค้นพบจากการติดตามคดีในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ทำ
ให้เห็นความเป็นจริงในการปฏิบัติกับมาตรฐานการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม
กล่าวคือ ปัญหาเรื่องล่ามภาษาถิ่น อย่างภาษามลายู หรือภาษายาวีนั้นไม่สามารถ
แปลความอย่างตรงไปตรงมา มีการตัดความและแปลผิดความหมาย, ปัญหาเรื่อง
การบังคับให้ผู้ต้องหารับสารภาพของผู้พิพากษา เพื่อให้มีการลดโทษ และปัญหา
ผู้พิพากษาตัดเนื้อความเมื่อบันทึกคำให้การของพยานในชั้นศาล

ปัญหาเหล่านี้ทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ตระหนักและต้องการ
รวบรวมและสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชั้นศาล เพื่อให้สังคมได้รับรู้และมีความหวัง
ในการเปลี่ยนแปลงระบบที่ไม่เป็นธรรมให้เป็นธรรมกับประชาชนผู้ถูกละเมิดสิทธิ
มนุษยชน นอกจากนี้ภาคประชาสังคมมีความเชื่อว่า หากมีผู้สังเกตการณ์คดีอยู่
ในห้องพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สังเกตการณ์คดีที่เป็นชาวต่างชาติ จะ
ส่งผลต่อท่าทีของผู้พิพากษาและผู้ปฏิบัติงานในห้องพิจารณาคดีให้เคร่งครัดกับ
หลักการการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และปฏิบัติต่อคู่ความด้วยการไม่เลือก
ปฏิบัติ ด้วยเหตุผลดังกล่าว กลุ่มภาคประชาสังคมทั้งในพื้นที่และองค์กรจาก

กรุงเทพมหานคร รวมถึงองค์การระหว่างประเทศทั้งหลายได้จัดให้มีกิจกรรมการไปสังเกตการณ์คดีในชั้นศาลอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสังเกตการณ์คดีนั้นเป็นสิ่งที่กระทำได้ภายใต้หลักการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผย อีกทั้งก็ไม่ขัดกับกฎหมาย หากแต่ยังเกิดการตั้งคำถามจากนักกฎหมายสิทธิมนุษยชนว่า การสังเกตการณ์คดีนั้นจะเป็นการหมิ่นอำนาจศาลหรือไม่? หรือว่า การวิพากษ์วิจารณ์ศาลนั้นจะกระทำได้หรือ?

เพราะสภาพปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่ได้พบแค่ในพื้นที่ภาคใต้ แต่กลับพบเรื่องเหล่านี้ในภาคเหนือด้วย เมื่อได้มีการสนทนากับทนายความสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ภาคเหนือ ทนายสมิทรชัย หัตถสาร ก็พบปัญหาเรื่องล่ามภาษาท้องถิ่นเช่นเดียวกัน กล่าวคือในพื้นที่ภาคเหนือมีชนชาติพันธุ์อาศัยอยู่มาก เมื่อกลุ่มคนเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมักเกิดปัญหาการเข้าใจทางภาษา และไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการทางศาล

การติดตามตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางศาล จึงริเริ่มเป็นโครงการที่จะเอื้อต่อการติดตามตรวจสอบการทำงานของกระบวนการศาลขึ้นจากการเรียนรู้และประสบการณ์การทำงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศาล

เริ่มเป็น Court Watch

จุดเริ่มต้นของการติดตามสิทธิในกระบวนการยุติธรรม (Monitoring rights to fair trial) จึงเกิดขึ้น จากรายงาน “ทำความเข้าใจระบบยุติธรรมในประเทศไทย” รศ.มรว.พฤติสาณ ชุมพล ประธานสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย ได้เขียนเกริ่นนำในรายงาน “ทำความเข้าใจระบบยุติธรรมในประเทศไทย โครงการเฝ้าระวังศาล 2551 (Court Watch Program)” รายละเอียดโครงการไว้ดังนี้

ในปี พ.ศ.2551 สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียได้ริเริ่มดำเนิน “โครงการเฝ้าระวังศาล (Court Watch Program)” ที่ถือเป็นโครงการนำร่องว่าด้วยการทำความเข้าใจระบบยุติธรรมในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- ทำความเข้าใจองค์ประกอบสิทธิมนุษยชนสากลในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมซึ่งมีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยระบุไว้เช่นกัน
- เพื่อสำรวจว่ากลุ่มผู้ยากจนและชายขอบในสังคมสามารถเข้าถึงความยุติธรรมและได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรือไม่
- เพื่อสร้างความเข้าใจในบรรดานักกิจกรรมภาคประชาสังคมและนิสิตนักศึกษาเกี่ยวกับกลไกการทำงานของระบบยุติธรรม
- เพื่อส่งเสริมการปฏิรูปภายในระบบยุติธรรม

โดยได้จัดการอบรมว่าด้วย “มาตรฐานการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของกลุ่มชายขอบ” โดยเป็นการจัดร่วมกันของสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียและโครงการเอเชียแปซิฟิก ของคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล (Asia Pacific Program, International Commission of Jurists) ระหว่างวันที่ 22-27 มีนาคม 2551 ที่ นครนายก ผู้กล่าวเปิดงานได้แก่นายชาญเชาว์ ไชยานุกิจ รองปลัดกระทรวงยุติธรรม และวิทยากรได้แก่ ดร.คณิต ฒ นคร อดีตอัยการสูงสุดและคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ ผู้พิพากษา นายวสันต์ พานิช อดีตกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในการนี้ผู้เชี่ยวชาญสิทธิมนุษยชนสากลจากโครงการเอเชียแปซิฟิกของคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากลได้ให้ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล ทั้งยังมีการเดินทางไปดูงานที่ศาลจังหวัดนครนายก

ระหว่างการดูงาน ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดได้กล่าวแนะนำองค์ประกอบของศาลในประเทศไทย มีผู้เข้าร่วมการอบรมจำนวน 30 คน

หลังการอบรม นิสิต นักศึกษามาจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และนักกิจกรรมด้านแรงงานพลัดถิ่น เช่น จากคลินิกกฎหมายแรงงานและสภาพนายความแห่งพม่า อำเภอแม่สอด ผู้ช่วยทนายความซึ่งทำงานให้กับศูนย์ทนายความมุสลิม จังหวัดยะลา และนักกิจกรรมซึ่งทำงานกับเครือข่ายคนพื้นเมืองได้เข้าร่วมสังเกตการณ์พิจารณาคดีระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม 2551 หลังจากนั้นผู้สังเกตการณ์ได้แบ่งปันประสบการณ์จากการสังเกตการณ์การพิจารณาคดีร่วมกับทนายความจากประเทศไทยและต่างประเทศ ในการประชุมซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 1-2 พฤศจิกายน 2551 ที่กรุงเทพฯ สุดท้ายมีการแบ่งปันประสบการณ์ร่วมกับนายวุฒิชัย หรรุจิตตวิวัฒน์ ผู้พิพากษาในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2551

ในรายงาน“**ทำความเข้าใจระบบยุติธรรมในประเทศไทย โครงการเฝ้าระวังศาล 2551 (Court Watch Program)**” สรุปข้อค้นพบจากผู้สังเกตการณ์การพิจารณาคดีได้ดังนี้

- ผู้พิการนั่งรถเข็นไม่สามารถเข้าถึงบริเวณศาลได้
- ปัญหาล่ามแปลภาษา ผู้ต้องหาที่ไม่เข้าใจภาษาไทย ไม่มีการจัดเตรียมล่ามให้ หรือหากมีล่าม ล่ามก็แปลความได้ไม่ครบถ้วน ไม่มีการแปลทวนให้กับพยาน ไม่มีการแปลคำพิพากษา และมีกรณีที่ล่ามแสดงอคติกับผู้ต้องหา
- บทบาทของทนายขอแรง ที่ไม่ใส่ใจต่อคดีที่ตนรับผิดชอบมากนัก ไม่มีการพบกับผู้ต้องหาก่อนจะเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาของศาล ซึ่งส่งผลด้านลบ

ต่อคดี บางครั้งทนายแสดงอคติต่อกลุ่มชาติพันธุ์ หรือ แรงงานข้ามชาติ ด้วยการ
ใช้คำพูดดูถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

- บทบาทของอัยการ พนักงานอัยการ จะเน้นงานเชิงรับเป็นส่วนใหญ่
และเดินเข้าออกห้องพิจารณาคดีอยู่เสมอ ไม่ฟังการสืบพยานของอีกฝ่าย
- บทบาทของผู้พิพากษา การพิจารณาคดีส่วนใหญ่มักจะเริ่มช้า องค์กร
คณะไม่ครบ แต่จะมีผู้พิพากษาหลักอยู่ 1 ท่าน หากเป็นคดีที่เป็นแรงงานข้ามชาติ
เรียกร้องค่าชดเชย ผู้พิพากษามักให้ไกล่เกลี่ย และแรงงานข้ามชาติมักไม่มีอำนาจ
ในการต่อรอง เมื่อมีการอ่านคำบันทึกการให้การ ผู้พิพากษาบางท่านอ่านเสียง
เบา และอ่านเร็ว จนทำให้พยานฟังและตรวจสอบไม่ทัน
- บทบาทของเจ้าพนักงานศาล ก่อนข้ามมีทัศนคติเชิงลบกับคนจน
และบางครั้งไม่อธิบายขั้นตอนในห้องพิจารณาคดี ส่งผลให้ผู้อยู่ในห้องพิจารณา
คดีปฏิบัติตัวไม่ถูก และถูกศาลตำหนิ

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการนี้ คือการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วม
โครงการและได้ส่งเสริมความเข้าใจการทำงานของระบบยุติธรรม ได้ใกล้ชิดการทำงาน
ทำงานกับฝ่ายตุลาการ อันจะเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิรูประบบยุติธรรม โดย
จะต้องมีการปฏิรูปในระดับนโยบาย เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความยุติธรรม
และองค์กรภาคประชาสังคมมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้เกิดการสะท้อนประเด็น
ปัญหาเพื่อปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในอนาคต

จากความสำเร็จในปี 2551 ส่งผลให้ทางโครงการพัฒนารูปแบบการ
ดำเนินกิจกรรม โดยร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนที่
ทำงานในระดับพื้นที่ เกิดเป็นการดำเนินงานโครงการในปี 2552 จนกระทั่งถึง
ปัจจุบัน คือ ปี 2556 โครงการได้ดำเนินงานใน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย พื้นที่
ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ บนพื้นฐานความหลากหลายของประเด็น

ปัญหา และความสนใจของอาสาสมัครในแต่ละพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้าง ศักยภาพให้กับนิสิตนักศึกษา คณะนิติศาสตร์และคณะอื่นๆ เช่น คณะ มนุษยศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา และนักกิจกรรมที่ทำงาน เกี่ยวข้องกับประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน

เพื่อร่วมโครงการ ประกอบด้วยคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มดำเนินโครงการก่อน ในปี 2552 โดยมี สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ ฟ้าหลวง เข้ามาสังเกตการณ์การประชุม, การอบรมร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเริ่มโครงการ ในปี 2553 ซึ่งเป็นปีเดียวกับ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี และในปี 2555 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ก็ได้เข้าร่วม โครงการ

พัฒนาพื้นที่แห่งการเรียนรู้

เมื่อจบโครงการในปี 2551 ทางสถาบันฯ ก็ดำเนินโครงการต่อเนื่องในปี 2552 ยกระดับจากภาคประชาสังคม นักศึกษาผู้สนใจ สู่การหาความร่วมมือใน ระดับมหาวิทยาลัย และเปลี่ยนชื่อโครงการเป็น **“โครงการการเรียนรู้และ สังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน”** โดยมีจุดมุ่งหมาย ของโครงการ คือ ให้นิสิต นักศึกษา คณะนิติศาสตร์ และภาคประชาสังคมที่สนใจ เรื่องสิทธิมนุษยชน และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม เกิดกระบวนการเรียนรู้ ทำ ความเข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีในศาล และเพิ่มความสามารถในการเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการบันทึกเหตุการณ์ ตั้งข้อสังเกต กับการพิจารณาคดีในชั้นศาล ตามหลักสิทธิในกระบวนการยุติธรรมและการ พิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม อีกทั้งยังมุ่งหวังการรวบรวมข้อมูลปัญหาและอุปสรรค

ในการเข้าถึงความยุติธรรมและการรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของนักศึกษา

ประสานความร่วมมือกับคณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค มุ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมโครงการในการแลกเปลี่ยนประเด็นต่างๆ ทั้งนิสิต นักศึกษา อาสาสมัครนักสังเกตการณ์คดี นักกิจกรรม อาจารย์ นักวิชาการและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งยังสร้างเสริมศักยภาพในทางทฤษฎีผ่านการอบรมด้านสิทธิมนุษยชน และเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ภาคปฏิบัติผ่านวิธีการสังเกตการณ์คดีในชั้นศาล ซึ่งทั้งสองกระบวนการ ส่งเสริมให้เกิดการตระหนักถึงการนำหลักทฤษฎีไปใช้ให้สอดคล้องกับหลักปฏิบัติ และจากกระบวนการดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดการรวบรวมฐานข้อมูล ที่สะท้อนความเป็นจริงของการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในชั้นศาล อีกทั้งยังสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ที่ช่วยให้ความเข้าใจปัญหาต่างๆ ของกระบวนการพิจารณาคดีในศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งสิทธิได้ง่าย ข้อมูลที่ได้จากโครงการจะถูกประมวลเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรม

โครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน ได้เริ่มดำเนินโครงการกับมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ.2552 เป็นต้นมา และดำเนินการต่อเนื่องจนถึง ปี 2554 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จาก Open Society Foundation (OSF) บริหารงบประมาณโดยสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย จากประสบการณ์การดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องกว่า 3 ปี ทำให้คณาจารย์ คณะและมหาวิทยาลัยเห็นร่วมกันว่าควรดำเนินโครงการต่อ โดยให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนวิชาสิทธิมนุษยชน และกิจกรรมภายใต้ศูนย์ช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

จากนั้นในปี 2555 เครือข่ายมหาวิทยาลัย ก็ได้ยื่นขอสนับสนุนงบประมาณจาก Open Society Foundation (OSF) เอง โดยมีตัวแทนคือ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงเป็นผู้บริหารโครงการ ภายใต้การร่วมกันทำงานระหว่าง มหาวิทยาลัยและ สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียเป็นผู้หนุนเสริมโครงการและ จัดกระบวนการเรียนรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน

กระบวนการทำงาน

กระบวนการทำงานได้ประสานความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาที่สนใจร่วมดำเนินโครงการ โดยเน้นกลุ่มอาจารย์ที่สอนวิชาสิทธิมนุษยชน และอาจารย์ที่สนใจ อาทิเช่น รศ.สมชาย ปรีชาศิลปกุล อ.ทศพล ทรรศนกุลพันธ์ อาจารย์สอนวิชากฎหมายกับสังคม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มดำเนินโครงการกับนักศึกษาในวิชาก่อน เช่นเดียวกับ อาจารย์ดามร คำไตรย์ และอาจารย์โสภิต ชีวะพานิชย์ ที่สอนวิชาสิทธิมนุษยชน ในสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ส่วนอาจารย์ขรรค์เพชร ชายทวีป ได้ดำเนินโครงการผ่านศูนย์ช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (ศชปก.) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสุดท้ายคือมหาวิทยาลัยทักษิณ นำโดยอาจารย์เสาวนีย์ แก้วจุลกาญจน์ นำกิจกรรมโครงการเข้าสู่การเรียนการสอนวิชาสิทธิมนุษยชน

จัดการประชุมกันระหว่างอาจารย์ 4 สถาบัน และผู้ประสานสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่อย่าง **ศูนย์พิทักษ์และฟื้นฟูสิทธิชุมชนท้องถิ่น** องค์กรที่ช่วยเหลือชาวบ้านและชุมชนในเรื่องกฎหมาย โดยเฉพาะคดีสิทธิมนุษยชน คดีป่าไม้ที่ดิน ให้คำปรึกษาทางกฎหมายและช่วยเหลือด้านกระบวนการยุติธรรม เข้ามามีส่วนร่วม

ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในชั้นศาล เติมประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ ก่อเกิดเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานโครงการ การเรียนการสอนวิชาสิทธิมนุษยชน และการแลกเปลี่ยนทางวิชาการขนาดย่อมๆ ขึ้น

เมื่อได้ข้อสรุปว่า การดำเนินโครงการต้องสอดคล้องกับภาคการศึกษาของนักศึกษา ก็วางแผนการอบรมในแต่ละมหาวิทยาลัย ตามกรอบเงื่อนไขของวิชา และภาคการศึกษา ส่วนใหญ่ วิชาสิทธิมนุษยชนนั้นจะสอนในภาคการศึกษาที่ 2 ซึ่งโครงการ Court Watch ก็เริ่มกิจกรรมอบรมเรื่อง **“การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม”** หลังจากเปิดภาคการศึกษาที่ 2 นั้นเอง

ตารางการจัดอบรมเรื่อง การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน

ในกระบวนการยุติธรรม

ลำดับ	มหาวิทยาลัย	จำนวนผู้เข้าร่วม	วันที่จัดอบรม	สถานที่
1	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	22	30 ตุลาคม – 1 พฤศจิกายน 2552	โรงแรมอิมพีเรียลเชียงใหม่ สปอร์ตคลับ รีสอร์ท อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
2	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัย แม่ฟ้าหลวง	64	4 – 5 ธันวาคม 2553	โรงแรมอิมพีเรียลเชียงใหม่ สปอร์ตคลับ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
3	มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	47	20-21 พฤศจิกายน 2553	อูบลน้ำซับริゾート อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
4	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่และ มหาวิทยาลัย แม่ฟ้าหลวง	86	19 – 20 พฤศจิกายน 2554	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
5	มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	40	28 – 30 ตุลาคม 2554	กิจตรงวิลรีสอร์ท อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
6	มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	30	8-9 ธันวาคม 2555	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ลำดับ	มหาวิทยาลัย	จำนวนผู้เข้าร่วม	วันที่จัดอบรม	สถานที่
7	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	33	15 ธันวาคม 2555	ศิรินาถ การ์เดนท์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
8	มหาวิทยาลัย ทักษิณ	30	20-21 ธันวาคม 2555	มหาวิทยาลัยทักษิณ
9	มหาวิทยาลัย แม่ฟ้าหลวง	30	22 ธันวาคม 2555	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัด เชียงราย

ในปี 2552 เนื่อหาการอบรมจะมุ่งเน้นที่การทำความเข้าใจหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ทั้งในระดับชาติและระดับสากล การเสริมทักษะ การสืบค้นข้อเท็จจริงและการบันทึกข้อมูลเพื่อใช้ในกระบวนการตรวจสอบ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และการเข้าสู่สังเกตการณ์ในชั้นศาล

ในปี 2553-2554 มุ่งเน้นการทำความเข้าใจประเด็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพื้นที่ ด้วยการเชิญผู้ถูกละเมิดตัวจริง มาให้ความรู้ และฝึกให้ผู้เข้าอบรม ได้เรียนรู้การสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล และตั้งคำถามกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับความเป็นจริงในกระบวนการยุติธรรม โดยไม่ทิ้งเนื้อหาสิทธิมนุษยชน หลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม เนื้อหาเชิงกฎหมาย อีกทั้งยังพัฒนาแบบบันทึกการสังเกตการณ์คดีขึ้นมา เพื่อให้ผู้สังเกตการณ์ได้นำไปใช้

ในปี 2555 มีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้กระชับและนำไปใช้ได้จริงเมื่อไปสังเกตการณ์คดีในศาล เริ่มด้วยการทบทวนความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนเบื้องต้นให้กับผู้เข้าอบรม เพื่อเป็นการเชื่อมโยงหลักการสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน ให้ผู้เข้าร่วมได้ตระหนักถึงความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชน อธิบาย

หลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม การใช้แบบ
บันทึกการสังเกตการณ์คดี และการแนะนำการเตรียมตัวไปศาล

เมื่อผู้สังเกตการณ์ได้ผ่านการอบรมแล้ว ก็ถึงขั้นตอนของการไปศาล
นิสิต นักศึกษา จะไปสังเกตการณ์คดีตลอดภาคการศึกษาที่ 2 คือในช่วงเดือน
ตุลาคม ถึง มีนาคม ระหว่างนั้นมีการติดตามการไปสังเกตการณ์คดีด้วยการจัดวง
สนทนากับกลุ่มผู้ไปสังเกตการณ์คดี เพื่อให้ผู้ไปสังเกตการณ์เล่าประสบการณ์
รวมถึงวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคในการเก็บข้อมูล จากนั้นก็รวบรวมและวิเคราะห์
ข้อมูลจากรายงานการสังเกตการณ์ของอาสาสมัคร

ปี 2552 จัดทำรายงานการบันทึกเรื่องเล่าและจัดทำหนังสือ เรื่อง “กระบวนการ
ศาลในมุมมองของนักสังเกตการณ์”

ปี 2553 ใช้แบบบันทึกการสังเกตการณ์คดีที่พัฒนาจากข้อมูล ปี 2552

สถาบัน	จำนวนคดีที่เข้าสังเกตการณ์
ม.เชียงใหม่	374
ม.อุบลราชธานี	210

ปี 2554 ใช้แบบบันทึกการสังเกตการณ์คดีที่พัฒนาจากแบบบันทึกในปี 2553

สถาบัน	จำนวนคดีที่เข้าสังเกตการณ์
ม.เชียงใหม่	119
ม.แม่ฟ้าหลวง	243
ม.อุบลราชธานี	97

ปี 2555 ใช้แบบบันทึกการสังเกตการณ์คดี ร่วมกันที่พัฒนาจากแบบบันทึก

ปี 2554

สถาบัน	จำนวนคดีที่เข้าสังเกตการณ์
ม.เชียงใหม่	285
ม.แม่ฟ้าหลวง	235
ม.อุบลราชธานี	239
ม.ทักษิณ	177

จัดเวทีสัมมนาวิชาการ “การเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน” เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและประชาสัมพันธ์โครงการในระดับมหาวิทยาลัย โดยมีรายละเอียดการจัดงานดังต่อไปนี้

วันพุธที่ 14 กรกฎาคม 2553 การสัมมนาวิชาการ “การเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน” ณ ห้องประชุมชั้น 4 อาคารปฏิบัติการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในงานนี้ได้มีการเปิดเวทีทัศน์ เรื่อง “กระบวนการศาลในมุมมองของนักสังเกตการณ์” ที่จัดทำโดยผู้เข้าร่วมโครงการ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมา มีการเสวนา “กระบวนการศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน” โดย อาจารย์ทศพล ทรรศนกุลพันธ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คุณสุมิตรชัย หัตถสาร ผู้อำนวยการศูนย์พิทักษ์และฟื้นฟูสิทธิชุมชนท้องถิ่น คุณฤกษ์พันธ์พร โสภณ-วัตร (ตัวแทนภาคเหนือ) และคุณอัญชญา ทิมมิหน๊ะ (ตัวแทนภาคใต้) อาสาสมัครผู้สังเกตการณ์คดี

วันศุกร์ที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ โรงแรมศิรินาถ การ์เดนที่
จังหวัดเชียงใหม่ การสัมมนาเรื่อง “สิทธิในกระบวนการยุติธรรม: หลักการและ
ความเป็นจริง” ช่วงเช้ามีการเสวนาเรื่อง “ความเป็นจริงในชั้นศาล กับการเข้าถึง
สิทธิในกระบวนการยุติธรรม” โดยผู้ร่วมสัมมนา คือ คุณสืบสกุล กิจนุกร ตัวแทน
ชาวบ้าน กรณีที่ดินจังหวัดลำพูน คุณพูนสุข พูนสุขเจริญ ทนายความด้านสิทธิ
มนุษยชน ตัวแทนผู้ช่วยทนายความจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาจารย์
สมบัติ วอทอง คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้ดำเนินรายการ
อาจารย์ชรรค์เพชร ชายทวีป และอาจารย์ทศพล ทรรคนกุลพันธุ์

ช่วงบ่าย เป็นการนำเสนอผลงานนักศึกษาจากการเข้าร่วมโครงการ ใน
หัวข้อ “ความเป็นจริงในชั้นศาลจากการสังเกตการณ์ของนักศึกษา” โดยนักศึกษา
จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และ
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และประมวลภาพรวมความเป็นจริงในชั้นศาล โดย รศ.
สมชาย ปรีชาศิลปกุล

ปิดท้ายด้วย การเสวนาเรื่อง “ความเป็นจริงในชั้นศาล กับการปกป้อง
สิทธิมนุษยชน” โดย ประธานสภาทนายความเชียงใหม่, ผู้พิพากษา, อัยการ
จังหวัด, คุณสมชาย หอมลออ คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย เป็นผู้ร่วมเสวนา
ส่วนผู้ดำเนินรายการคือ อาจารย์ตามร คำไตรย์ และอาจารย์ไศภิต ชีวะพานิชย์
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ในปีนี้อเอง ได้มีกิจกรรมพานิสิตนักศึกษา ไปศึกษาพื้นที่
และแลกเปลี่ยนกระบวนการปฏิรูปที่ดินกับ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินโดยชุมชน บ้าน
โป่ง ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ วันเสาร์ที่ **23 มิถุนายน
พ.ศ.2555**

วันอาทิตย์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2556 จัดกระบวนการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ประสบการณ์การสังเกตการณ์คดีของแต่ละมหาวิทยาลัย และเตรียมความ

พร้อมในการนำเสนอผลงานในวันรุ่งขึ้น ณ วิเทรณ อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนลเฮ้าส์ เขต
ดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

วันจันทร์ที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2556 การสัมมนาเวทีสาธารณะเรื่อง
“คดีสิทธิมนุษยชน กรณีการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม” ช่วงเช้า เป็นการ
นำเสนอผลงานนักศึกษาจากการเข้าร่วมโครงการในหัวข้อ “ความเป็นจริงในชั้น
ศาลจากการสังเกตการณ์ของนักศึกษา” โดย นักศึกษาจากคณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง และ
มหาวิทยาลัยทักษิณ และประมวลภาพรวมความเป็นจริงในชั้นศาล โดย รศ.
สมชาย ปรีชาศิลป์กุล ในช่วงบ่าย เสวนาเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมกับการ
ปกป้องสิทธิมนุษยชน” ผู้ร่วมเสวนาคือ นายแพทย์นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ คณะ
กรรมสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, คุณไพโรจน์ พลเพชร คณะกรรมการปฏิรูป
กฎหมาย, ผู้พิพากษา สราวุธ เบญจกุล รองเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม,
ทนายแสงชัย รัตนเสวีวงศ์ ตัวแทนจากสภาทนายความ และ ร.ต.ท.ดร.อุทัย อาทิต
เวช อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ ฝ่ายคุ้มครองสิทธิประชาชนระหว่างประเทศ และ
กล่าวปัจฉิมคาถา โดย ศ.ดร.คณิต ณ นคร ประธานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย

เมื่อจัดกิจกรรมหลักของโครงการแล้วสิ้น คณะทำงานและตัวแทน
นักศึกษาก็ร่วมกันถอดบทเรียน สรุปประสบการณ์การดำเนินโครงการ และ
ร่วมกันวางแผนการเพื่อดำเนินการในปีต่อไป

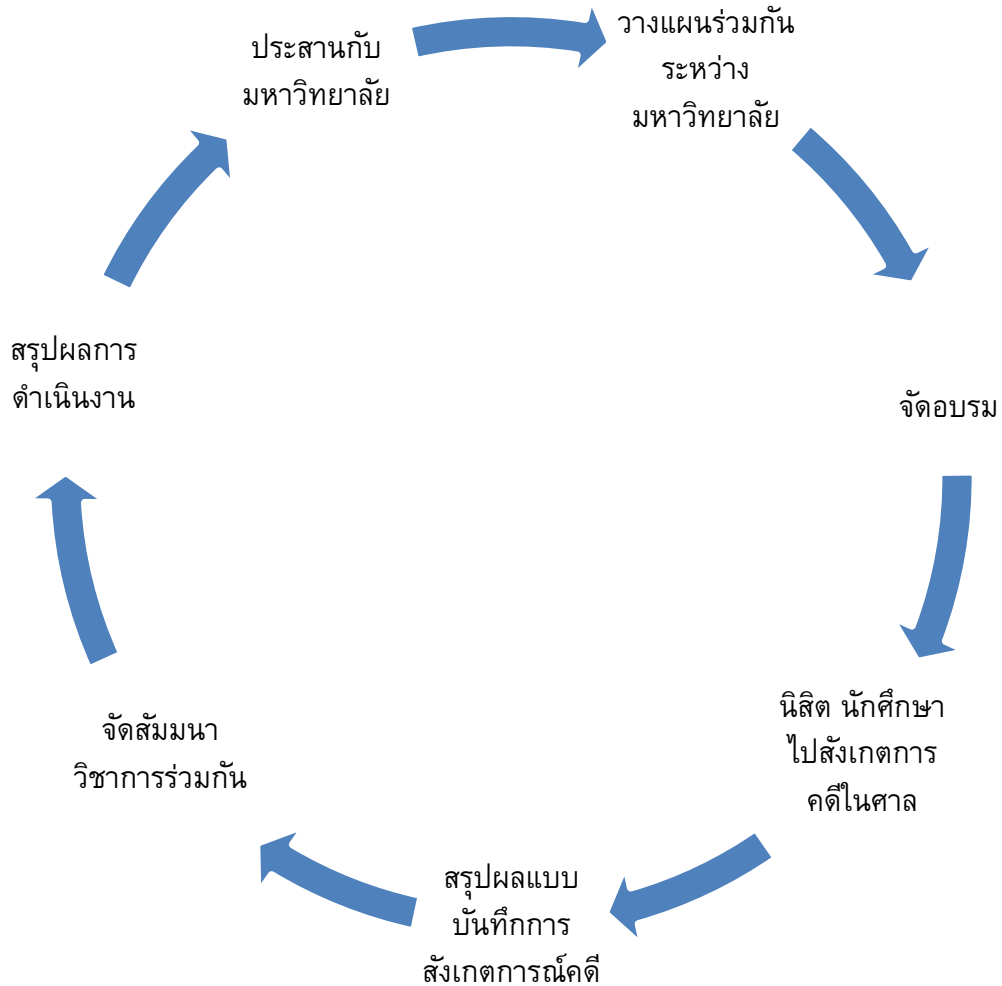

รูปภาพการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การสังเกตการณ์คดี
วันที่ 26 พฤษภาคม 2556 ณ วีเทรน อินเทอร์เน็ตเซ็นเตอร์ กรุงเทพฯ

รูปภาพการสัมมนาเวทีสาธารณะเรื่อง “คดีสิทธิมนุษยชน กรณีการพิจารณา
คดีด้วยความเป็นธรรม” วันจันทร์ที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2556
ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

แผนภาพ แสดงขั้นตอนการดำเนินโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์
กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน

และต่อยอดสู่สังคม

กระบวนการเรียนรู้และเข้าใจสิทธิมนุษยชน ด้วยการศึกษาจากของจริง การปฏิบัติจริง เป็นอีกส่วนของการศึกษา นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน และการไปสัมผัส คลุกคลีกับสิ่งนั้น เป็นการทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะ นักศึกษาวิชานิติศาสตร์ ได้เรียนรู้ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการ ยุติธรรม ที่เป็นผลลัพธ์ของโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางศาลในมุมมอง สิทธิมนุษยชน (Court Watch Program)

นิสิต นักศึกษา กว่า 300 คน ที่ผ่านกระบวนการในโครงการ และเข้าไป สังเกตการณ์คดีกว่า 2,000 คดี ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และการตั้งคำถามกับ กระบวนการยุติธรรมตามหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม และสิทธิใน กระบวนการยุติธรรม ข้อค้นพบจากการไปสังเกตการณ์ที่ผ่านมา คือ

- การบริหารงานยุติธรรมในศาล ทั้งเรื่อง การบังคับใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ศาล ต่อบุคคลที่ไปติดต่อราชการ เป็นไปอย่างเลือกปฏิบัติและต้องมีลักษณะเป็นทางการเท่านั้นจึงจะสามารถเข้า ประสานงานกับศาลได้

- ปัญหาเรื่องความไม่ตรงต่อเวลาในการพิจารณาคดีและการ พิจารณาคดีในคราวเดียวกัน จำนวนองค์คณะของผู้พิพากษาที่ปรากฏขณะการ พิจารณาคดี ไม่เป็นไปตามหลักการ

- ปัญหาเรื่องล่าม ที่ ไม่มีการลงทะเบียน หรือรับรองล่ามภาษา พิเศษ เช่น ภาษาท้องถิ่น, ภาษามือ ส่งผลให้การพิจารณาคดีมีข้อจำกัดและล่าช้า ในการพิจารณาคดี

- ในประเด็นสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ระหว่างการ พิจารณาคดี พบว่า บทบาทของทนายขอแรงไม่ให้ความสนใจในคดีมากนัก ซึ่ง

ส่งผลเสียต่อจำเลย ในขณะที่บทบาทของผู้พิพากษามักจะใช้อำนาจหน้าที่ในการบังคับกฎหมายอย่างเข้มงวด โดยการใช้ดุลพินิจที่อิงตามหลักกฎหมายมากกว่าหลักความเป็นจริงทางสังคม มีลักษณะของการข่มขู่ และอคติต่อผู้ต้องสงสัย

- ในส่วนของการบันทึกข้อมูลในขณะสืบพยาน บางครั้งไม่ได้บันทึกข้อความตามที่ได้สืบพยาน และประเด็นสุดท้ายคือ เรื่องล่าม ที่ศาลไม่มีการจัดหา กรณีที่มีล่ามก็มักเกิดปัญหาในการสื่อสารและแปลความ

การศึกษาของโครงการอาจเป็นจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนคดีความที่เข้าสู่ศาลที่ปีหนึ่งๆ หากแต่สิ่งที่โครงการต้องการสื่อสารคือ แม้จำนวนเพียงน้อยนิดจากการไปสังเกตการณ์คดีของนิสิต นักศึกษา แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงความจริงที่เกิดขึ้นในชั้นศาล กับหลักการที่ยังไม่สอดคล้องกัน

การสร้างกระบวนการสนทนากับองค์กรยุติธรรม ผ่านการจัดการสัมมนาวิชาการ นั้นถือเป็นการส่งต่อข้อมูล และร่วมเรียนรู้กับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรม ว่ามีปัญหาอุปสรรคอย่างไร อีกทั้งทางโครงการมีความหวังอย่างยิ่งว่าจะช่วยเป็นผู้บันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในศาลยุติธรรม ทั้งในด้านบวกและด้านลบ โดยหวังว่าเมื่อมีข้อมูลเหล่านี้เกิดขึ้นในสังคม องค์กรที่มีส่วนในกระบวนการยุติธรรมจะได้นำข้อสะท้อนของโครงการไปใช้ในการปรับปรุงจุดด้อยให้กลายเป็นจุดเด่น เพื่อเป้าหมายในการปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนในอนาคต

2

ภาพรวมของโครงการ Court Watch พ.ศ. 2556

บทนำ

โครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามต่อการทำความเข้าใจกระบวนการในชั้นศาลที่ปรากฏในความเป็นจริง ซึ่งในระบบการศึกษากฎหมายในสังคมไทยส่วนใหญ่จะเน้นที่การศึกษาในบทบัญญัติของกฎหมายที่แม้อาจทำให้เข้าใจถึงโครงสร้างและระบบของกระบวนการในชั้นศาล แต่การศึกษาในลักษณะดังกล่าวไม่อาจทำให้เข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและกลายเป็นปัญหาอย่างสำคัญที่ทศกวีพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวาง

ในระยะต้น สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (AIHR) เป็นองค์กรที่ริเริ่มโครงการดังกล่าวด้วยการนำเสนอและแลกเปลี่ยนความเห็นกับสถาบันการศึกษาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาที่อยู่นอกพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาต่างๆ เป็นอย่างดีนับตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา สำหรับโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิ

มนุษยชนประจำปี 2556 มี 4 สถาบันการศึกษาเข้าร่วม คือ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และสำนักวิชานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

เป้าหมายหลักของโครงการนี้ก็เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาทางด้านกฎหมาย และนักศึกษาทางด้านอื่นๆ สามารถเข้าใจถึงกระบวนการทางศาลที่เกิดขึ้นจริงโดยพิจารณาจากมุมมองทางด้านสิทธิมนุษยชน ในการสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลจะเริ่มต้นจากการจัดอบรมให้แก่ นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ 2 ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง เนื้อหาของการอบรมจะประกอบไปด้วยการทบทวนถึงกระบวนการทำงานและขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับขั้นตอนของกระบวนการทางศาล และจะมีการอธิบายถึงแนวคิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการทางศาลจากผู้มีความรู้และประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้จะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถที่จะทำความเข้าใจกับหลักการพื้นฐานทางกระบวนการทางศาล และแนวความคิดสิทธิมนุษยชน

เนื้อหาส่วนที่สอง เนื่องจากโครงการนี้จะเป็นการสังเกตการณ์ในชั้นศาลด้วยการใช้แบบสำรวจ (Checklist) ซึ่งมีทั้งแบบที่เป็นคำตอบให้เลือกและแบบปลายเปิด จึงต้องมีการทำความเข้าใจกับแบบสำรวจที่ทางผู้ดำเนินโครงการได้จัดทำเอาไว้เป็นเครื่องมือไว้ให้ โดยสถาบันการศึกษาทั้งหมดที่เข้าร่วมจะใช้แบบสำรวจชุดเดียวกันในโครงการ อันจะทำให้ผลของการสำรวจมีโครงสร้างของคำถามและคำตอบในลักษณะเช่นเดียวกัน

ผลการสังเกตการณ์

ในโครงการของช่วงปี 2555 – 2556 มีสถาบันการศึกษา 4 แห่งเข้าร่วม คือ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง พื้นที่ที่ใช้ในการสังเกตการณ์จะอยู่ในเขตจังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง สำหรับในส่วนของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เนื่องจากนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีภูมิลำเนาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้จะมีแบบสำรวจจำนวนหนึ่งที่ได้ทำในพื้นที่นอกเขตจังหวัดสงขลา

ลักษณะของคดีที่เข้าสังเกตการณ์มีทั้งสิ้น 936 ครั้ง ซึ่งประกอบด้วยทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา แต่คดีส่วนมากในการสังเกตการณ์จะเป็นคดีอาญาโดยมีจำนวนตั้งแต่ 68 ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากสมมติฐานว่าการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนน่าจะปรากฏชัดเจนในคดีอาญามากกว่าคดีทางแพ่ง อย่างไรก็ตาม จำนวนของคดีขึ้นอยู่กับประเภทของคดีที่ได้ดำเนินการในชั้นศาลในขณะนั้นซึ่งเป็นปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของโครงการนี้ โดยในจำนวนคดีที่เข้าสังเกตการณ์จะพบว่าคดีที่มีเป็นจำนวนมากใน 3 ลำดับแรกของทุกแห่งจะอยู่ในกลุ่มของคดีทางด้านยาเสพติด ความผิดต่อทรัพย์สินและความผิดต่อชีวิตและร่างกาย

ทั้งนี้ในรายงานการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางชั้นศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชนจะประกอบไปด้วย 3 ประเด็นสำคัญ การเข้าบริเวณพื้นที่ศาล การเข้าห้องพิจารณาคดี หลักการพิจารณาอย่างเป็นธรรม ซึ่งในประเด็นสุดท้ายจะได้แบ่งออกเป็นบทบาทของผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บทบาทของผู้พิพากษาและองค์คณะ บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร บทบาทของอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์ บทบาทของทนายฝ่ายจำเลย

1. การเข้าบริเวณพื้นที่ศาล

จากข้อมูลของแบบสำรวจพบว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ต่อบุคคลที่มาติดต่อและเข้าไปยังสถานที่บริเวณศาลดำเนินไปโดยไม่ปรากฏการเลือกปฏิบัติอย่างชัดเจน จะมีการตรวจค้นและผ่านเครื่องตรวจค้นก่อนเข้าสู่บริเวณพื้นที่ด้านในของศาล ผู้สังเกตการณ์แม้ไม่ได้แต่งกายในชุดนักศึกษา ก็ได้รับการปฏิบัติโดยไม่มีความแตกต่าง แม้ว่าอาจมีในบางแห่งที่จะปรากฏการเลือกปฏิบัติระหว่างประชาชนทั่วไปกับบุคคลที่มีเครื่องแบบ ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา หนายความ หรือข้าราชการ แต่ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ แต่มีข้อสังเกตว่าในบางแห่งอาจจะมีการตรวจอย่างเข้มงวดกับกลุ่มชาติพันธุ์มากกว่าปกติ

รวมทั้งในบริเวณพื้นที่ศาลก็จะมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และจัดเตรียมข้อมูลในหลากหลายรูปแบบเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนที่ไปติดต่อ อย่างไรก็ตาม มีปัญหาบางประการเกิดขึ้น เช่น มีการจัดเตรียมเครื่องคอมพิวเตอร์ไว้แต่ไม่ได้เปิดเครื่องไว้ มีเสียงตามสายแต่คุณภาพของเสียงไม่ชัดเจน ทำให้ไม่สามารถรับฟังได้อย่างชัดเจน

2. การเข้าห้องพิจารณาคดี

ตามหลักการของกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลประการหนึ่งคือต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้สังเกตการณ์เข้าสู่ห้องพิจารณาคดีในแทบทุกแห่งจะพบว่าเจ้าหน้าที่ศาลจะทำการสอบถามว่าเป็นใครและมีความเกี่ยวข้องกับคดีอย่างไร โดยมีสัดส่วนคิดเป็นตั้งแต่ 20 – 40 เปอร์เซ็นต์ แม้ว่าจะไม่ได้ห้ามผู้สังเกตการณ์แต่ก็อาจสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะทั่วไปที่จะไม่ค่อยมีบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมรับฟังการพิจารณาคดีในชั้นศาลแต่อย่างใด ในบางแห่งก็มีการตั้งคำถามถึงวัตถุประสงค์ของการมาเข้าฟังและไม่อนุญาตให้เข้าสังเกตการณ์ด้วยท่าทีที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจต่อหลักการเรื่องการพิจารณาคดีที่ต้องเปิดเผยต่อสาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเจ้าหน้าที่ที่

ปฏิบัติงานอยู่ในห้องพิจารณาคดีที่ดูเหมือนจะมีความไม่เข้าใจถึงหลักการพิจารณาที่ต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ อย่างไรก็ตาม หากแสดงตนว่าเป็นนักศึกษา ก็จะได้รับอนุญาตให้สามารถเข้าฟังได้

สำหรับการแต่งกาย การปฏิบัติตัวในห้องพิจารณาคดี จะมีการจัดทำป้ายบอกไว้อย่างชัดเจนถึงข้อห้ามในการกระทำลักษณะต่างๆ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ศาลเองก็ได้มีการแจ้งด้วยวาจาอีกครั้งหนึ่งในเรื่องของการปฏิบัติต่างๆ

ตัวอย่างป้ายหน้าห้องพิจารณาคดี

ข้อสังเกตประการสำคัญก็คือ จะพบป้ายหน้าห้องพิจารณาคดีที่เขียนในลักษณะว่าเป็นพื้นที่หวงห้ามซึ่งจะเข้าได้เฉพาะบุคคลที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น เช่น เขตหวงห้ามเฉพาะ เฉพาะเจ้าหน้าที่ เป็นต้น แต่ป้ายดังกล่าวจะไม่ได้ติดเอาไว้ในทุกห้องพิจารณาคดี จากแบบสำรวจพบว่าโดยมีสัดส่วนเป็นจำนวนถึง 40 เปอร์เซ็นต์ การติดป้ายที่มีข้อความในลักษณะดังกล่าวนี้อาจเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าบุคคลที่จะเข้าฟังการพิจารณาคดีได้นั้นต้องได้รับอนุญาตจาก

เจ้าหน้าที่อย่างเป็นทางการก่อน และมีผลให้ญาติของจำเลยบางคนไม่ยอมเข้าไปในห้องพิจารณาคดีแม้ว่าจะมาอยู่ในบริเวณศาลก็ตาม

3. หลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

3.1 บทบาทของผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในกรณีที่จำเลยไม่มีทนายความ ข้อมูลการสำรวจพบว่ามีจำนวน 5 ถึง 18 เพอร์เซ็นต์ที่ศาลไม่ได้ตั้งทนายความขอแรงให้กับจำเลย ข้อมูลของทุกจังหวัดมีข้อมูลต่ำกว่า 5 เพอร์เซ็นต์ที่ศาลไม่ได้สอบคำให้การของจำเลย (ไม่ว่ารับสารภาพหรือปฏิเสธ) ก่อนการพิจารณาคดี และในการบันทึกคำให้การของจำเลยไม่ตรงกับคำเบิกความของพยานพบว่ามีสัดส่วนไม่เกิน 5 เพอร์เซ็นต์ ยกเว้นจังหวัดอุบลราชธานีที่ผู้สังเกตการณ์บันทึกไว้ 16 เพอร์เซ็นต์ นับเป็นจำนวนที่สูงที่สุด อย่างไรก็ตาม พบว่าศาลส่วนใหญ่ได้เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบคำให้การและโต้แย้งเนื้อหาที่ได้บันทึกไว้ก่อนที่จะมีการลงนามรับรอง

สำหรับการสาบานตนก่อนการสืบพยานพบว่าศาลไม่ได้มีคำสั่งให้สาบานตนตั้งแต่ 5 ถึง 33 เพอร์เซ็นต์ อีกทั้งในการนำสาบานตนก็ประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ศาล ทนายความ ล่าม อัยการ การสาบานตนจึงไม่เป็นการปฏิบัติที่ชัดเจนว่าบุคคลใดต้องทำหน้าที่ในการนำสาบาน

3.2 บทบาทของผู้พิพากษาและองค์คณะ

ในการทำหน้าขององค์คณะผู้พิพากษาจะพบปัญหาสำคัญก็คือ ผู้พิพากษาไม่ครบองค์คณะตั้งแต่เริ่มต้นการพิจารณาจนจบ โดยมีเปอร์เซ็นต์อยู่ในระดับที่สูงประมาณ 40 เพอร์เซ็นต์ ยกเว้นในพื้นที่ภาคใต้ที่มีจำนวนผู้พิพากษาครบองค์คณะในการพิจารณาคดีต่ำกว่าที่อื่นๆ นอกจากนั้นเวลาเริ่มการพิจารณาก็ไม่เป็นไปตามกำหนดการซึ่งพบว่าในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีคดีเริ่มตรงเวลา

เพียง 11 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่การสำรวจที่อุบลราชธานีตรงเวลามากที่สุดเป็นจำนวน 59 เปอร์เซ็นต์ ในบางแห่งเจ้าหน้าที่ศาลจะรอให้ทุกฝ่ายมาพร้อมกันแล้วจึงโทรศัพท์แจ้งผู้พิพากษาให้มาที่ห้องพิจารณา

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาที่ร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพบว่าผู้พิพากษาส่วนใหญ่มีสมาธิต่อในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ โดยการหยิบสำนวนคดีอื่น การนั่งเหม่อลอย หรือเล่นโทรศัพท์มือถือระหว่างการพิจารณาคดีมีข้อมูลปรากฏเป็นจำนวนน้อย อย่างไรก็ตาม พบว่าจะไม่ค่อยปรากฏบทบาทของผู้พิพากษาที่ร่วมเป็นองค์คณะในการร่วมซักถามเพิ่มเติมในระหว่างการสืบพยาน

สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งอาจมีผลเป็นการจูงใจให้จำเลยรับสารภาพไม่ว่าจะโดยการหวานล่อมหรืออธิบายถึงผลของคำพิพากษาหากจำเลยรับสารภาพ เช่น “หากฝันสู้คดีต่อศาลจะไม่รอลงอาญาและจะพิจารณาลงโทษหนัก”, บอกฝ่ายทนายจำเลยว่า “หากยังฝันต่อสู้ ศาลจะไม่รอลงอาญาและจะพิพากษาลงโทษหนัก เพราะเพียงแค่ออกจากพยานเอกสารก็สามารถลงโทษได้ทันทีเลยโดยไม่จำเป็นต้องมีการสืบพยานก็ได้” เป็นต้น แม้จะพบว่ามีอยู่เป็นจำนวนน้อยแต่ก็เป็นกรกระทำที่จะมีผลอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจในการสู้คดีของทางฝ่ายจำเลย อย่างไรก็ตาม การกระทำในลักษณะดังกล่าวในกรณีของจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งพบว่ามีกรอธิบายถึงผลของคำพิพากษาเพื่อชักจูงจำเลยสูงถึง 28 เปอร์เซ็นต์ อันเป็นข้อมูลที่แตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ อย่างสำคัญ

ในการวางตัวเป็นกลางเพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสต่อสู้หักล้างพยานหลักฐานต่างๆ อย่างเท่าเทียมกับโจทก์ พบว่าตัวเลขโดยเฉลี่ยจะอยู่ในระดับที่มากกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ แม้ว่าจะเป็นจำนวนที่มากแต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อมูลแสดงให้เห็นถึงการไม่เปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ฝ่ายจำเลยสูงถึง 30

เปอร์เซ็นต์ ในจังหวัดอุบลราชธานีและเชียงราย และพบว่าในศาลทุกแห่งจะปรากฏการพิจารณาคดีซ้ำซ้อนในห้องพิจารณาคดีเดียว โดยมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีหลายคดีควบคู่กันไปในช่วงเดียวกันเกิดขึ้น บางแห่งที่การพิจารณาคดีถึง 3 คดีพร้อมกันไป บางแห่งขณะที่กำลังมีการอ่านคำพิพากษาในคดีหนึ่งอยู่อีกคดีหนึ่งก็ดำเนินการสอบพยาน แม้สัดส่วนของตัวเลขจะอยู่ในระดับที่ต่ำแต่ก็น่ากังวลว่าการปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะเช่นนี้อาจมีผลโดยตรงต่อการอำนวยความสะดวกให้บังเกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังปรากฏข้อมูลว่าผู้พิพากษาพยายามที่จะเร่งรัดการพิจารณาโดยรวบรัดประเด็นที่แม้อาจเป็นประโยชน์กับทางฝ่ายจำเลย ซึ่งมีข้อมูลแสดงตั้งแต่ 6 เปอร์เซ็นต์ ถึง 33 เปอร์เซ็นต์

ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือจะพบว่ามี การแสดงออกของผู้พิพากษาในการสั่งสอนถึงบาปบุญปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากไม่น้อย ทั้งนี้มีตัวเลขตั้งแต่ 16 จนกระทั่ง 44 เปอร์เซ็นต์ อันนับว่าเป็นข้อมูลที่มากมีไม่น้อยและอาจสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้พิพากษาที่หลวมๆ กับการปกป้องคุ้มครองด้านศีลธรรม

3.3 บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร

บทบาทของศาลในกรณีที่จำเลยมีข้อจำกัดในการสื่อสารซึ่งจะมีสัดส่วนเป็นจำนวนที่ไม่มาก พบว่าผู้พิพากษาได้มีการสอบถามและจัดหาล่ามให้แก่จำเลยในกรณีที่เป็นภาษา “สากล” เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส ฯ อาจสามารถจัดหาล่ามที่มีความรู้มาเป็นผู้ดำเนินการได้ อย่างไรก็ตาม ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นจะเป็นปัญหากับกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งไม่มีการขึ้นทะเบียนเป็นล่ามไว้กับศาล ทำให้มีการนำบุคคลอื่นซึ่งถูก “เข้าใจ” ว่าเป็นผู้มีความรู้ทั้งภาษาไทยและภาษาเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ไม่มีหลักฐานใดปรากฏชัดเจนยืนยันถึงความสามารถดังกล่าว ไม่ว่าจะ

จะเป็นนักโทษ ญาติของจำเลย เป็นต้น อันไม่มีหลักประกันได้ว่าบุคคลเหล่านี้จะสามารถสื่อสารความหมายที่จำเลยต้องการจะสื่อออกมาได้อย่างถูกต้องและตรงกับ ความหมาย

นอกจากนี้ จะปรากฏปัญหาในกรณีที่บุคคลนั้นฟังภาษาไทยได้แต่ไม่สามารถสื่อสารได้อย่างดี หรือเป็นบุคคลที่สามารถฟังภาษาไทยกลางได้แต่สื่อสารเป็นภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาคำเมือง และไม่ได้มีการใช้ล่ามในการแปลภาษาซึ่งอาจทำให้ผู้พิพากษาที่ไม่ได้มีความรู้ภาษาท้องถิ่นไม่เข้าใจความหมายที่จำเลยอธิบายมาอย่างแท้จริง

3.4 บทบาทของอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์

การปฏิบัติหน้าที่ของอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์พบว่าจะมีจำนวนตั้งแต่ 27 ถึง 40 เปอร์เซ็นต์ ที่มาห้องพิจารณาไม่ตรงเวลา ในแง่นี้การเริ่มการพิจารณาคดีที่ไม่ตรงเวลาของศาลจึงไม่ใช่เพียงเฉพาะผู้พิพากษาเท่านั้น หากบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีในศาลมีแนวโน้มที่จะไม่ให้ความสำคัญกับเวลาอย่างจริงจัง

ในระหว่างการพิจารณาคดี อัยการหรือนายฝ่ายโจทก์มีการแสดงท่าทีอันเป็นการเหยียดหยามหรือละเมิดสิทธิมนุษยชนของฝ่ายตรงข้ามในระดับที่ต่ำ โดยมีจำนวน 1 ถึง 8 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น แม้จะแสดงให้เห็นบทบาทในด้านบวกของอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์ แต่หากพิจารณาข้อมูลถึงความใส่ใจในคดีของอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์ก็จะพบว่า มีอยู่ในระดับประมาณ 43 ถึง 62 เปอร์เซ็นต์ หรือประมาณครึ่งหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้ก็ยังพบว่าอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์ทำกิจกรรมอื่นๆ ในขณะที่มีการพิจารณาคดี เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือ การเดินเข้าออกห้องพิจารณา บางคดีได้มีข้อมูลว่าอัยการนั่งหลับ รวมถึงการสลับไปทำหน้าที่ในอีกคดีในห้องพิจารณาอื่นซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่มีให้เห็นอย่างบ่อยครั้ง

โดยมีข้อมูลตั้งแต่ 7 ถึง 23 เปอร์เซ็นต์ จึงเป็นประเด็นให้ตั้งคำถามได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะเช่นนี้จะสามารถเอื้ออำนวยความยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพแบบที่ควรจะเป็นหรือไม่

3.5 บทบาทของนายฝ่ายจำเลย

ในการปฏิบัติหน้าที่ของนายฝ่ายจำเลยพบว่าจะมีความตรงต่อเวลามากกว่าอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์ แต่ก็ยังคงมีส่วนที่ไม่ตรงต่อเวลาอยู่ โดยมีสัดส่วนตั้งแต่ 17 ถึง 27 เปอร์เซ็นต์ และการปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาคดีที่มีลักษณะเป็นการเหยียดหยามอีกฝ่ายก็อยู่ในระดับที่ต่ำ

ในระหว่างการพิจารณาคดี นายฝ่ายจำเลยมีการแสดงออกถึงความใส่ใจต่อการดำเนินคดีในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์ ข้อมูลอยู่ระหว่าง 43 ถึง 58 เปอร์เซ็นต์ และในระหว่างพิจารณาคดีนายจำเลยก็ทำกิจกรรมอื่นๆ เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้โทรศัพท์มือถือ การเดินเข้าออกห้องพิจารณา อย่างไรก็ตาม การสลับไปทำหน้าที่ในห้องพิจารณาคดีอื่นมีปรากฏให้เห็นในอัตราส่วนที่ต่ำ ตั้งแต่ 0.8 ถึง 9 เปอร์เซ็นต์ ยกเว้นที่เชียงรายซึ่งมีจำนวนนายความปฏิบัติหน้าที่สลับไปมาให้เห็นถึง 25 เปอร์เซ็นต์ แตกต่างจากจังหวัดอื่นอย่างมีนัยยะสำคัญ

บทสรุป

เนื่องจากกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการวินิจฉัยชี้ขาดและส่งลงโทษบุคคล กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อรองรับกระบวนการดังกล่าวแม้จะมุ่งที่จะทำให้สามารถค้นหาผู้กระทำความผิดแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องคุ้มครองบุคคลจากการถูกตัดสินลงโทษอย่างไม่ชอบธรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการกระทำอันเป็นการละเมิดหลักการสิทธิมนุษยชน

ในการศึกษาทางด้านกฎหมายของสังคมไทยโดยส่วนใหญ่มักจะเป็น การศึกษาจากบทบัญญัติในกฎหมาย การศึกษาในลักษณะเช่นนี้แม้จะสามารถทำ ให้ผู้เรียนเข้าใจถึงเนื้อหาและขอบเขตของกฎหมายอย่างชัดเจน แต่ก็มีข้อจำกัดที่ อาจทำให้ไม่สามารถเข้าถึงความเป็นจริงที่ปรากฏขึ้นอยู่ซึ่งอาจมีความแตกต่างไป อย่างมีนัยสำคัญ

ผลของโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางชั้นศาลในมุมมองสิทธิ มนุษยชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาในสภาพความเป็นจริง และ ทำให้พบเห็นถึงอุปสรรคของกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลที่อาจไม่ได้เป็นไป ตามที่บทบัญญัติของกฎหมายได้บัญญัติเอาไว้ หรือรวมทั้งอาจเป็นปรากฏการณ์ที่ ไม่มีกฎหมายใดรองรับไว้เลย และอาจเป็นสิ่งที่เป็อุปสรรคต่อการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมให้บังเกิดขึ้น ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ทางชั้นศาลนอกจากจะเป็น ประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษากฎหมายแล้ว ข้อมูลที่ได้มาก็อาจ ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความบกพร่องที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการทางชั้นศาล

อนึ่ง โครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางชั้นศาลในมุมมองสิทธิ มนุษยชนนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ของกระบวนการในชั้นศาลที่ เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ได้มีการสังเกตการณ์เท่านั้น ซึ่งในพื้นที่อื่นก็อาจมีลักษณะที่คล้าย หรือแตกต่างไปจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการสำรวจในโครงการนี้ ข้อมูลที่ นำมาเสนอจึงเป็นเพียงภาพสะท้อนส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์การพิจารณาในชั้น ศาลที่อาจช่วยสะท้อนภาพความเป็นจริงบางส่วนที่กำลังเกิดขึ้นซึ่งจะสามารถ นำไปเป็นแนวทางต่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพได้มาก ยิ่งขึ้น

3

ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทนำ

ในการดำเนินโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน ในปี 2555-2556 ทางคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ให้นักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการสังเกตการณ์คดีเข้าไปสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในศาลจังหวัดเชียงใหม่ ศาลแขวงเชียงใหม่และศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบบันทึกการเข้าสังเกตการณ์คดี จำนวน 320 ชุด และนักศึกษาผู้สังเกตการณ์ได้เข้าไปสังเกตการณ์คดีจำนวน 285 คดี ซึ่งจำแนกเป็นคดีอาญา 218 ชุด คิดเป็นร้อยละ 68.1 คดีแพ่ง 94 ชุด คิดเป็นร้อยละ 29.4 และคดีอื่นๆ เช่น คดีผู้บริโภค 8 ชุด คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยพบว่าคดีที่เข้าสังเกตการณ์เป็นจำนวนมากใน 3 ลำดับแรก คือ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ และความผิดทางแพ่ง

จากการเข้าร่วมสังเกตกระบวนการพิจารณาของศาล โดยนักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่ามีอุปสรรคในทางปฏิบัติในการรับรองสิทธิมนุษยชนของจำเลย ในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลจำนวนมากไม่น้อย ซึ่งสามารถสรุปตามขั้นตอนการพิจารณาคดีได้ ดังนี้

ผลการสังเกตการณ์

1. การเข้าบริเวณพื้นที่ศาล

การเข้าไปสังเกตการณ์พิจารณาคดีของศาลนั้น อุปสรรคแรกที่เป็นอุปสรรคในการขัดขวางการเข้าถึงกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้น คือ “ระบบการรักษาความปลอดภัยในศาล” การจะเข้าไปในศาลได้จะต้องมีการแลกบัตรประชาชนและตรวจค้นอาวุธโดยเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของศาล เบื้องต้นอาจมองว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมผลในการป้องกันความปลอดภัยของบุคคลากรในศาลและประชาชนทั่วไป หากแต่การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ศาล มิได้เป็นไปตามความเสมอภาค มีการเลือกปฏิบัติว่า บุคคลใดต้องตรวจค้น แลกบัตร บุคคลใดไม่ต้องแลกบัตร จากความเห็นของผู้สังเกตการณ์เกือบทั้งหมด สรุปตรงกันว่า การแต่งกายเป็นปัจจัยต่อการตรวจค้น แลกบัตรของเจ้าหน้าที่ศาล ซึ่งบุคคลใดแต่งกายภูมิฐาน ดูมีฐานะ ก็ไม่ต้องแลกบัตร แต่บุคคลใดแต่งตัวธรรมดา เป็นชาวบ้าน โดยเฉพาะถ้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ จะถูกจับตามองจากเจ้าหน้าที่ศาล และทำการตรวจค้น แลกบัตรทุกคน จะเห็นได้ว่า แค่ก้าวเข้าสู่ศาล ก็พบกับ การเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่แล้ว

รูปภาพการอบรมหลักการปฏิบัติตนในชั้นศาลความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการ
ยุติธรรมในชั้นศาล และหลักการกรอกแบบสำรวจข้อมูล
วันที่ 15 ธันวาคม 2555 ณ โรงแรมศิรินาถ การ์เดนส์ จังหวัดเชียงใหม่

มีกรณีหนึ่งที่มีผู้สังเกตการณ์ ได้ทดลองนำเครื่องใช้ที่สามารถใช้เป็นอาวุธ ได้เข้าไปในศาล แล้วเดินผ่านเครื่องตรวจสอบโลหะ อาวุธ และมีสัญญาณเตือน แต่เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของศาลไม่ทำการตรวจค้นแต่อย่างใด ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า การตรวจค้น แลกบัตร เพื่อรักษาความปลอดภัย เป็นมาตรการที่ใช้ได้ผลจริงหรือไม่? ในเมื่อเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเลือกที่จะตรวจค้น แลกบัตรประชาชนเฉพาะบุคคลที่ตนคิดว่าน่าสงสัย ไม่น่าไว้ใจ เป็นชาวบ้านและกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น การตรวจค้นและการแลกบัตร หากบัตรผู้ติดต่อศาลที่เจ้าหน้าที่ศาลให้แลกหมดแล้วก็จะไม่มีการแลกบัตรอีก

อุปสรรคประการต่อมา “**เรื่องของการประชาสัมพันธ์และการให้บริการทางคดีของศาลต่อคู่ความ หรือบุคคลทั่วไป**” จากการสังเกตการณ์พบว่า ป้ายประกาศนัดหมายคดี ห้องพิจารณา พิมพ์ตัวอักษรขนาดเล็ก ทำให้ไม่สามารถค้นหาคดีและห้องพิจารณาได้ง่ายและบางคดีที่แทรกเข้ามาพิจารณาไม่มีระบุในป้ายประกาศนัดพิจารณาคดี ทำให้ไม่ทราบว่าคดีที่แทรกเข้ามานั้นพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีใด และการบริการสืบค้นคดีโดยคอมพิวเตอร์นั้นใช้งานลำบาก อีกทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการมีเพียง 2 เครื่องเท่านั้น บางวันก็ไม่สามารถใช้บริการสืบค้นข้อมูลโดยคอมพิวเตอร์ได้ เนื่องจากเครื่องคอมพิวเตอร์ไม่ได้มีการเปิดเครื่องไว้

การประกาศเสียงตามสายประชาสัมพันธ์ภายในศาล ไม่ค่อยได้ยินเรื่อง ที่ประกาศ เนื่องจากมีประชาชนที่มาศาลจำนวนมาก ทำให้เกิดเสียงรบกวนการประกาศเสียงตามสาย อีกทั้งผู้ประกาศพูดด้วยน้ำเสียงราบเรียบจนไม่สามารถได้ยินและเข้าใจได้

รูปภาพ ตัวอย่างป้ายกระดาษหน้าห้องพิจารณา

การที่มีป้ายกระดาษขนาด A4 ปิดประกาศไว้หน้าห้องพิจารณาโดยมีข้อความว่า “ห้ามมิให้บุคคลผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องขอเข้า” หรือ “ห้ามบุคคลภายนอกที่ไม่ได้รับอนุญาตเข้า” หรือ “ที่หวงห้ามเฉพาะบุคคลที่ได้รับอนุญาต” ทำให้ผู้สังเกตการณ์ทุกคนตั้งข้อสังเกตว่า ตนเองจะสามารถเข้าไปฟังการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีที่ติดประกาศป้ายดังกล่าวได้หรือไม่ ทั้งที่ทราบว่า การพิจารณาคดีต้องเป็นไปโดยเปิดเผยก็ตาม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า แม้กระทั่งนักศึกษากฎหมายที่มีความรู้ด้านกฎหมายในระดับหนึ่งแล้วนั้น ยังต้องพิจารณาว่าตนสามารถเข้าไปในห้องพิจารณาคดีที่มีป้ายดังกล่าวติดไว้ได้หรือไม่ หากเป็นประชาชน ชาวบ้านที่เป็นญาติหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดี เมื่อเห็นป้ายดังกล่าวอาจทำให้เกิดการเข้าใจผิดว่าตนไม่สามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีได้ จึงไม่เข้าห้องพิจารณาคดี การติดประกาศป้ายที่มีข้อความไม่ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วม

ฟังการพิจารณานั้น เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชน, ชาวบ้านหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดี ซึ่งมีสิทธิที่จะเข้าไปรับฟังการพิจารณาคดีเพื่อการรักษาสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม

2. การเข้าห้องพิจารณาคดี

ตามหลักการของกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาลประการหนึ่งคือการพิจารณาคดีต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ โดยหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างเปิดเผยนั้น เป็นหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาในฐานะเป็นกิจการสาธารณะที่มีข้อยกเว้นเพียงบางกรณีในแง่ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีเท่านั้น เช่น การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว

จากการสังเกตการณ์คดี พบว่า เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์จะสอบถามผู้สังเกตการณ์อย่างละเอียดว่า มีความเกี่ยวข้องกับคดีหรือไม่ มาจากหน่วยงานอะไร เป็นนักศึกษาหรือไม่ ซึ่งถ้าตอบว่าเป็นบุคคลทั่วไปเข้ามาขอดูการพิจารณาคดีจะถูกปฏิเสธโดยอ้างว่าเป็นบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดี แต่ถ้าผู้สังเกตการณ์ตอบว่า เป็นนักศึกษามาดูงานการพิจารณาคดี คำตอบและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ต่อผู้สังเกตการณ์จะมีความเป็นมิตรมากขึ้น โดยคิดเป็นร้อยละ 41.3 ของแบบบันทึกการสังเกตการณ์คดี และเจ้าหน้าที่ศาลจะแจ้งศาลให้ทราบด้วยว่ามีนักศึกษามาดูงานการพิจารณาคดี

การพิจารณาคดีของศาล ในห้องพิจารณาแต่ละห้องพิจารณานั้น ผู้สังเกตการณ์เห็นว่า ขนาดของห้องพิจารณาคดี มีขนาดคับแคบ ซึ่งภายในห้องพิจารณาคดี มีเก้าอี้สำหรับฝ่ายโจทก์ และฝ่ายจำเลยเพียงฝ่ายละสองตัว และเก้าอี้แต่ละตัวนั่งได้ไม่เกิน 4 คน ในการพิจารณาคดีนั้นห้องพิจารณาห้องหนึ่งไม่ได้พิจารณาคดีเพียงคดีเดียวแต่พิจารณาหลายคดีด้วยกัน ทำให้มีคู่ความบางคดี

ต้องออกมานั่งรอข้างนอกห้องพิจารณา มีการเข้าออกห้องพิจารณาบ่อยครั้ง ทำให้เกิดความวุ่นวายในห้องพิจารณา

ข้อสังเกตเพิ่มเติมของผู้สังเกตการณ์คดี พบว่า การพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีห้องใดห้องหนึ่งนั้นไม่ได้มีการพิจารณาคดีเพียงคดีเดียวแต่มักจะพิจารณาหลายคดี ทำให้องค์คณะของศาลมีการแบ่งความรับผิดชอบในคดีตามหน้าที่ของตน จากการสังเกตการณ์คดีร้อยละ 19.4 มีผู้พิพากษาทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกันในห้องพิจารณาคดีเดียวกัน ซึ่งการทำหน้าที่ในแต่ละคดีของศาลในห้องพิจารณาเดียวกันนั้น อาจส่งผลต่อการพิจารณาคดีที่อำนวยความสะดวกแก่คู่ความทั้งสองฝ่ายก็เป็นได้ เห็นได้จาก ในระหว่างที่ผู้พิพากษาองค์คณะรอพยานเข้ามาสืบพยาน ผู้พิพากษาอีกท่านก็อ่านคำพิพากษาอย่างรวดเร็วในระหว่างรอพยาน หากไม่ฟังอย่างตั้งใจแล้วจะไม่เข้าใจเนื้อหาของคำพิพากษา เป็นต้น

เนื่องจากการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาหนึ่งไม่ได้พิจารณาเพียงคดีเดียวแต่จะพิจารณาหลายคดี ทำให้องค์คณะของศาลก็จะมี การแบ่งความรับผิดชอบในคดีตามหน้าที่ของตน ในระหว่างที่ผู้พิพากษา องค์คณะรอพยานเข้ามาสืบพยาน ผู้พิพากษาอีกท่านก็อ่านคำพิพากษาอย่างรวดเร็ว หากไม่ตั้งใจฟังแล้วจะไม่เข้าใจเนื้อหาของคำพิพากษา

3. หลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

3.1 บทบาทของผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เรื่องเวลาในการนั่งบัลลังก์ของศาล ซึ่งในตารางนัดระบุว่า ภาคเช้า 09.00 น. ภาคบ่าย 13.30 น. แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ศาลจะเริ่มพิจารณาคดีประมาณเวลา 10.00 น.ในภาคเช้า และ เวลา 14.00 น.ในภาคบ่าย ซึ่งในร้อยละ 85.9 ที่ศาลไม่เริ่มการพิจารณาคดีตรงตามเวลาที่ระบุไว้ในตารางนัดหมายซึ่งศาล

ได้ให้เหตุผลของการนั่งพิจารณาคดีช้ากว่ากำหนดเวลานัด เนื่องจากศาลจะเริ่มพิจารณาคดี หลังจากที่ทนายความฝ่ายโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้ว

บทบาทของศาลในการพิจารณาคดี ส่วนใหญ่ศาลทำตามหน้าที่ ระเบียบตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด แต่มีบางกรณีที่ผู้สังเกตการณ์เห็นว่าเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ละเมิดสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย ตัวอย่างเช่น กรณีที่ศาลให้หน้าบัลลังก์นำคำพิพากษาที่จะอ่านให้ฟังมาให้ทนายโจทก์ และให้ทำการคัดลอกสำเนา ก่อนที่จะบอกว่าให้มาคัดสำเนาตัวคำพิพากษาในวันหลัง โดยที่ศาลไม่นั่งบัลลังก์อ่านคำพิพากษาให้ฟัง หรือกรณีที่ผู้พิพากษามีการโน้มน้ำหนักให้จำเลยรับสารภาพ เช่น คดีที่จำเลยสร้างโรงเรือนรุกล้ำที่ป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติ ศาลบอกว่ามีแนวคำพิพากษาอยู่แล้ว หากสู้คดีแล้วไม่ชนะคดีศาลจะไม่รอลงอาญา และจะลงโทษสถานหนัก

นักศึกษาผู้สังเกตการณ์คดี ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า ในหนึ่งห้องพิจารณามีการพิจารณาคดีหลายคดี และไม่มีความชัดเจนว่าจะพิจารณาคดีใดก่อนหรือหลังนั้น ซึ่งศาลอาจจะนำคดีใดมาพิจารณาก่อนก็ได้ ทำให้คู่ความในแต่ละคดีต้องรอฟังอยู่ในห้องพิจารณาดลอดเวลา บางวันมีคดีจำนวนมากคู่ความบางคดีต้องออกมาอยู่นอกห้องพิจารณาคดี เนื่องจากห้องพิจารณาคดีคับแคบ

3.2 บทบาทของผู้พิพากษาและองค์คณะ

เรื่ององค์คณะของศาลในการพิจารณาคดี กฎหมายได้บัญญัติให้การพิจารณาคดีของศาลจังหวัดต้องมีผู้พิพากษา 2 ท่านเป็นองค์คณะ แต่ในทางปฏิบัติการนั่งพิจารณาของศาลพร้อมกันสองท่านเป็นเพียงแบบพิธี กล่าวคือ ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้นต่างก็เป็นเจ้าของสำนวนคนละคดีกัน ต่างนั่งพิจารณาคดีของตนเท่านั้น นักศึกษาผู้สังเกตการณ์คดี พบว่า ศาลจะนั่งครบองค์คณะตั้งแต่เริ่มการพิจารณาคดีจนจบการพิจารณาคดี คิดเป็นร้อยละ 58.1 แต่มีจำนวน

ไม่น้อยที่ศาลนั่งไม่ครบองค์คณะตลอดการพิจารณาคดี คิดเป็นร้อยละ 41.3 การนั่งไม่ครบองค์คณะของศาลมีลักษณะ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรกในการเริ่มพิจารณาคดีศาลจะนั่งครบองค์คณะ แต่เมื่อพิจารณาคดีไปช่วงระยะเวลาหนึ่ง องค์คณะที่ไม่ใช่เจ้าของสำนวนจะออกไปจากห้องพิจารณาคดีหรือเมื่อองค์คณะใดที่พิจารณาคดีเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะออกจากห้องพิจารณาคดี ไม่อยู่ให้ครบองค์คณะตลอดการพิจารณาคดี และอีกประการหนึ่ง ศาลไม่ได้นั่งพิจารณาคดี โดยครบองค์คณะตั้งแต่เริ่มจนเสร็จสิ้นการพิจารณาคดี

3.3 บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร

ประเด็นเรื่องล่ามสำหรับบุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร ในการขึ้นทะเบียนผู้ที่จะเป็นล่ามส่วนใหญ่จะมีการขึ้นทะเบียนเพียงล่ามในภาษาต่างประเทศ ภาษาสากลที่เป็นทางการ เช่น ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น แต่ในส่วนของภาษากลุ่มชาติพันธุ์ยังไม่มีการขึ้นทะเบียนผู้เป็นล่ามไว้ ทำให้ไม่มีหลักประกัน การแปลหรือการเป็นล่ามในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ให้แก่พยานหรือจำเลยได้ โดยส่วนใหญ่แล้ว คู่ความจะเป็นผู้จัดหาล่ามภาษาชาติพันธุ์มาเอง ทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่าผู้ที่มาเป็นล่ามภาษากลุ่มชาติพันธุ์มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านภาษากลุ่มชาติพันธุ์มากน้อยเพียงใด และความสามารถในการสื่อความหมายได้ตรงตามที่คู่ความหรือพยานต้องการหรือไม่

ผู้สังเกตการณ์ พบว่า กรณีจำเลยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้และศาลไม่ได้จัดหาล่ามภาษากลุ่มชาติพันธุ์ให้ เนื่องจากไม่มีการขึ้นทะเบียนล่ามภาษากลุ่มชาติพันธุ์ แต่ใช้วิธีการให้บุคคลที่มาพร้อมกับจำเลยหรือนักโทษที่สามารถเข้าใจภาษากลุ่มชาติพันธุ์มาเป็นล่ามในแปลความการเบิกความของจำเลยหรือพยานให้ศาลฟัง จากการสังเกตการณ์ร้อยละ 1.6 ศาลได้เรียกใช้บุคคลอื่นที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนล่ามไว้กับศาลมาทำหน้าที่เป็นล่ามแทน นอกจากนี้ ผู้สังเกตการณ์เห็นว่าการให้นักโทษหรือญาติของจำเลยมาเป็นล่ามในการแปลความ

จะมีหลักประกันได้อย่างไรว่า การแปลความของผู้ที่เป็นล่ามจะแปลความหมาย ได้ตรงตามที่จำเลยได้เบิกความครบถ้วน ถูกต้องอย่างแท้จริง

ประเด็นเรื่องการสื่อสารสำหรับบุคคลที่มีข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ไม่ได้ จำกัดเฉพาะภาษากลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น หากแต่ภาษาท้องถิ่นก็เป็นปัญหาในการ สื่อสารเช่นกัน เนื่องจากภาษาท้องถิ่นคำหนึ่งคำหรือประโยคหนึ่งประโยคอาจ แปลความหมายได้หลากหลายลักษณะ ผู้สังเกตการณ์เห็นว่า การขึ้นทะเบียนและ การจัดหาล่ามให้กับบุคคลที่มีข้อจำกัดด้านการสื่อสาร ไม่ควรจำกัดเพียง ภาษาศาสลที่เป็นทางการ แต่ควรให้มีล่ามในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึง ภาษาท้องถิ่นด้วย เพื่อเป็นหลักประกันในการสื่อสาร สื่อความหมายที่มี ประสิทธิภาพให้กับคู่ความหรือพยาน

3.4 บทบาทของอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์

จากการสังเกตการณ์ของผู้สังเกตการณ์พบว่า อัยการ และทนายความ ทั้งฝ่ายจำเลย ฝ่ายโจทก์ มีบทบาทอย่างมากต่อผลการพิจารณาคดี ความเอาใจใส่ ลูกความ การรักษาผลประโยชน์ลูกความ และการทำหน้าที่ของตนอย่างเต็ม ความสามารถนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่อัยการ ทนายความควรจะมี ซึ่งอัยการ ทนายความส่วนใหญ่ทำหน้าที่ได้ดี เต็มความสามารถ แต่มีส่วนน้อยที่ไม่ทำ หน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ ทำให้ลูกความต้องได้รับความเสียหาย เช่น กรณี ทนายความไม่ให้พยานอ่านคำให้การ แล้วให้ลงลายมือชื่อ ทนายความไม่มาศาล ทั้งให้จำเลยต้องรับการพิจารณาคดีเพียงลำพัง หรือทนายความไม่อุทธรณ์คำ พิพากษาภายในกำหนดระยะเวลาอุทธรณ์ ทำให้จำเลยต้องถูกจำคุก เป็นต้น อีกทั้งอัยการและทนายความบางคนได้ว่าความหลายคดีในวันเวลาเดียวกัน ทำให้ ต้องเข้าออกห้องพิจารณาคดีบ่อยๆ เพื่อไปว่าความในอีกห้องพิจารณาคดีหนึ่ง ทำให้เห็นว่า การรักษาผลประโยชน์ของลูกความ การทำหน้าที่ได้อย่างไม่เต็มที่

การปฏิบัติตัวของอัยการและทนายความในห้องพิจารณาคดี ได้ละเลย การปฏิบัติตามข้อปฏิบัติในห้องพิจารณา เช่น ใช้โทรศัพท์ในห้องพิจารณา การ เข้าออกห้องพิจารณาบ่อยครั้ง เป็นต้น เห็นได้การสังเกตการณ์คดีร้อยละ 29.4 ในกรณีอัยการและทนายความฝ่ายโจทก์ และร้อยละ 15.6 ของทนายความฝ่าย จำเลยที่ทำกิจกรรมอื่นๆระหว่างการพิจารณาคดี

4. การกระทำอื่นๆ ในศาลที่ไม่ปกป้องสิทธิ หรือการละเมิดสิทธิของ ผู้ต้องหาและจำเลย

การใส่กุญแจมือ โซ่ตรวนของผู้ต้องหาที่มาศาลนั้น ผู้สังเกตการณ์ทุกคน เห็นว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน แม้ว่าจะอ้างว่าเพื่อความปลอดภัยก็ตาม ซึ่งมี วิธีการอีกมากมายที่สามารถนำมาใช้เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อความ ปลอดภัยได้ อีกทั้งการใส่กุญแจมือ โซ่ตรวนทำให้ประชาชนทั่วไปที่มาศาลมอง ผู้ต้องหาด้วยความหยามเหยียด ดูถูก ลดค่าความเป็นมนุษย์

4

ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

บทนำ

จากการที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียได้จัดโครงการ เรียนรู้สังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน “Court Watch 2012” ซึ่งในการนี้ทางคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ก็ได้รับเกียรติให้เข้าร่วมโครงการฯ ดีๆ เช่นนี้เป็นปีแรก ทั้งยังได้มีมหาวิทยาลัยอีก 3 สถาบันเข้าร่วมคือ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งโครงการฯ นี้ถือเป็นโครงการที่มีความน่าสนใจและเป็นประโยชน์แก่นิสิตที่กำลังศึกษาในสาขาวิชานิติศาสตร์ และสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เนื่องจากทางคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณได้จัดให้มีการเรียนการสอนในรายวิชา สิทธิมนุษยชน ฉะนั้นโครงการฯ นี้จึงเป็นกิจกรรมที่สามารถเป็นสื่อในการเรียนรู้ สังเกตกระบวนการยุติธรรมในมุมมองของหลัก

กฎหมายสิทธิมนุษยชน อันเป็นการขยายมุมมอง มิติในการเรียนรู้ ทั้งยังมีการปฏิบัติการณ์ลงพื้นที่สังเกตการณ์และ ได้ประสบพบเจอกับเหตุการณ์จริง ข้อเท็จจริงอันแตกต่างจากตัวบทกฎหมายที่ได้รับรู้และร่ำเรียนมา ซึ่งถือเป็นประโยชน์อย่างมากในรูปแบบการเรียนรู้ ที่นอกจากการเรียนรู้กฎหมายสี่มุมเมือง และกฎหมายต่างๆ เพียงแต่ในตัวบทตำรากฎหมาย โดยในโครงการฯนี้ทางคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ได้รับสมัครนิสิตเข้าร่วมโครงการฯ ซึ่งปรากฏว่ามีนิสิตเข้าร่วมโครงการ เป็นจำนวน 30 คน ประกอบได้ด้วยนิสิต คณะนิติศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 จำนวน 15 คน และนิสิตคณะนิติศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 จำนวน 15 คน

ในการดำเนินโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน ทางคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ ผู้ประสานงานตลอดจนคณาจารย์ที่รับผิดชอบโครงการในครั้งนี้ได้เตรียมความพร้อมให้นิสิตชั้นปีที่ 3 และ 4 ที่เข้าร่วมโครงการ โดยการทำกิจกรรมละลายพฤติกรรมและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อเป็นรากฐานในการทำงานร่วมกัน รวมทั้งให้นิสิตเข้ารับการอบรมหลักการปฏิบัติตนในชั้นศาล ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลและหลักการกรอกแบบสำรวจข้อมูล จากท่านผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ ตลอดจนตัวแทนผู้ประสานงานโครงการ อันจะส่งผลให้นิสิตทุกคนสามารถกรอกแบบข้อมูลได้อย่างถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ

หลังจากนิสิตได้รับการอบรมเรียบร้อยแล้ว นิสิตแต่ละคนได้ทำการสังเกตการณ์ในศาลจังหวัดต่างๆ ตามที่นิสิตมีภูมิลำเนาอยู่ ประกอบด้วย ศาลจังหวัดสงขลา ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี ศาลจังหวัดยะลา ศาลจังหวัดปัตตานี ศาลจังหวัดนราธิวาส ศาลจังหวัดนาทวี และในการสังเกตการณ์ในศาลดังกล่าว นิสิตที่ไปสังเกตการณ์ได้แต่งกายทั้งชุดนิสิตและชุดลำลอง จึงทำให้นิสิตเห็นถึงความแตกต่างในการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ประจำศาล กล่าวคือนิสิตที่แต่ง

ไปด้วยชุดนิสิตได้รับการปฏิบัติเมื่อไปสู่ศาลได้ดีกว่านิสิตที่แต่งกายด้วยชุด
ลำลอง

ผลการสังเกตการณ์

ในการดำเนินโครงการฯ ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณในปี
2555-2556 นั้น ได้กำหนดให้นักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการทำการสังเกตการณ์คดี
ในศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี ศาลจังหวัดสงขลา ศาลจังหวัดยะลา ศาลจังหวัด
ปัตตานี ศาลจังหวัดนราธิวาส และศาลจังหวัดนาทวี ใช้แบบสอบถามรวมทั้งสิ้น
177 ชุด ซึ่งผลจากการสังเกตการณ์ของนักศึกษา จำแนกได้เป็น คดีอาญา 129
ชุด คิดเป็นร้อยละ 72.9 คดีแพ่ง 35 ชุด คิดเป็นร้อยละ 19.8 คดีอื่นๆ จำนวน 7
ชุด คิดเป็นร้อยละ 4.0 และไม่ระบุจำนวน 6 ชุด คิดเป็นร้อยละ 3.4 โดยจำนวน
ฐานความผิดที่ได้เข้าสังเกตการณ์ สามอันดับแรกคือ ความผิดตาม
พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ถึงร้อยละ 29.4 ตามมาด้วยความผิดตาม
พระราชบัญญัติป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ ป่าสงวน ร้อยละ 1.7 และความผิด
เกี่ยวกับทรัพย์ ร้อยละ 10.2

1. บทบาทของผู้พิพากษาและองค์คณะ

เรื่องขององค์คณะผู้พิพากษาในศาลจังหวัด มีบทบัญญัติของกฎหมาย
บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ.
2543 มาตรา 26 “ภายใต้บังคับตาม มาตรา 25 ในการพิจารณา พิพากษาคดี
ของศาลชั้นต้น นอกจากศาลแขวงและศาลยุติธรรมอื่น ซึ่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง
ศาลนั้นกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องมีผู้ พิพากษาอย่างน้อยสองคนและต้องไม่เป็น
ผู้พิพากษาประจำศาล เกินหนึ่งคน จึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษา
คดีแพ่ง หรือคดีอาญาทั้งปวง” กล่าวโดยสรุปคือ องค์คณะผู้พิพากษาศาลชั้นต้น
นอกจากศาลแขวง อย่างน้อย 2 คน

รูปภาพการอบรมหลักการปฏิบัติตนในชั้นศาลความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการ
ยุติธรรมในชั้นศาลและหลักการกรอกแบบสำรวจข้อมูล
วันที่ 20-21 ธันวาคม 2555 ณ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ต้องไม่ใช่ผู้พิพากษาประจำศาลเกิน 1 คน และนั่นก็หมายรวมถึงศาลจังหวัดด้วย
มีคำพิพากษาศาลฎีกาอยู่เรื่องหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับองค์คณะผู้พิพากษาซึ่งจะ
ยกขึ้นเป็นกรณีศึกษาของการนั่งไม่ครบองค์คณะ ฎ.7651/52 “โจทก์ฟ้องขอให้

ลงโทษจำเลยตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 326, 328 ซึ่งตามมาตรา 328 การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนจึงเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 26 แม้โจทก์จะขอให้ลงโทษตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 326 ซึ่งผู้พิพากษาคนเดียวมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25(5) มาด้วย แต่โจทก์ฟ้องว่า จำเลยกระทำผิดเพียงกรรมเดียวต่อศาลชั้นต้นซึ่งเป็นศาลจังหวัด ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้องโดยผู้พิพากษาคนเดียวเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดี จึงเป็นการไม่ชอบด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 25(5)และ มาตรา 26”

จากการที่นักศึกษาได้ไปสังเกตการณ์ ณ ศาลจังหวัดสงขลา ศาลจังหวัดยะลา ศาลจังหวัดปัตตานี ศาลจังหวัดนราธิวาสและศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลับพบว่าไม่มีศาลใดเลยที่ผู้พิพากษาจะนั่งครบองค์คณะดังที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยส่วนใหญ่จะเป็นคดีเกี่ยวกับความมั่นคง เป็นคดีที่มีอัตราโทษสูงซึ่งถือได้ว่าคดีเหล่านี้มีความละเอียดอ่อน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การพิจารณาคดีในแต่ละครั้งผู้พิพากษาจะต้องนั่งให้ครบองค์คณะเพื่อร่วมกันวินิจฉัยและพิจารณาคดี หากแต่ความเป็นจริงที่ปรากฏกลับพบว่าไม่มีคดีใดเลยที่ผู้พิพากษาจะนั่งครบองค์คณะ นอกจากจะเป็นการพิจารณาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายตามคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวแล้วยังส่งผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนโดยตรงอีกด้วย และในโอกาสนี้เอง นักศึกษาจึงลองสอบถามท่านผู้พิพากษาศาลจังหวัดยะลาท่านหนึ่งถึงเหตุผลในการนั่งไม่ครบองค์คณะ และท่านก็ได้ให้คำตอบว่า ศาลยะลาเป็นศาลที่มีคดีความเยอะแต่ในทางกลับกันมีผู้พิพากษาเพียงไม่กี่นายซึ่งนับว่าน้อยมาก ไม่พอต่อการพิจารณาคดีในแต่ละครั้งจึงจำเป็นต้องแยกกันนั่งพิจารณาในแต่ละคดี อีกทั้งในเรื่องของทฤษฎีที่เรียนมันมักจะแตกต่างกับหลักปฏิบัติจริงเสมอ นั่นก็คือเหตุผลที่ท่านผู้พิพากษาได้ยกให้

นักศึกษาฟัง คำอธิบายดังกล่าวจะพอฟังเป็นเหตุผลได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแต่ละคนจะพิจารณาดู แต่สำหรับนักศึกษาที่เป็นผู้สังเกตการณ์เห็นว่าไม่มีเหตุผลใดที่จะมาบั่นทอนความยุติธรรมให้น้อยลงได้ เมื่อได้ฟังก็รู้สึกสลดใจ เพราะคำพูดเหล่านี้มันออกมาจากปากของผู้ที่ได้ชื่อว่า ผู้ทรงบังคับใช้กฎหมาย แม้แต่ผู้ทรงบังคับใช้กฎหมายยังไม่ถือปฏิบัติตามกฎหมายแล้วนับประสาอะไรกับประชาชนธรรมดาจะถือปฏิบัติตาม

นอกจากมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 แล้ว กฎหมายสูงสุดของประเทศกล่าวคือ กฎหมายรัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติถึงสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างชัดเจน ในมาตรา 40 “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้ (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” จะบทมาตราดังกล่าวที่บัญญัติว่า “...การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ...” ท่านผู้พิพากษาจะใช้เหตุผลต่างๆมาลบล้างหรือลดหย่อนกฎหมายสูงสุดของประเทศกระนั้นหรือ และถ้าหากว่าท่านผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาทุกคนใช้เหตุผลเช่นนี้มาลดหย่อนกฎหมายกันหมด ประชาชนที่มาขอรับความเป็นธรรมจะรับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอย่างเต็มที่ได้อย่างไรกัน

แทนที่จะใช้วิธีแก้ปัญหาโดยการลดหย่อนกฎหมาย นักศึกษาผู้สังเกตการณ์ขออนุญาตแนะนำและแสดงความเห็นให้กระทรวงยุติธรรมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสรรผู้พิพากษาให้เพียงพอตามความเหมาะสมของจำนวนคดีความในแต่ละศาล โดยการเปิดรับผู้พิพากษาเพิ่มเติม หรือวิธีอื่นใดที่กระทบกับสิทธิของประชาชนให้น้อยที่สุด และควรมีการตรวจสอบการทำงานของผู้พิพากษาให้ชัดเจนเพื่อจะป้องกันปัญหาเหล่านี้ไม่ให้เกิดขึ้นอีก เพราะหากเป็นเช่นนี้อยู่ทุกครั้งที่ ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงก็คือประชาชนตาต่างๆที่ต้องการพึ่งพิงกระบวนการยุติธรรมอย่างชั้นศาลซึ่งเป็นตัวเลือกสุดท้ายในการที่พวกเขาเหล่านั้นจะได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

2. บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร

ป.วิ.อ. มาตรา 13*

การสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือ พิจารณา ให้ใช้ ภาษาไทย แต่ถ้า มีความจำเป็น ต้องแปล ภาษาไทยท้องถิ่น หรือ ภาษาถิ่น หรือ ภาษาต่างประเทศ เป็นภาษาไทย หรือ ต้องแปลภาษาไทย เป็น ภาษาไทยท้องถิ่น หรือ ภาษาถิ่น หรือ ภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือ พยาน ไม่สามารถ พูดหรือ เข้าใจ ภาษาไทย หรือ สามารถพูดหรือเข้าใจ เฉพาะ ภาษาไทยท้องถิ่น หรือ ภาษาถิ่น และ ไม่มีล่าม ให้ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ ศาล จัดหา ล่ามให้ โดยมีชักช้า

ในกรณีที่ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือ พยานไม่สามารถ พูดหรือได้ยิน หรือ สื่อความหมายได้ และ ไม่มี ล่ามภาษามือ ให้ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ ศาล จัดหา ล่ามภาษามือ ให้ หรือ จัดให้ถาม ตอบ หรือ สื่อความหมาย โดยวิธีอื่น ที่เห็นสมควรเมื่อมีล่าม แปลคำให้การ คำพยาน หรือ อื่น

ๆ ล่าม ต้องแปล ให้ถูกต้อง ล่าม ต้องสาบาน หรือ ปฏิญาณตนว่า จะทำหน้าที่ โดยสุจริตใจ จะไม่เพิ่มเติม หรือ ตัดทอน สิ่งที่แปลให้ ล่าม ลงลายมือชื่อ ในคำ แปลนั้นให้ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ ศาล สั่งจ่าย ค่าป่วยการ ค่า พาหนะเดินทาง และ ค่าเช่าที่พัก แก่ ล่าม ที่จัดทำให้ ตาม มาตรา นี้ ตามระเบียบ ที่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม สำนักงาน อัยการสูงสุด หรือ สำนักงานศาลยุติธรรม แล้วแต่กรณี กำหนด โดยได้รับ ความ เห็นชอบ จาก กระทรวงการคลัง

โดยเนื้อความในมาตราข้างต้นนี้เป็นมาตราที่กล่าวว่าด้วยเรื่องของสิทธิ ของการได้รับการบริการในกระบวนการยุติธรรมทางศาล คือ การที่ศาลจะต้อง จัดหาล่ามมาเพื่อแปลภาษาให้กับตัวพยานที่มาเบิกความอันเกี่ยวด้วยคดี อันจะ เกิดทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายในส่วนที่ว่า “การ สอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือ พิจารณา ให้ใช้ ภาษาไทย” จึงทำให้การพิจารณา พิพากษาอรรถคดีของศาลในประเทศไทย จะพิจารณาอรรถคดีโดยใช้ภาษาอื่น มิได้

จากหลักกฎหมายเรื่อง การจัดการบริการ ล่าม ในกระบวนการยุติธรรม นี้ จากการได้ร่วมโครงการในครั้งนี้ จึงได้ประทับใจกับแง่คิดหรือความบกพร่อง ของ ตัวล่ามอันเป็นหน่วยของการดำเนินกระบวนการทางศาล อันเป็นบุคคลซึ่งมี ความสำคัญในการที่จะเป็น สื่อกลางในการแปลภาษาที่ทางตัวพยานได้เบิกความ อันไม่ใช่ภาษาไทย อย่างที่กฎหมายวางหลักเกณฑ์ไว้ ซึ่งหากศาลรับฟังไปโดยไม่มี การแปลโดยบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจก็ย่อมต้องเกิดความคลาดเคลื่อน เปลี่ยนความหมาย อันจะส่งผลต่อรูปคดี อีกทั้งยังเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แตกต่างจากที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยในส่วนปัญหาเรื่อง ล่าม ดังกล่าวมานี้ ประเด็นปัญหาที่ทางกลุ่มของข้าพเจ้าได้ประสบมา ขอแบ่งแยกอธิบายเป็น 2 ต่อไปนี้

1. - ประเด็นในเรื่องมาตรฐานของล่าม ในการบริการแก่คู่ความใน กระบวนการยุติธรรม

2. - ประเด็นในเรื่องจำนวนของล่าม กับความเพียงพอต่อคดีในศาล

1. ประเด็นในเรื่องมาตรฐานของล่ามในการ บริการแก่คู่ความใน กระบวนการยุติธรรม จากความเข้าใจโดยส่วนตัวก่อนที่จะเริ่มเข้าร่วมโครงการ Court Watch ในครั้งนี้ พึงเข้าใจว่า บุคคลที่จะสามารถมาปฏิบัติหน้าที่ ล่าม ใน กระบวนการยุติธรรม อันเป็นตำแหน่งหน้าที่ที่มีความสำคัญยิ่ง หรืออาชีพที่มีผล อย่างยิ่งต่อความเป็นความตายของตัวคู่ความ เพราะต้องเป็นผู้ทำหน้าที่เป็น สื่อกกลางของเชื่อมกลางระหว่างตัวพยานซึ่งไม่สามารถจะเบิกความเป็นภาษาไทย ตามที่กฎหมายกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ กับทางตัวผู้พิพากษาหรือศาล เพื่อยังผลให้ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี การพิสูจน์หาข้อเท็จจริงเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเที่ยงธรรม

โดยหลังจากเข้าร่วมโครงการและลงพื้นที่จริงในการสังเกตการณ์คดี จึง ทำให้พบว่าในกระบวนการยุติธรรมของไทย ในประเด็นปัญหาเรื่องล่ามนี้ ยังมี ข้อสังเกตที่น่าสนใจในเรื่องของมาตรฐานของล่าม ในกระบวนการยุติธรรมของ ไทย ซึ่งจากการลงไปสังเกตการณ์คดีพบว่า ล่ามในพื้นที่ที่การลงไปสังเกตการณ์ คดีนี้ คือ สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ซึ่งโดยส่วนมาก แล้วประชาชนในพื้นที่จะสามารถพูด ฟัง และเข้าใจภาษา มาลาญท้องถิ่นได้ดีกว่า หรือแทบจะไม่สามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทยได้เลยแม้แต่นิดเดียวดังนั้น เมื่อบุคคลเช่นว่านี้ ต้องเข้ารับการดำเนินการทางศาลหรือต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับ คดี ไม่ว่าจะในฐานะใดๆก็ตาม ประเด็นในเรื่องการแปลภาษา จากการเบิกความก็ ย่อมจะต้องเกิดขึ้น ในส่วนนี้จากการประสบพบเหตุการณ์ในระหว่างการ สังเกตการณ์คดี อันเป็นข้อสังเกตชี้ชัดว่าการบริการด้าน ล่าม ในกระบวนการ ยุติธรรมของศาลไทย ยังมีข้อผิดพลาด ข้อปรับปรุงอยู่ อาทิ เช่น

- ผู้ปฏิบัติหน้าที่ล่าม มิได้ทำการสาบานตนก่อนปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งอาจเกิดจากความเคยตัวหรือความสนิทสนมคุ้นชินกับทางศาลเอง ซึ่งโดยทางรูปคดีแล้ว หากมองผิวเผินก็ได้ส่งต่อคดีแต่อย่างใด แต่หากมองในแง่ของจรรยาบรรณของการปฏิบัติหน้าที่ ที่มีความสำคัญนี้ การสาบานตนก่อนเริ่มปฏิบัติหน้าที่ก็ถือว่ามีผลในแง่ของหลักความเชื่อ การปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต ไม่แปลเอนเอียง เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

- ผู้ปฏิบัติหน้าที่ล่าม มิสามารถจดจำคำพูดที่พยานเบิกความตอบได้หมดทุกคำพูด เหตุอาจเกิดจากปัจจัยแวดล้อม เช่น สำเนียง เสียงพูดที่เบา หรืออาจเกิดจากความไม่มีสมาธิของตัวเอง อันส่งผลก่อให้เกิดประเด็นว่า ตัวล่าม นั้น มิได้แปลคำพูดที่พยานเบิกความแก่ศาล ได้ถูกต้องครบถ้วนไม่ แต่กลับไปแปลความขาดตกบกพร่อง ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ จนทำให้ทนายฝ่ายของตัวพยานที่เบิกความถ่วงติง และเสนอขอเปลี่ยนแปลงตัวผู้ทำหน้าที่ล่ามแปล โดยเสนอขออนุญาตให้ตนเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นล่ามแปลความเอง

- ผู้ปฏิบัติหน้าที่ล่าม ขาดซึ่งมาตรฐานหรืออบรมมีเป็นหลักเกณฑ์ที่เป็นหลักสูตรที่ได้รับการยอมรับ หรือแม้จะมีการอบรมก่อนเข้ามาทำหน้าที่ล่ามก็ตาม แต่เนื่องจากแต่ละท้องที่ ท้องถิ่น แม้จะห่างกันเพียง หนึ่งกิโลเมตรหรือสองกิโลเมตร ก็อาจจะมีคำเรียก ของหรือวัตถุ บางสิ่งบางอย่างต่างชื่อเรียกกัน หรือมีความเข้าใจถึงความหมายของ คำๆนั้น ลึกซึ่งแตกต่างกันไป เช่น มีกรณี ที่ ล่ามไปแปลคำเบิกความของพยานที่ได้ให้การว่าได้ยินผู้ต้องหาที่ 1 และ 2 พูดคุยในระหว่างการตรวจค้นว่า “ ฆากู ” ซึ่งคำๆนี้ หากตัวผู้ต้องหาที่พูด พูดโดยลากเสียงสั้น จะแปลว่า “ ยอมรับ ” แต่หากผู้พูดลากเสียงยาวจะแปลว่า “ จะยอมรับไหม ” ซึ่งจะเห็นว่า แค้การลากเสียงสั้นหรือลากเสียงยาวแค่นี้ ความหมายของ คำๆนี้ ก็จะเปลี่ยนแปลงไป แตกต่างไปอย่างสิ้นเชิง อันจะส่งผลกระทบต่อรูปคดีได้

2. ประเด็นในเรื่องจำนวนของล่าม กับความเพียงพอต่อคดีในศาล ซึ่งจากการเข้าร่วมโครงการครั้งนี้ และได้ลงไปสังเกตการณ์คดีทั้งยังสามารถมองเห็นถึงกระบวนการยุติธรรมของศาลในมุมมองที่กว้างขึ้นมาก นอกจากการศึกษาจากกฎเกณฑ์ทฤษฎีในตำรากฎหมาย โดยประเด็นเรื่องล่ามในส่วนนี้จะเกี่ยวข้องว่าด้วยเรื่อง จำนวนของผู้มีหน้าที่หรือประกอบอาชีพล่ามในกระบวนการยุติธรรมต่อจำนวนคดีที่ต้องการ การรับบริการเรื่องล่ามแปลภาษา ซึ่งจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ของศาล ได้ความว่าการจะเรียกใช้ล่ามของศาล จะไม่สามารถระบุได้แน่นอนว่าวันนี้ ศาลบัลลังก์ไหนหรือห้องพิจารณาใดจะเรียกใช้ล่ามแปลภาษาเมื่อไรเวลาใด แต่จะขึ้นอยู่กับตัวพยานผู้มาเบิกความว่าจะไม่สามารถเบิกความ ฟัง อ่าน เขียน อันเกี่ยวกับการดำเนินการในกระบวนการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี โดยทางเจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์จะเป็นผู้โทรตามล่ามประจำศาล มาปฏิบัติหน้าที่ ณ บัลลังก์ที่ต้องการล่ามแปลภาษานั้นๆ ซึ่งจากการเข้าสังเกตการณ์คดี กลุ่มของข้าพเจ้าได้พบเห็นข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติของศาล ว่าเมื่อปรากฏว่าหากวันนั้น มีคดีที่ต้องการล่ามแปลภาษาหลายห้องพิจารณา และจำนวนล่ามประจำของศาลหรือล่ามของศาลนั้นๆ ไม่เพียงพอกับความต้องการ ทางศาลก็จะแก้ปัญหาโดยการหาล่ามจำเป็น โดยทางผู้พิพากษาประจำบัลลังก์นั้นๆ ก็จะทำให้บุคคลที่อยู่ภายในห้องพิจารณาที่พอจะสามารถแปลภาษาดังกล่าวได้ ปฏิบัติหน้าที่ล่ามแปลภาษาโดยจำเป็น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีในขณะนั้น ไม่สะดุดหยุดลงต่อเนื่องสืบต่อกันไปซึ่งหากหันมาพิจารณาด้านคุณภาพหรือความรู้ความเข้าใจของล่ามจำเป็นหรือหลักการวางตัวเป็นกลางของล่ามจำเป็น อีกทั้งยังมีหลักประกันใดๆ ประกันว่าล่ามจำเป็นที่ศาลใช้อำนาจตั้งขึ้นนั้น จะแปลภาษาเป็นกลางไม่เอนเอียงเข้าข้างฝั่งของตนเองหรือฝั่งตรงกันข้าม

ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายอยู่หลายฉบับในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะมีล่ามเพื่ออำนวยความสะดวกในระหว่างการพิจารณาคดี แต่ในทาง

ปฏิบัตินั้นกลับไม่สามารถคุ้มครองถึงสิทธิเหล่านี้ได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะจริยธรรมของล่ามแปลภาษา และการปฏิบัติหน้าที่ของล่ามจำเป็น จึงส่งผลให้คู่ความตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ชอบ ฉะนั้นจึงควรให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมมือแก้ไขเยียวยาปัญหานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. บทบาทของนายฝ่ายจำเลย

ทนายความขอแรง คือ ทนายความที่ศาลแต่งตั้งให้จำเลยในคดีอาญา ในกรณีที่เมื่อศาลถามเรื่องสิทธิการมีทนายความของจำเลย ซึ่งจำเลยต้องการทนายความที่ศาลแต่งตั้งให้ เนื่องจากเหตุซึ่งปัจจัยทางฐานะของตัวจำเลยเอง โดยจำเลยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น โดยทางศาลจะมีค่าตอบแทนให้แก่ทนายความ โดยคำนึงถึงสภาพแห่งคดีและภาวะทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ตาม ระเบียบที่ คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ซึ่งการได้มาซึ่งทนายความขอแรง คือ ทนายความจะไปลงชื่อแจ้งความจำนงไว้ที่ศาลและเมื่อมีคดีที่ต้องมีทนายความ เจ้าหน้าที่ก็จะเลือกตามรายชื่อและเสนอศาลเพื่อมีหนังสือแจ้งทนายความ จำเลยก็ได้ทนายความตามกฎหมาย แต่จะเป็นทนายความที่มีประสบการณ์อย่างไม่เพียงใด จึงเป็นปัญหาที่ข้าพเจ้าได้ประสบพบเห็นมาในกระบวนการพิจารณาคดีในศาล

ปัญหาดังกล่าวได้เกิดขึ้น ในคดีอาญาคดีหนึ่งซึ่งเป็นฐานพยายามฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา เหตุเกิดขึ้นในศาลจังหวัดสงขลา ซึ่งวันนั้นเป็นวันสืบพยานนัดแรก อัยการฟ้องจำเลยในข้อหาดังกล่าว ศาลได้ตั้งทนายความขอแรงให้แก่จำเลย ซึ่งปัญหาที่พบ ทนายความไม่เคยพบเจอกันมาก่อนเลย มาเจอครั้งแรกในวันสืบพยาน และแค่พูดคุยกันก่อนที่ศาลจะขึ้นบัลลังก์ แม้แต่ตัวทนายความเองยังไม่ได้อ่านสำนวนของอัยการที่จ่ายให้แก่จำเลย เห็นได้ชัดว่าทนายความมิได้ ทำหน้าที่เสมือนการเป็นทนายความแต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อศาลได้ขึ้นบัลลังก์แล้ว เมื่อศาลอ่านความผิดที่จำเลยได้ทำ และศาลถามจำเลยว่า

จะรับสารภาพหรือปฏิเสธ จำเลยต้องการที่จะปฏิเสธ แต่ตัวทนายความได้บอก จำเลยว่า ให้รับสารภาพซะ คดีจะได้จบๆ ไม่ต้องมาเรื่องมากอยู่ ถึงอย่างไรตัวของ จำเลยเองก็ไม่มีพยานหลักฐานที่จะมาหักล้างพยานของโจทก์ได้เลย และ ถ้ารับ สารภาพแล้วโทษจะลดลงเหลือครึ่งหนึ่ง อาจจะจำคุกมากที่สุดแล้วก็ไม่เกิน 8-10 ปี และขู่จำเลยด้วยคำที่ไม่เหมาะสมและเหยียดหยามความเป็นมนุษย์ของจำเลย ยิ่ง ไปกว่านั้นพนักงานอัยการที่เป็นโจทก์ยัง ชี้้นำให้ตัวจำเลยรับสารภาพอีกด้วย จน สุดท้ายจำเลยต้องรับสารภาพ เมื่อจำเลยรับสารภาพแล้วศาลให้พนักงานอัยการ สืบพยานบุคคลแค่ปากเดียว คือ ตัวผู้เสียหายนั่นเอง เมื่อสืบพยานจบ ทนายความมิได้ซักค้านแต่อย่างใด และศาลจึงนัดฟังคำพิพากษา

ในกรณีนี้จึงเห็นได้ชัดว่าทนายความขอแรงมิได้ ทำหน้าที่ ทนายความได้อย่างเต็มความสามารถ มิได้ปกป้องลูกความแต่อย่างใด ทั้งยังใช้คำ เหยียดหยามลูกความอีกด้วย ทนายความขอแรงคิดเพียงแต่จะว่าคดีให้เสร็จไป อย่างเดียว ซึ่งเป็นปัญหาอย่างมากในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

5

ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

บทนำ

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ได้เข้าร่วมโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชนมาเป็นระยะเวลา 3 ปี โดยได้ร่วมกับสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และในปีล่าสุด คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณได้เข้าร่วมด้วย ในการดำเนินโครงการนั้น ได้รับการสนับสนุนจากองค์กร Open Society Foundation (OSF) การเข้าร่วมโครงการฯ ของสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มีเจตนารมณ์ที่จะให้การดำเนินการในโครงการฯ เป็นส่วนหนึ่งของวิชากฎหมายสิทธิมนุษยชน เพื่อให้นักศึกษาในรายวิชาดังกล่าว ได้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม นักศึกษาจะได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงโดยการ

สังเกตการณ์คดีในศาลด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้นักศึกษาได้เข้าใจถึงสภาพปัญหา การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมในความเป็นจริงได้เป็นอย่างดี จึงผนวกการดำเนินโครงการดังกล่าว ไว้ในรายวิชากฎหมายสิทธิมนุษยชน แต่ไม่ได้กำหนดให้นักศึกษาทุกคนเข้าร่วมโครงการ โดยในปี 2555-2556 นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเป็นนักศึกษาที่สนใจและสมัครเข้าร่วมโครงการ จำนวน 42 คน

ในการดำเนินโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชนของสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ผู้ประสานงานโครงการได้เตรียมความพร้อมของนักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการโดยจัดการอบรมนักศึกษาในประเด็นเรื่องหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ซึ่งรวมถึงหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความในศาล และอบรมวิธีการบันทึกแบบสำรวจ ข้อมูล การอบรมดังกล่าวได้มีการจัดขึ้นเช่นเดียวกันในสถาบันเครือข่ายทุกสถาบัน ทั้งนี้ เพื่ออธิบายให้นักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการสำรวจข้อมูล อันจะส่งผลให้นักศึกษาทุกคนสามารถทำการบันทึกแบบสำรวจ ข้อมูลได้ตรงตามความเป็นจริง และตรงตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้สำหรับโครงการฯ

หลังจากการที่นักศึกษาผ่านการอบรมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นักศึกษาอาสาสมัครที่ได้รับการอบรม จะเข้าทำการสังเกตการณ์ในศาลจังหวัดเชียงราย อย่างเช่นประชาชนผู้มาใช้บริการที่ศาลทั่วไป เพื่อให้ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏกับบุคคลธรรมดาทั่วไปที่ไปศาลมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่นักศึกษาหลายคนมีภารกิจที่จะต้องเดินทางกลับมาเข้าชั้นเรียน จึงทำให้นักศึกษานิยมใส่ชุดนักศึกษาไปเข้าสังเกตการณ์คดี ซึ่งโดยทั่วไปศาลจังหวัดเชียงรายมักจะต้อนรับนักศึกษาฝึกงานเป็นประจำอยู่แล้ว จึงทำให้นักศึกษาที่เดินทางไปศาลส่วนใหญ่ในชุดนักศึกษาได้รับการปฏิบัติในการเข้าสู่ศาลจังหวัดเชียงรายเป็นอย่างดี

ผลการสังเกตการณ์

ในการดำเนินโครงการฯ ของสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวงในปี 2555-2556 นั้น ได้กำหนดให้นักศึกษาผู้เข้าร่วมโครงการทำการสังเกตการณ์คดีในศาลจังหวัดเชียงราย โดยใช้แบบสอบถามรวมทั้งสิ้น 235 ชุด ซึ่งผลจากการสังเกตการณ์ของนักศึกษา จำแนกได้เป็น คดีอาญา 200 ชุด คิดเป็นร้อยละ 85.1 และคดีแพ่ง 35 ชุด คิดเป็นร้อยละ 14.9 โดยจำนวนฐานความผิดที่ได้เข้าสังเกตการณ์ สามอันดับแรกคือ ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ ถึงร้อยละ 33.61 ตามมาด้วยความผิดต่อชีวิตและร่างกาย ร้อยละ 17.02 และความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ร้อยละ 14.46

1. การเข้าบริเวณพื้นที่ศาล

จากการสังเกตการณ์คดี พบว่า ผู้เดินทางเข้ามายังศาลบางคน ต้องผ่านการตรวจกระเป๋าและแลกบัตรในขณะที่บางคนก็สามารถผ่านเข้าไปได้ โดยไม่ได้มีการตรวจตราดังกล่าวแต่อย่างใด ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ พบว่า ลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากความไม่ต่อเนื่องของความเข้มงวดในการตรวจตรามากกว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ พบว่า ร้อยละ 68.51ของผู้สังเกตการณ์ที่แต่งกายลำลองเข้าสังเกตการณ์คดีได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี การแต่งกายจึงมิใช่ปัจจัยหลักที่ทำให้เจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ในส่วนของการประชาสัมพันธ์ ผู้เข้าสังเกตการณ์ได้รับข้อมูลผ่านทางบอร์ดประชาสัมพันธ์เป็นหลัก (ร้อยละ 94.47) ตามมาด้วยเสียงตามสาย (ร้อยละ 66.38) และการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่ (ร้อยละ 61.70) ผู้สังเกตการณ์ร้อยละ 64.26 พบว่า มีคอมพิวเตอร์สำหรับค้นฐานข้อมูลคดีให้บริการ แต่สังเกตว่าเครื่องคอมพิวเตอร์ดังกล่าวไม่ได้เปิดสำหรับบริการ ส่วนสปอร์ตโฆษณา ผู้สังเกตการณ์พบว่าแทบจะไม่ถูกใช้เป็นช่องทางประชาสัมพันธ์ของศาลเลย

รูปภาพการอบรมหลักการปฏิบัติตนในชั้นศาลความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการ
ยุติธรรมในชั้นศาลและหลักการกรอกแบบสำรวจข้อมูล
วันที่ 22 ธันวาคม 2555 ณ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2. การเข้าห้องพิจารณาคดี

ผู้สังเกตการณ์สามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีได้ตามปกติ มีเพียงร้อยละ 22.35 ที่เจ้าหน้าที่ศาลได้ซักถามผู้สังเกตการณ์ก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดี ในส่วนบริเวณห้องพิจารณาคดี ผู้สังเกตการณ์ส่วนใหญ่สังเกตเห็นป้ายข้อความเตือนให้แต่งกายสุภาพและปิดอุปกรณ์สื่อสาร และมีเพียงจำนวนน้อยที่สามารถสังเกตเห็นป้ายข้อความ (หรือไม่สังเกตเห็นเลย) ให้สวมรองเท้าหุ้มส้น หรือห้ามสวมรองเท้าแตะ ห้ามรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม ห้ามเคี้ยวหมากฝรั่ง และห้ามนั่งไขว่ห้างและกอดอกขณะพิจารณาคดี อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ศาลจะได้ออกกล่าวตักเตือนแก่กรณีเหล่านี้เสมอ ในระหว่างการพิจารณาคดี เจ้าหน้าที่บัลลังก์ ได้ห้ามหรือเตือนมิให้ผู้สังเกตการณ์คดี มิให้ปฏิบัติตนฝ่าฝืนข้อห้ามและคำเตือนต่างๆตามที่มีป้ายบอกไว้เป็นสัดส่วนไม่เกินร้อยละ 30 ยกเว้นแต่กรณีปิดเครื่องมือสื่อสาร (ร้อยละ 30.65) และการห้ามพูดคุยเสียงดังในห้องพิจารณาคดี (ร้อยละ 32.35) ที่จะได้รับการเตือนอย่างเข้มงวด นอกจากนี้ พบว่า มีป้ายที่ติดว่าห้องพิจารณาคดีเป็นเขตหวงห้ามเฉพาะติดอยู่เป็นเพียงบางห้องพิจารณาคดีเท่านั้น

3. หลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

3.1 บทบาทของผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

โดยปกติศาลจะอธิบายฟ้อง และขอกกล่าวหาในวันที่ฟ้องคดี หรือวันนัดพร้อมให้จำเลยฟัง โดยจากการสังเกตการณ์ในวันนัดพร้อม หรือวันที่ฟ้องคดีพบว่า ศาลอธิบายฟ้อง และขอกกล่าวหา ร้อยละ 29.79 (จากร้อยละ 33 ของจำนวนคดีที่สังเกตการณ์) ในขณะที่ศาลไม่ได้อธิบายฟ้อง และขอกกล่าวหา ร้อยละ 2.55 ที่น่าสังเกตคือ ผลในส่วนของการสังเกตการณ์ในวันนัดพร้อม ศาลมิได้ถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ก่อนการสอบถามคำให้การ (ในคดีที่มีโทษประหาร

ชีวิต หรือจำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี) เป็นจำนวนถึงร้อยละ 5.96 (จากร้อยละ 20 ของคดีที่สังเกตการณ์ในกรณีดังกล่าว) และในส่วนของ การแต่งตั้งทนายขอแรง ให้กับจำเลยที่ไม่มีทนายความนั้น ผู้สังเกตการณ์ได้สังเกตว่า ศาลมิได้ตั้งทนายขอแรงเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 16.17 จากจำนวนคดีที่สังเกตการณ์ในวันนัดพร้อม หรือวันฟ้องคดี

ข้อมูลด้านการสอบคำให้การจำเลยก่อนการพิจารณาคดีนั้น พบว่าศาล ได้สอบคำให้การ (รับสารภาพหรือปฏิเสธ) ของจำเลยก่อนการพิจารณาคดี คิดเป็นร้อยละ 26.81 (จากจำนวนร้อยละ 31 ที่ได้สังเกตการณ์ในวันพิจารณาคดี) และศาลได้บันทึกคำให้การตรงตามคำเบิกความของพยานให้การสูงถึงร้อยละ 39.57 (จากประมาณร้อยละ 46 ที่ได้สังเกตการณ์ในวันพิจารณาคดี)

ในการที่ศาลสั่งให้พยานสาบานตนนั้น คิดเป็นจำนวนร้อยละ 27.66 (จากจำนวนประมาณร้อยละ 40 ที่ได้สังเกตการณ์ในวันพิจารณาคดี) โดยในการ นำสาบานตนหรือกล่าวคำปฏิญาณนั้น ศาลให้ผู้ว่าการสาบาน ได้แก่ หน้าบัลลังก์ ทนายความ อัยการ และล่าม ตามแต่ที่ศาลเห็นสมควร

ข้อสังเกตเพิ่มเติมของนักศึกษา คือ ในบางคดีที่สังเกตการณ์ศาลจะสั่งให้มีผู้ว่าการสาบานต่อเมื่อพยานอ่านหนังสือไม่ออก มองเห็นไม่ชัด หรือกรณีเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น และบางคดีก็พบว่าพยานที่เบิกความไม่ตรวจสอบคำให้การตนเอง แต่จะลงนามในคำให้การนั้นเลย นอกจากนั้นในบางคดีเมื่อศาลอ่านคำพิพากษาเสร็จแล้ว ยังได้มีการกล่าวตักเตือนสั่งสอนจำเลยไม่ให้กระทำความผิดอีก

3.2 บทบาทของผู้พิพากษาและองค์คณะ

เป็นที่น่าสังเกตว่าจากข้อมูลทั้งหมดประมาณร้อยละ 99 ที่มีการบันทึก การสังเกตการณ์ ศาลนั่งไม่ครบองค์คณะตั้งแต่เริ่มต้นการพิจารณาจนจบ มีสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 60.42 และยังพบอีกว่าศาลนั่งพิจารณาคดีไม่ตรงเวลา

(09.00 น. และ 13.30 น.) สูงถึงร้อยละ 59.15 ของข้อมูลที่มีการสังเกตการณ์ทั้งหมด นอกจากนี้ พบว่าองค์คณะผู้ไม่ใช่เจ้าของสำนวนมีส่วนช่วยในการซักถามพยานเพิ่มเติมสูงถึงร้อยละ 84.68 จากจำนวนทั้งสิ้นประมาณร้อยละ 95 ของคดีที่สังเกตการณ์ และยังพบว่าโดยปกติผู้พิพากษาซึ่งไม่ใช่เจ้าของสำนวน ในศาลจังหวัดเชียงรายมีสมาธิต่อการพิจารณาคดีแม้จะไม่ใช่คดีของตนเองก็ตาม อาจมีการหยิบเอกสารคดีอื่นมาอ่านบ้าง ไม่มีสมาธิในบางช่วงบ้าง ทำกิจกรรมอื่นๆ บ้าง แต่ก็ไม่ได้แสดงปริมาณมากอย่างมีนัยสำคัญสักเท่าไร

ในส่วนของการใช้คำพูดของศาลเพื่อซักจูงโดยหวังให้จำเลยรับสารภาพนั้น พบว่ามีในปริมาณที่น้อยมาก เช่นเดียวกับกับการที่ศาลอธิบายถึงผลที่จะตามมาหลังจากที่จำเลยรับสารภาพ (เช่น หากสารภาพจะได้รับการลดโทษ หรือให้รอลงอาญา) ก็มีอัตราส่วนที่น้อยเช่นกัน ที่น่าสังเกตคือ แม้จะไม่มี การซักจูงให้จำเลยรับสารภาพแต่ศาลก็แสดงออกถึงการสั่งสอนจำเลย โดยกล่าวถึงบาป บุญคุณ โทษ สูงถึงร้อยละ 22.55 ในขณะที่บางคดีศาลได้แสดงอาการข่มขู่ หรือ อากัปกริยารุนแรงในห้องพิจารณาคดี แต่อยู่ในสัดส่วนที่น้อย เพียงร้อยละ 0.85 ของคดีที่มีการสังเกตการณ์ทั้งหมด

นอกจากนี้แล้ว นักศึกษาผู้สังเกตการณ์ยังมีข้อสังเกตเพิ่มเติมในบางประเด็น เช่น ในบางคดีผู้พิพากษาอ้างว่าที่ขึ้นพิจารณาช้าเพราะโจทก์และจำเลยมาสาย ในคดีหนึ่งทนายจำเลยมิได้มาตามนัดในการพิจารณาคดีของศาล ศาลได้ใช้เพียงพยานเอกสารในการพิจารณาคดีเท่านั้น ในบางคดีการพิจารณาคดีใช้เวลาประมาณ 4 ชั่วโมง และมีการพิจารณาคดีซ้ำซ้อนในเวลาเดียวกันถึง 3 คดี โดยมีการพิจารณาเนื้อหาและการซักถามพยานที่วกวนไปมา จนบางครั้งพยาน หรือจำเลยมีการเข้าใจเนื้อหาในคำถามที่ผิดเพี้ยนไป ในส่วนของการที่ศาลว่ากล่าวตักเตือน สั่งสอนจำเลยนั้น บางครั้งมีการบอกนักศึกษาผู้สังเกตการณ์ด้วยว่าอย่าเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ในขณะที่บางคดีศาลได้พูดกับจำเลยว่าหนักกฎหมายอาจจะหนี

ได้ แต่หนีบาปบุญคุณโทษนั้นหนีไม่ได้ในบางคดี ระหว่างพิจารณาคดีจะมีการพิจารณาคดีซ้ำซ้อนกัน คือ มีการอ่านคำพิพากษาในขณะที่มีการสืบพยานในอีกคดีหนึ่ง

3.3 บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร

เนื่องจากการสังเกตการณ์ในส่วนนี้จะบันทึกข้อมูลเฉพาะกรณีที่จำเลยหรือพยาน ไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ จึงทำให้สถิติที่ได้ อาจไม่มีความชัดเจนเท่าที่ควร อย่างไรก็ตาม ในประมาณร้อยละ 3.5 จากจำนวนคดีที่นักศึกษาได้สังเกตการณ์ เป็นกรณีที่ศาลต้องจัดหาล่ามให้กับจำเลยที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ พบว่า ศาลได้จัดหาล่ามให้ ประมาณร้อยละ 1.70 ในขณะที่ไม่ได้จัดหาล่ามให้ ร้อยละ 0.85 โดยล่ามที่ใช้ในชั้นศาลจากการสังเกตการณ์ ได้แก่ ทนายความ เพื่อนักโทษ และคนที่รู้จักกับจำเลย เป็นสัดส่วนเท่ากัน ลำดับรองลงมามีการใช้พยานเป็นล่าม ซึ่งแสดงนัยให้เห็นว่าการใช้ล่ามนั้นเป็นไปตามความสะดวกของศาลในการหาผู้แปลภาษา ส่วนในกรณีที่จำเลย หรือ พยาน ไม่สามารถอ่านและเข้าใจข้อความเอกสารที่ใช้ระหว่างการดำเนินคดี ศาลได้มีการจัดให้มีล่ามอธิบาย ที่น่าสังเกตคือ ในกรณีที่คู่ความหูหนวกเป็นใบ้และจะต้องมีการจัดหาล่ามภาษามือ ซึ่งคิดเป็นจำนวนประมาณ ร้อยละ 2.5 ของคดีที่สังเกตการณ์มาทั้งหมดนั้น พบว่าศาลจัดหาล่ามภาษามือให้เพียงร้อยละ 0.85 ทำให้น่าสงสัยว่าการสื่อสารในศาลจะดำเนินการไปได้ได้อย่างไร

ข้อสังเกตเพิ่มเติมจากนักศึกษาที่เข้าร่วมการสังเกตการณ์ ได้แก่ ในบางคดีทนายความมีการใช้คำถามให้จำเลยเกิดความสับสน และในคดีดังกล่าวจำเลยเป็นชนเผ่าที่เข้าใจภาษาไทยได้แต่ออกเสียงไม่ชัด ในบางคดีจำเลยเป็นชาวพม่าไม่เข้าใจภาษาไทย ศาลจึงให้นักโทษมาเป็นล่ามให้

3.4 บทบาทของอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์

ผู้สังเกตการณ์คดี พบว่า พนักงานอัยการ หรือนายฝ่ายโจทก์ เข้าห้องพิจารณาไม่ตรงเวลาในอัตราร้อยละ 27.66 ซึ่งเป็นอัตราที่มากกว่าการเข้าห้องพิจารณาคดีไม่ตรงเวลาของนายฝ่ายจำเลย (ร้อยละ 18.72) แต่น้อยกว่าการเข้าห้องพิจารณาคดีไม่ตรงเวลาของผู้พิพากษา (ร้อยละ 40.85) พนักงานอัยการ แสดงท่าทางข่มขู่ หรือเหยียดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพยานต่ำมาก โดยปรากฏเพียงร้อยละ 1.70 อย่างไรก็ตาม ผู้สังเกตการณ์ได้สังเกตว่า มีการแสดงท่าทีดูดันทันและสร้างความกดดันให้จำเลย รวมถึงการตัดบทจำเลยในการสืบพยาน ในระหว่างการพิจารณาคดี พบว่า พนักงานอัยการ หรือนายฝ่ายโจทก์ ตั้งใจฟัง และจดบันทึกขณะการสืบพยาน ร้อยละ 62.98 แต่ปรากฏความกระตือรือร้นของการทำหน้าที่ในระดับต่ำ เช่น การทักท้วงเพื่อประโยชน์ของจำเลย ปรากฏเพียงร้อยละ 6.81 และการใช้คำถามนำ ปรากฏเพียงร้อยละ 32.34 ซึ่งน่าที่จะเป็นเรื่องปกติของอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์ นอกจากนี้ จากการสังเกตการณ์ พบว่า มากกว่าร้อยละ 20 ของคดีที่เข้าสังเกตการณ์ อัยการ หรือนายฝ่ายโจทก์ ได้ทำกิจกรรมอื่นๆนอกหน้าที่ในระหว่างการพิจารณาคดี และการสลับสับเปลี่ยนไปปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาคดีอื่นนั้น อยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันด้วย

3.5 บทบาทของนายฝ่ายจำเลย

ผู้สังเกตการณ์ พบว่า นายฝ่ายจำเลยมาห้องพิจารณาคดีไม่ตรงเวลา ร้อยละ 18.72 ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำกว่าการเข้าห้องพิจารณาไม่ตรงเวลาของอัยการหรือนายฝ่ายโจทก์ (ร้อยละ 27.66) ทนายความแสดงความกระตือรือร้นในระหว่างการพิจารณาคดีมากกว่าอัยการ หรือนายฝ่ายโจทก์ เช่น มีการถามคำถามนำ ถึงร้อยละ 40.85 อย่างไรก็ตาม การทักท้วงการปฏิบัติหน้าที่เพื่อรักษาผลประโยชน์ให้จำเลยนั้น อยู่ในระดับต่ำ เพียงร้อยละ 13.62 นอกจากนี้ การที่ทนายแสดงท่าทางข่มขู่ หรือเหยียดหยามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อพยานฝ่าย

ตรงข้าม ก็อยู่ในระดับต่ำมากเช่นเดียวกับอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์ หรือเพียงร้อยละ 1.28 เท่านั้น ในระหว่างการพิจารณาคดีนั้น ทนายจำเลยตั้งใจฟังและจดบันทึกในระดับที่ใกล้เคียงกับอัยการ หรือทนายฝ่ายโจทก์ ได้แก่ ร้อยละ 58.30 เป็นที่น่าสังเกตว่า นอกจาก ทนายฝ่ายจำเลย ร้อยละ 11.49 เสียสมาธิระหว่างการพิจารณาคดี เนื่องจากการทำกิจกรรมอื่นนอกหน้าที่แล้ว ทนายความยังมีการสลับสับเปลี่ยนไปปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาอื่นถึงร้อยละ 25.11 โดยอัตรานี้เป็นอัตราที่สูงกว่าในพื้นที่อื่นๆอย่างมีนัยสำคัญด้วย

4. การกระทำอื่นๆ ในศาลที่ไม่ปกป้องสิทธิ หรือการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย

ในเรื่องการใส่ตรวนกับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น พบว่ามีการใส่ตรวนร้อยละ 28.09 ซึ่งอยู่ในสัดส่วนที่ไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลที่สำรวจมาทั้งหมด เช่นเดียวกับการใส่กุญแจมือผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งมีสัดส่วนร้อยละ 25.96 สำหรับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีการวางหลักประกันนั้น พบว่ามีเพียงร้อยละ 9.79 ของข้อมูลทั้งหมดที่สังเกตการณ์เท่านั้นที่มีการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มีการวางหลักประกัน ในขณะที่ร้อยละ 82.98 ของข้อมูลที่สังเกตการณ์ ศาลจะปล่อยตัวชั่วคราวต่อเมื่อมีการวางหลักประกัน ทั้งนี้การที่ศาลไม่อนุญาตให้ประกันตัว ประกอบด้วยเหตุผลตั้งแต่การขาดทุนทรัพย์ ขาดหลักประกัน กลัวการหลบหนี และกลัวไปยุ่งเกี่ยวกับคดี แต่ทั้งหมดอยู่ในอัตราส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนคดีที่มีการสังเกตการณ์ทั้งหมด

นอกจากนั้นแล้วข้อสังเกตอื่นๆ ที่มาจากนักศึกษาผู้เข้าทำการสังเกตการณ์คดี เช่น ในบางคดีมีการใส่โซ่ตรวนผู้ต้องหาผู้ชายแต่ไม่มีการใส่โซ่ตรวนแก่ผู้ต้องหาหญิง ในคดีหนึ่งจำเลยเป็นชาวต่างชาติ เริ่มแรกที่ศาลอ่านคำพิพากษา จำเลยให้การปฏิเสธ แต่พอศาลบอกว่าโทษไม่ได้หนักอะไร เพียงแค่

รายงานความประพฤติและคดีใช้ค่าเสียหายเท่านั้น จำเลยก็ให้การยอมรับสารภาพ

บทสรุป

จากการสังเกตการณ์คดีในศาลจังหวัดเชียงราย พบว่าศาลจังหวัดเชียงรายให้การต้อนรับนักศึกษาจากทางมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดี เนื่องจากคุ้นเคยกับการรับนักศึกษาฝึกงานเป็นอย่างดี และด้วยความที่นักศึกษาส่วนใหญ่นิยมใส่เครื่องแบบนักศึกษาไปสังเกตการณ์คดีที่ศาล ดังนั้นประเด็นในการเข้าสู่ศาลจึงเกิดจากการสังเกตพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นๆ เป็นหลัก ซึ่งโดยสรุปพบว่า การตรวจตราก่อนเข้าศาลนั้น มักจะเกิดจากความไม่ต่อเนื่องของความเข้มงวดในการตรวจตรามากกว่าจะเป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดอย่างมีนัยสำคัญ และศาลจังหวัดเชียงราย มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ รวมถึงการให้บริการฐานข้อมูลคดีผ่านทางระบบคอมพิวเตอร์ อย่างไรก็ตาม อาจมีปัญหาในเรื่องความพร้อมของอุปกรณ์ดังกล่าว

ในส่วนของการเข้าฟังการพิจารณาคดี การเข้าถึงห้องพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวก ในบริเวณห้องพิจารณาคดีมีป้ายข้อความเตือนต่างๆ ทั้งที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนและสังเกตเห็นได้ไม่ชัด (หรือที่อาจไม่มีอยู่เลยในห้องพิจารณาคดี) พบว่าแม้ป้ายเตือนที่เห็นไม่ชัดเจน หรือที่อาจไม่มีอยู่เลย เช่น การห้ามนั่งไขว่ห้าง การห้ามเคี้ยวขนม เจ้าหน้าที่ของศาลได้เตือนให้ผู้เข้าฟังการพิจารณาคดีปฏิบัติตามคำเตือนเหล่านั้นเสมอ ป้ายข้อความกรณีปิดเครื่องมือสื่อสาร และการห้ามพูดคุยเสียงดังในห้องพิจารณาคดี เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตามอย่างเข้มงวด นอกจากนี้ สังเกตได้ว่า ป้ายที่ติดว่าเขตหวงห้ามเฉพาะ ได้ปรากฏอยู่ตามห้องพิจารณาคดีเพียงไม่กี่ห้องเท่านั้น

สำหรับบทบาทของศาล การอธิบายคำฟ้องและข้อกล่าวหาโดยศาล เป็นไปโดยไม่ปรากฏกรณีที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม การถามว่ามีทนายความหรือไม่ ก่อนการสอบถามคำให้การในคดีที่มีอัตราโทษสูง และการตั้งทนายขอแรงให้แก่ จำเลย ยังเป็นประเด็นที่น่ากังวล เนื่องจากแม้จำนวนคดีที่ผู้สังเกตการณ์ได้บันทึก ว่าไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการดังกล่าว มีอยู่ในสัดส่วนที่ไม่สูงมากนัก แต่เป็นกรณีที่ กระทบสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างชัดเจน ส่วนการสอบคำให้การ (รับสารภาพ หรือปฏิเสธ) ของจำเลยก่อนการพิจารณาคดี เป็นไปโดยปกติ ในการบันทึก คำให้การของศาลตรงตามคำเบิกความของพยาน อยู่ในสัดส่วนที่สูง กรณีการนำ สาบาน ผู้นำสาบานอาจเป็นหน้าบัลลังก์ ทนายความ อัยการ และล่าม ทั้งนี้ แล้วแต่ที่ศาลเห็นสมควร

สำหรับการนั่งครบองค์คณะ เป็นที่น่าสังเกตว่า กรณีที่ศาลนั่งไม่ครบ องค์คณะ (ตั้งแต่เริ่มต้นการพิจารณาจนจบ) มีสัดส่วนที่สูง รวมถึงการนั่งพิจารณาคดีไม่ตรงเวลา องค์คณะผู้ไม่ใช่เจ้าของสำนวนมีส่วนช่วยในการซักถามพยาน เพิ่มเติมสูง และสมมติต่อการพิจารณาคดีแม้จะไม่ใช่คดีของตนเองก็ตาม การใช้ คำพูดของศาลเพื่อชักจูงโดยหวังให้จำเลยรับสารภาพ การอธิบายถึงผลที่จะ ตามมาหลังจากที่จำเลยรับสารภาพ (เช่น หากสารภาพจะได้รับการลดโทษ หรือ ให้อภัยโทษ) พบว่า อยู่ในสัดส่วนที่ต่ำ อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏกรณีที่ศาล แสดงออกถึงการสั่งสอนจำเลย โดยกล่าวถึงบาป บุญ คุณ โทษ ในสัดส่วนที่สูง ส่วนการแสดงอาการข่มขู่ หรืออ้าปากปฏิกิริยารุนแรงในห้องพิจารณาคดีมีปรากฏ เพียงไม่กี่กรณีเท่านั้น

กรณีบุคคลที่มีปัญหาการสื่อสาร พบว่า ศาลได้จัดล่ามให้ โดยล่ามที่ใช้ ในชั้นศาล อาจเป็น ทนายความ เพื่อนักโทษ และคนที่รู้จักกับจำเลย รองลงมา คือ การใช้พยานเป็นล่าม ซึ่งแสดงนัยให้เห็นว่าการใช้ล่ามนั้นเป็นไปตามความ สะดวกของศาลในการหาผู้แปลภาษา และจากการสังเกตการคดี ผู้สังเกตการณ์

ยังมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการดำเนินการของศาลกรณีล่ามภาษามือ ซึ่งไม่ชัดเจนในแนวทางการสื่อสารระหว่างการพิจารณาคดี นอกจากนี้ ยังพบข้อสังเกตเกี่ยวกับกรณีชนเผ่าที่พูดภาษาไทยได้ แต่ไม่สามารถใช้ภาษาไทยได้ดี ซึ่งอาจจะเข้าข่ายของการเป็นบุคคลที่มีปัญหาในการสื่อสารด้วย

สำหรับความตรงเวลาในการเข้าห้องพิจารณาคดี พบว่าทั้งผู้พิพากษา พนักงานอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์ และทนายความฝ่ายจำเลย เข้าห้องพิจารณาคดีไม่ตรงเวลาในสัดส่วนที่สูง โดยผู้พิพากษาเข้าห้องพิจารณาไม่ตรงเวลาเป็นสัดส่วนสูงสุด ตามมาด้วย พนักงานอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์ และทนายความ ตามลำดับ

พนักงานอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์และทนายฝ่ายจำเลย ได้แสดงท่าทางข่มขู่ หรือเหยียดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพยานในสัดส่วนที่ต่ำมาก ซึ่งเป็นผลดีต่อการเคารพสิทธิมนุษยชนของพยาน อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ผู้สังเกตการณ์พบว่า พนักงานอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์ และทนายความฝ่ายจำเลย ต่างตั้งใจฟังและจดบันทึกขณะการสืบพยานในสัดส่วนที่สูง แต่ในส่วนของความกระตือรือร้นในการทำงานของบุคคลดังกล่าว กลับปรากฏในสัดส่วนที่ต่ำ โดยสังเกตได้จากคดีจำนวนน้อยที่มีการทักท้วงเพื่อประโยชน์ของจำเลย หรือการใช้คำถามนำระหว่างการสืบพยาน

นอกจากนี้ ในระหว่างการพิจารณาคดี แม้ว่าทั้งอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์และทนายความ ใช้สมาธิในการทำหน้าที่ระหว่างการพิจารณาคดีในสัดส่วนที่สูงพอสมควร ผู้สังเกตการณ์ พบว่า ทั้งอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์ และทนายความ ต่างทำกิจกรรมอื่นๆนอกหน้าที่ในระหว่างการพิจารณาคดีด้วย เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือถือ หรือการเดินออกนอกห้อง โดยสัดส่วนของกลุ่มแรกมากกว่าถึงกลุ่มที่สองถึงหนึ่งเท่าตัว ส่วนการสลับสับเปลี่ยนไปปฏิบัติหน้าที่ใน

ห้องพิจารณาคดีอื่นนั้น อยู่ในสัดส่วนที่สูงของทั้งสองกลุ่ม และมีอัตราที่ใกล้เคียงกัน

ในส่วนของการกระทำอื่นๆ ในศาลที่ไม่ปกป้องสิทธิ หรือการละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย จากการสังเกตการณ์คดี พบว่า ประมาณหนึ่งในสามของคดีที่เข้าสังเกตการณ์ มีการใส่ตรวน หรือการใส่กุญแจมือผู้ต้องหาหรือจำเลย และอยู่ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ในส่วนของการปล่อยตัวชั่วคราว พบว่า คดีที่มีการปล่อยตัวชั่วคราวส่วนใหญ่ จะเป็นการปล่อยตัวชั่วคราวอย่างมีหลักประกัน ทั้งนี้การที่ศาลไม่อนุญาตให้ประกันตัว ประกอบด้วยเหตุผลตั้งแต่การขาดทุนทรัพย์ ขาดหลักประกัน กลัวการหลบหนี และกลัวไปยุ่งเกี่ยวกับคดี

6

ผลการสังเกตการณ์ของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทนำ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีได้ร่วมโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชนในปี 2555 และ 2556 โดยมีนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 เข้าร่วมโครงการจำนวน 30 คน การสังเกตการณ์เป็นการสังเกตการณ์ ณ ศาลจังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงระหว่างเดือนธันวาคม 2555 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2556 โดยการสังเกตการณ์นั้นได้กำหนดให้นักศึกษาสังเกตการณ์ในคดีอาญา ซึ่งนักศึกษาได้ส่งแบบบันทึกการสังเกตการณ์จำนวนทั้งสิ้น 239 ชุด

เนื่องจากแบบบันทึกการสังเกตการณ์ซึ่งใช้บันทึกการสังเกตการณ์คดีเป็นแบบที่มีเนื้อหาที่จะต้องเก็บข้อมูลเป็นแบบเดียวกันแม้ว่ากระบวนการพิจารณาของศาลในวันที่มีการสังเกตการณ์นั้นจะมีกระบวนการพิจารณาที่แตกต่างกัน เช่น กระบวนการพิจารณาในวันฟ้องที่แตกต่างกับกระบวนการพิจารณาในวันอ่านคำ

พิพากษาในประเด็นเกี่ยวกับการสอบถามคำให้การและการสอบถามความต้องการทนายความ ซึ่งผู้สรุปเห็นว่าเมื่อนำข้อมูลจากแบบบันทึกการสังเกตการณ์ไปสรุปในภาพรวมของแต่ละกระบวนการพิจารณาแล้วอาจจะสะท้อนข้อมูลของภาพรวมในรายละเอียดของแต่ละกระบวนการพิจารณาได้ไม่สมบูรณ์อย่างที่ควรจะเป็น

จากแบบบันทึกการสังเกตการณ์พบว่าเป็นการสังเกตการณ์ในวันพิพากษาคดีจำนวน 77 ชุด วันสืบพยานนัดแรกจำนวน 22 ชุด วันฟ้องคดีจำนวน 10 ชุด วันสืบประกอบคำรับสารภาพจำนวน 1 ชุด วันฟังคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ 2 ชุด วันนัดพร้อม 74 ชุด และวันสืบพยานต่อเนื่อง 53 ชุด

รูปภาพการอบรมหลักการปฏิบัติตนในชั้นศาลความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลและหลักการกรอกแบบสำรวจข้อมูล วันที่ 8-9 ธันวาคม 2555 ณ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

การสรุปผลการสังเกตการณ์ตามแบบบันทึกการสังเกตการณ์คดีของ นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ในปีนี้จะนำเสนอในประเด็น เกี่ยวกับ

1. การเข้าไปในพื้นที่อาคารศาลและห้องพิจารณาคดีซึ่งเป็นประเด็นที่จะ สะท้อนถึงหลักในการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยของศาล

2. การพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมซึ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับ (1) การปฏิบัติ หน้าที่ของศาล (2) การทำหน้าที่ของผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะ (3) บทบาทของ พนักงานอัยการหรือทนายโจทก์ และ (4) บทบาทของทนายจำเลย ซึ่งจะเป็น ประเด็นที่สะท้อนถึงคุณภาพขององค์กรและกระบวนการพิจารณาว่าจะเป็นไปได้ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเอาไว้ หรือไม่

3. การกระทำอื่นๆในศาลที่ถือเป็นการไม่ปกป้องสิทธิหรือละเมิดสิทธิของ ผู้ต้องหาหรือจำเลย เป็นประเด็นที่สะท้อนถึงองค์ประกอบอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวกับ เนื้อหาของคดีโดยตรงแต่อาจมีการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน และ

4. ประเด็นอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกัสิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรม ซึ่งไม่ใช่ประเด็นตาม 1-3

ผลการสังเกตการณ์

1. การเข้าบริเวณพื้นที่ศาล

ในการเข้าสู่บริเวณอาคารศาลแม้จะพบว่ามีการเลือกตรวจเฉพาะ ประชาชนทั่วไป ทนายความหรือนักศึกษาจะไม่มี การตรวจก็ตาม แต่การเลือก ตรวจดังกล่าวก็ไม่ปรากฏว่าศาลจังหวัดอุบลราชธานีมีการเลือกปฏิบัติที่ชัดเจน หรือมีนัยยะสำคัญอันจะเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงศาลแต่อย่างใด

ในส่วนของการประชาสัมพันธ์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชนของศาลพบว่า ศาลจังหวัดอุบลราชธานีมีการจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อแนะนำถึงการปฏิบัติตัวในศาลและขั้นตอนการฟ้องคดี แต่เป็นการจัดทำไว้ที่ชั้น 2 ของอาคาร และมีเจ้าหน้าที่ของศาลคอยให้คำแนะนำก่อนเข้าไปภายในอาคารศาล

2. การเข้าห้องพิจารณาคดี

การเข้าสังเกตการณ์คดีของนักศึกษาหากเป็นการเข้าฟังการพิจารณาคดีโดยไม่แต่งกายในชุดนักศึกษา เจ้าหน้าที่ศาลจะไม่สอบถามถึงหนังสือแจ้งถึงการเข้าสังเกตการณ์คดีจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี แต่หากนักศึกษาแต่งกายในชุดนักศึกษาเจ้าหน้าที่ศาลจะสอบถามถึงหนังสือแจ้งจากคณะนิติศาสตร์ และเมื่อมีหนังสือแจ้งจากทางคณะแล้วเจ้าหน้าที่ศาลจะให้ความร่วมมือกับผู้สังเกตการณ์มากขึ้นอย่างชัดเจนถึงร้อยละ 97.50 ทั้งเจ้าหน้าที่ของศาลได้ขอให้นักศึกษาแสดงหนังสือแจ้งของคณะถึงร้อยละ 35.14 ซึ่งอาจเกิดจากการที่เจ้าหน้าที่พบว่าเป็นเรื่องที่ไม่ปกติที่พบนักศึกษาไปศาลมากกว่าปกติ แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวก็สะท้อนถึงความไม่เข้าใจถึงหลักในการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยของศาลที่ประชาชนสามารถที่จะเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ของเจ้าหน้าที่ของศาล อย่างไรก็ตามก็มีข้อสังเกตจากนักศึกษาผู้สังเกตการณ์ว่ามีการให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ศาลถึงข้อมูลเกี่ยวกับคดีที่กำลังพิจารณาและการปฏิบัติตัวของผู้สังเกตการณ์ในห้องพิจารณาคดี

3. หลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

3.1 บทบาทของผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การปฏิบัติหน้าที่ของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จากแบบบันทึกพบว่าส่วนใหญ่ศาลได้อธิบายฟ้องและข้อกล่าวหาให้จำเลยฟังร้อยละ

ละ 49.79 และไม่ได้อธิบายฟ้องและข้อกล่าวหาให้จำเลยฟังร้อยละ 5.43 ในกรณี
ที่จำเลยไม่มีทนายความศาลไม่ตั้งทนายความขอแรงให้แก่จำเลยเป็นจำนวนถึง
ร้อยละ 15.89 ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนที่สูง สำหรับการบันทึกถ้อยคำพยานพบว่า
ศาลบันทึกถ้อยคำพยานไม่ตรงกับคำเบิกความถึงร้อยละ 16.73 ซึ่งถือว่าเป็น
สัดส่วนที่สูง อย่างไรก็ตามจากแบบบันทึกพบว่าศาลได้เปิดโอกาสให้พยานได้
ตรวจสอบและโต้แย้งก่อนลงนาม และสำหรับการทำหน้าที่นำสาบานมีบุคคลที่
เป็นผู้นำสาบานหลากหลาย มีทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ ทนายความ อัยการ
และล่าม อันถือว่าการปฏิบัติที่ไม่ชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่นำสาบาน
ซึ่งแท้จริงแล้วหน้าที่นำสาบานดังกล่าวควรดำเนินการอย่างเป็นทางการและมี
ผู้นำสาบานที่ชัดเจน

3.2 บทบาทของผู้พิพากษาและองค์คณะ

จากแบบบันทึกการออกนั่งพิจารณาของศาลพบว่าศาลออกนั่งพิจารณา
ไม่ครบองค์คณะตามที่กฎหมายบัญญัติอยู่ในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 56.06 ซึ่งผล
ดังกล่าวส่วนหนึ่งอาจจะเกิดการสังเกตการณ์ที่เป็นการสังเกตการณ์ในวันอ่านคำ
พิพากษาถึงร้อยละ 33.05 (79 ชุด) ศาลออกนั่งพิจารณาไม่ตรงเวลาอยู่ในสัดส่วน
ที่สูงถึงร้อยละ 59.42 ซึ่งจะออกนั่งพิจารณาในเวลาประมาณ 10.00 น. โดย
ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์จะโทรศัพท์แจ้งให้ศาลทราบเมื่อพนักงาน
อัยการ ทนายความและพยานมาพร้อมแล้ว การออกนั่งพิจารณาล่าช้าดังกล่าว
อาจจะส่งผลให้มีการเร่งรัดในการพิจารณาคดีและการสืบพยาน

การทำหน้าที่ของศาลที่ร่วมเป็นองค์คณะไม่มีบทบาทในการช่วยซักถาม
เพิ่มเติมในการสืบพยานในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 62.76 แต่อย่างไรก็ตามผู้ร่วม
เป็นองค์คณะดังกล่าวยังมีการกระทำที่แสดงออกถึงการไม่มีสมาธิในการพิจารณา
เช่น การนำสำนวนหรือเอกสารของคดีอื่นอ่าน การนั่งเหม่อลอย หรือการใช้

โทรศัพท์มือถือในขณะที่ออกนั่งพิจารณามาอยู่ในสัดส่วนที่ต่ำระหว่างร้อยละ 1.67 – 4.19

ในการห้องพิจารณาผู้พิพากษาได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลของคดีหากจำเลยให้การรับสารภาพ เช่นการจะพิพากษาลดโทษหรือรอลงอาญาถึงร้อยละ 28.47 ทั้งมีการกระทำที่เป็นการแสดงออกที่เป็นการสั่งสอนจำเลยในเรื่องบาปบุญคุณโทษถึงร้อยละ 44.35 ซึ่งถือว่าเป็นสัดส่วนดังกล่าวถือว่าเป็นสัดส่วนที่สูงอย่างมีนัยยะสำคัญ เพราะการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลของคดีเป็นการจูงใจให้จำเลยรับสารภาพ ทั้งการสั่งสอนจำเลยก็ไม่ใช้บทบาทหน้าที่ตามกฎหมายของศาลแต่อย่างใด

3.3 บทบาทของอัยการหรือทนายฝ่ายโจทก์

การมาศาลของพนักงานอัยการหรืออัยการจากแบบบันทึกการสังเกตการณ์คดีพบว่ามาศาลไม่ตรงเวลาถึงร้อยละ 40.58 ซึ่งผลดังกล่าวนี้ย่อมเป็นส่วนหนึ่งส่งผลต่อการเริ่มพิจารณาคดีที่ล่าช้าของศาล และเมื่อพิจารณาถึงความตั้งใจฟังการเบิกความและจดบันทึกขณะที่พยานเบิกความพบว่าอยู่ในระดับร้อยละ 43.51 ส่วนการเดินเข้าออกห้องพิจารณาและการใช้โทรศัพท์ของพนักงานอัยการในระหว่างการสืบพยานซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อกรณีสิทธิในการพิจารณาคดีของพนักงานอัยการพบว่ามีกรกระทำดังกล่าวมีอยู่ในระดับที่ต่ำ

3.4 บทบาทของทนายฝ่ายจำเลย

จากแบบบันทึกการสังเกตการณ์คดี 339 ชุด ทนายของจำเลยในคดีแบ่งเป็นทนายที่จำเลยจัดหาเองจำนวน 215 ชุด และเป็นทนายขอแรงจำนวน 24 ชุด พบว่าทนายจำเลยมาศาลตรงเวลาร้อยละ 62.34 และมาศาลไม่ตรงเวลาร้อยละ 17.57 ในส่วนของการทำหน้าที่ของทนายความพบว่าทนายความของจำเลยมีความตั้งใจฟังคำเบิกความและจดบันทึกเป็นจำนวนร้อยละ 43.51 ซึ่งเป็นสัดส่วน

ที่สูง อย่างไรก็ตามยังพบว่านายจำเลยทำกิจกรรมอื่นๆในระหว่างการพิจารณาคดี เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือ การเดินเข้าออกห้องพิจารณาดำเนินจำนวนถึงร้อยละ 25.10 ส่วนการกลับไปปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาอื่นมีจำนวนน้อยเพียงร้อยละ 0.83

4. การกระทำอื่นๆในศาลที่ถือเป็นการไม่ปกป้องสิทธิหรือละเมิดสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

ในประเด็นเกี่ยวกับการใช้เครื่องพันธนาการในการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น พบว่าเป็นการพันธนาการโดยใช้โซ่ตรวนเป็นจำนวนร้อยละ 32.65 ใช้กุญแจมือร้อยละ 30.12 ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวนั้นพบว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องทำสัญญาประกันเป็นจำนวนร้อยละ 20.08

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับเหตุที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ปล่อยชั่วคราวเมื่อมีการร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวนั้น พบว่ามีสาเหตุเนื่องจากการขาดทุนทรัพย์เป็นจำนวนร้อยละ 2.1 การขาดนายประกันเป็นจำนวนร้อยละ 2.92 การกลัวว่าจะหลบหนีจำนวนร้อยละ 1.25 และกลัวจะไปยุ่งเกี่ยวกับเกี่ยวแก่คดีจำนวนร้อยละ 3.34 ทั้งส่วนหนึ่งก็มีสาเหตุจากการเป็นคดีที่มีความผิดรุนแรง ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว อย่างไรก็ตามจากแบบสอบถามที่การสังเกตการณ์คดีพบว่าผู้สังเกตการณ์ไม่ได้บันทึกข้อมูลในประเด็นนี้เป็นสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ 95 ขึ้นไป ข้อมูลที่ปรากฏจึงอาจจะไม่สะท้อนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างที่เราควรจะเป็น

ภาพตัวแทนนักศึกษาเข้าร่วมนำเสนอผลงานในการสัมมนาเวทีสาธารณะเรื่อง
“คดีสิทธิมนุษยชน กรณีการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม”
วันจันทร์ที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2556
ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ภาคผนวก

สรุปโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาล

ในมุมมองสิทธิมนุษยชน

โดย

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคดีทั่วไป

สถาบัน	จำนวนคดีที่เข้าสังเกตการณ์
ม.ทักษิณ	177
ม.อุบลราชธานี	239
ม.เชียงใหม่	285
ม.แม่ฟ้าหลวง	235

ประเภทของคดี				
สถาบัน	แพ่ง	อาญา	อื่น	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	19.8	72.9	4.0	3.4
ม.อุบลราชธานี	0	100	0	0
ม.เชียงใหม่	29.4	68.1	1.9	0.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	14.9	85.1	0	0

ข้อหา											
สถาบัน	พบบยาเสพติด	พบบ้าไม้ ๆ	พบการคนเข้าเมือง	ทรัพย์สิน	บุกรุก	เพศ	ชีวิตและร่างกาย	เสรีภาพและชื่อเสียง	ละเมิด	อื่นๆ	ไม่ตอบ
ม.ทักษิณ	29.4	1.7	0	10.2	0	1.7	19.2	2.3	2.3	27.1	6.2
ม. อุบลราชธานี	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ม.เชียงใหม่	14.7	4.7	0.3	15.3	0.9	0.6	6.6	0	4.4	36.9	2.5
ม.แม่ฟ้า หลวง	33.61		0.43	14.46	1.7	5.96	17.02		1.28		

ส่วนที่ 2 การบริหารงานธุรการในศาลยุติธรรม

2.1 ก่อนเข้าห้องพิจารณาคดี

1. เจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติในการตรวจบุคคลที่เข้าในบริเวณศาลหรือไม่				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	45.8	52.5	1.7	
ม.อุบลราชธานี	8.37	89.53	2.1	
ม.เชียงใหม่	21.9	74.4	2.2	1.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	31.06	69.09	0.85	

2. เจ้าหน้าที่ศาลให้ความร่วมมือกับผู้สังเกตการณ์ เมื่อมหาวิทยาลัยได้ส่งหนังสือขออนุญาตจากศาลล่วงหน้า				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	54.8	22.6	22.6	
ม.อุบลราชธานี	97.5	1.25	1.25	
ม.เชียงใหม่	9.1	33.8	27.8	29.4
ม.แม่ฟ้าหลวง	38.30	51.06	10.64	

3. เจ้าหน้าที่ศาลขอให้ผู้สังเกตการณ์แสดงจดหมายขออนุญาตก่อนเข้าสังเกตการณ์คดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	19.2	74.6	6.2	
ม.อุบลราชธานี	35.14	60.67	4.19	
ม.เชียงใหม่	4.1	70.9	12.8	12.2
ม.แม่ฟ้าหลวง	8.09	88.94	2.97	

4. เจ้าหน้าที่ศาลปฏิบัติต่อผู้สังเกตการณ์ที่ไม่สวมชุดนักศึกษาหรือสวมชุดลำลองเป็นอย่างดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	53.7	37.9	8.5	
ม.อุบลราชธานี	34.30	61.51	4.19	
ม.เชียงใหม่	72.8	15.6	5.0	6.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	68.51	31.06	0.43	

2.2 การเข้าห้องพิจารณาคดี

1. เจ้าหน้าที่ศาลซักถามผู้สังเกตการณ์ก่อนหรือระหว่างการอยู่ในห้องพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	33.9	62.7	3.4	
ม.อุบลราชธานี	62.35	36.82	0.83	
ม.เชียงใหม่	41.3	57.5	0.0	1.3
ม.แม่ฟ้าหลวง	22.35	77.22	0.43	

2. ในบริเวณห้องพิจารณาคดี มีป้ายข้อความดังต่อไปนี้ ติดไว้				
2.1 โปรตแต่งกายสุภาพ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	61	32.2	6.8	
ม.อุบลราชธานี	75.74	20.5	3.76	
ม.เชียงใหม่	85.9	13.1	0	0.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	83.82	15.75	0.43	

2.2 กรุณาสวมรองเท้าหุ้มส้น หรือ ห้ามสวมรองเท้าแตะ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	63.3	29.9	6.8	
ม.อุบลราชธานี	72	25.52	2.48	
ม.เชียงใหม่	74.7	21.3	0	4.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	40	59.15	0.85	

2.3 ปิดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และเครื่องมือสื่อสาร ทุกชนิดก่อนการพิจารณา คดี เช่น โทรศัพท์มือถือ, แท็บเล็ต, คอมพิวเตอร์ ฯลฯ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	75.1	20.9	4	
ม.อุบลราชธานี	82	12.14	5.86	
ม.เชียงใหม่	94.1	5.3	0	0.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	73.19	23.83	2.98	

2.4 ห้ามรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	38.4	52.5	9	
ม.อุบลราชธานี	41.84	54.39	3.77	
ม.เชียงใหม่	23.4	71.6	0.3	4.7
ม.แม่ฟ้าหลวง	36.17	63.40	0.43	

2.5 ห้ามเคี้ยวหมากฝรั่ง				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	27.1	63.8	9	
ม.อุบลราชธานี	34.31	61.92	3.77	
ม.เชียงใหม่	13.8	77.8	1.3	7.2
ม.แม่ฟ้าหลวง	32.76	66.39	0.85	

2.6 ห้ามพูดคุยส่งเสียงดังในห้องพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	66.1	27.1	6.8	
ม.อุบลราชธานี	62.76	34.35	2.92	
ม.เชียงใหม่	77.5	17.2	0.6	4.7
ม.แม่ฟ้าหลวง	64.68	34.47	0.85	

2.7 ห้ามนั่งไขว่ห้าง และกอดอกขณะผู้พิพากษาพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	53.1	39	7.9	
ม.อุบลราชธานี	38.91	51.89	9.2	
ม.เชียงใหม่	79.7	16.6	0.3	3.4
ม.แม่ฟ้าหลวง	45.53	54.04	0.43	

2.8 ห้ามจดบันทึกหรือบันทึกภาพและเสียงขณะผู้พิพากษาพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	48	43.5	8.5	
ม.อุบลราชธานี	59.02	38.5	2.48	
ม.เชียงใหม่	15.9	75	3.1	5.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	68.51	30.64	0.85	

3. เจ้าหน้าที่หน้าบัลลังก์ หรือเจ้าหน้าที่ศาล ได้กล่าวตักเตือนผู้เข้าร่วมฟังการพิจารณาคดี รวมถึงผู้สังเกตการณ์ เมื่อ				
3.1 แต่งกายไม่สุภาพ เช่น สวมกางเกงขาสั้น ฯลฯ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	18.6	64.4	16.9	
ม.อุบลราชธานี	28.04	62.76	9.2	
ม.เชียงใหม่	6.9	64.7	12.8	15.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	25.97	70.21	3.82	

3.2 สวมรองเท้าแตะ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	47.5	37.3	15.3	
ม.อุบลราชธานี	46.44	48.96	4.6	
ม.เชียงใหม่	7.2	68.4	10.6	13.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	27.67	69.36	2.97	

3.3 มีการเปิดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และเครื่องมือสื่อสาร ทุกชนิดก่อนการพิจารณาคดี เช่น โทรศัพท์มือถือ, แท็บเล็ต, คอมพิวเตอร์ ฯลฯ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	49.7	33.3	16.9	
ม.อุบลราชธานี	41.84	52.3	5.86	
ม.เชียงใหม่	30.3	52.2	2.8	14.7
ม.แม่ฟ้าหลวง	30.65	66.38	2.97	

3.4 รับประทานอาหารและเครื่องดื่ม				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	14.1	66.7	19.2	
ม.อุบลราชธานี	17.99	75.31	6.7	
ม.เชียงใหม่	5.3	62.8	12.8	19.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	27.23	68.52	4.25	

3.5 เคี้ยวหมากฝรั่ง				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	16.9	63.8	19.2	
ม.อุบลราชธานี	17.15	76.99	5.86	
ม.เชียงใหม่	7.2	61.6	12.5	18.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	19.16	77.44	3.40	

3.6 ส่งเสียงดังในห้องพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	48	35.6	16.4	
ม.อุบลราชธานี	41.84	53.13	5.03	
ม.เชียงใหม่	11.9	57.2	12.2	18.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	32.35	63.40	4.25	

3.7 นั่งไขว่ห้าง และกอดอกขณะผู้พิพากษาพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	41.8	41.8	15.4	
ม.อุบลราชธานี	32.63	63.67	3.76	
ม.เชียงใหม่	14.1	64.4	8.4	13.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	27.67	68.08	4.25	

3.8 จดบันทึกหรือบันทึกภาพและเสียงขณะผู้พิพากษาพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	26.6	54.8	18.6	
ม.อุบลราชธานี	46.02	52.73	1.25	
ม.เชียงใหม่	7.5	67.5	9.7	15.3
ม.แม่ฟ้าหลวง	27.67	68.93	3.40	

4. มีป้ายติดที่หน้าห้องพิจารณาคดี เป็นที่หวงห้ามเฉพาะบุคคลที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	39	50.3	10.7	
ม.อุบลราชธานี	45.18	51.05	3.76	
ม.เชียงใหม่	47.8	43.1	1.9	7.2
ม.แม่ฟ้าหลวง	45.55	50.63	3.82	

ส่วนที่ 3 หลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

3.1 บทบาทของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1.ศาลได้อธิบายฟ้อง และข้อหาในวันที่ฟ้องคดี หรือ วันนัดพร้อมให้จำเลยฟัง				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	15.3	1.1	83.6	
ม.อุบลราชธานี	49.79	5.43	44.78	
ม.เชียงใหม่	31.3	2.5	0.0	66.3
ม.แม่ฟ้าหลวง	29.79	2.55	67.66	

2.ศาลได้ถามว่าจำเลยมีทนายความก่อนการสอบถามคำให้การ (ในคดีที่มีโทษประหาร ชีวิต หรือจำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปี)				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	5.1	6.8	88.1	
ม.อุบลราชธานี	51.88	4.18	43.94	
ม.เชียงใหม่	7.2	15.3	4.4	73.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	14.89	5.96	79.15	

3. ศาลได้บันทึกคำให้การตรงตามคำเบิกความพยานที่ให้การ (ฟังหรือสังเกตจากการที่ศาลพูดใส่เครื่องบันทึกเสียง)				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	32.8	2.8	64.4	
ม.อุบลราชธานี	51.04	16.73	32.23	
ม.เชียงใหม่	38.4	3.1	0.3	0
ม.แม่ฟ้าหลวง	39.57	5.54	54.89	

4. ศาลสั่งให้พยานสาบานตนหรือกล่าวคำปฏิญาณ ก่อนการสืบพยาน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	27.7	7.3	65	
ม.อุบลราชธานี	28.03	33.47	38.50	
ม.เชียงใหม่	34.1	5.3	0.3	60.3
ม.แม่ฟ้าหลวง	27.66	12.34	60.00	

5. ศาลเปิดโอกาสให้พยานได้ตรวจสอบคำให้การและมีการโต้แย้งก่อนการลงนาม				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	0	0	0	0
ม.อุบลราชธานี	52.30	2.10	45.60	
ม.เชียงใหม่	30.9	2.8	0.6	65.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	31.06	4.68	64.26	

6. ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลโดยเปิดเผยในวันที่เสร็จการพิจารณาหรือภายใน 3 วันนับแต่วันเสร็จสิ้นการพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	20.9	13	66.1	
ม.อุบลราชธานี	68.20	14.22	17.58	
ม.เชียงใหม่	10.6	3.1	2.2	84.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	21.70	1.28	77.02	

7. ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลภายใน 15 ด้วยมีเหตุอันสมควรในการเลื่อนการพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	11.3	13	75.7	
ม.อุบลราชธานี	19.68	58.15	22.17	
ม.เชียงใหม่	2.2	7.2	3.8	86.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	6.81	14.89	78.30	

8. ศาลอ่านคำพิพากษา ห้องเดียวกับห้องที่มีการพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	16.9	19.2	63.8	
ม.อุบลราชธานี	3.35	84.10	12.55	
ม.เชียงใหม่	6.3	9.4	0	84.4
ม.แม่ฟ้าหลวง	15.74	5.96	78.30	

3.2 บาทหน้าที่ของศาลและองค์คณะ

1. ศาลนั่งครบองค์คณะจนจบการพิจารณาคดีในวันนั้น (กรณีศาลแขวง 1 ท่าน, ศาลสถาบันมี 2 ท่าน , ศาลแรงงาน 3ท่าน, ศาลเยาวชน 3 ท่าน)				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	23.7	67.2	9	
ม.อุบลราชธานี	41.42	56.06	2.52	
ม.เชียงใหม่	58.1	41.3	0	0.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	39.15	60.42	0.43	

2 การนั่งพิจารณาคดีของศาลตรงเวลา (09.00 น. และ 13.30 น.)				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	20.9	68.9	10.2	
ม.อุบลราชธานี	59.42	37.23	3.35	
ม.เชียงใหม่	11.3	85.9	0.9	1.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	40.85	59.15	0.00	

3. สมมติของศาลต่อการพิจารณาคดี				
3.1 องค์คณะผู้ไม่ใช้สำนวนช่วยกันซักถามเพิ่มเติมในขณะที่มีการสืบพยาน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	5.6	57.1	37.3	
ม.อุบลราชธานี	9.63	62.76	27.61	
ม.เชียงใหม่	20	67.5	0.6	11.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	10.64	84.68	4.68	

3.2 องค์คณะผู้ไม่ใช้เจ้าของสำนวนให้ความสนใจคดีอื่น หรือ หยิบเอกสารของคดีอื่นขึ้นมาอ่าน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	2.8	61	36.2	
ม.อุบลราชธานี	3.35	80.75	15.9	
ม.เชียงใหม่	28.8	60	0.6	10.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	23.40	73.62	2.98	

3.3 องค์คณะที่ไม่ใช่เจ้าของสำนวนไม่มีสมาธิระหว่างการพิจารณาคดี ชน นั่งหลับ ,เหม่อลอย เป็นต้น				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	1.1	62.7	36.2	
ม.อุบลราชธานี	1.67	80.75	17.58	
ม.เชียงใหม่	10	77.8	0.9	11.3
ม.แม่ฟ้าหลวง	2.98	95.32	1.70	

3.4 องค์กรคณะกรรมการอื่นๆขณะพิจารณาคดี เช่น ใช้โทรศัพท์มือถือขณะมีการพิจารณาคดี เป็นต้น				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	0	0	0	0
ม.อุบลราชธานี	4.19	75.31	20.50	
ม.เชียงใหม่	4.4	84.1	0.9	10.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	5.11	93.19	1.70	

4. ศาลได้ใช้คำพูดชักจูงโดยหวังผลเพื่อให้จำเลยรับสารภาพ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	6.8	67.8	25.4	
ม.อุบลราชธานี	5.03	88.70	6.27	
ม.เชียงใหม่	2.2	89.7	0	8.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	1.28	94.89	3.83	

5. ศาลได้อธิบายถึงผลของคำพิพากษา หากจำเลยรับสารภาพ ตัวอย่างเช่น หากจำเลย รับสารภาพจะได้ลดโทษ, หากรับสารภาพ จะให้รอลงอาญา				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	9	58.8	32.2	
ม.อุบลราชธานี	28.47	63.59	7.94	
ม.เชียงใหม่	4.7	85.3	0	10
ม.แม่ฟ้าหลวง	15.74	80.00	4.26	

6. ศาลเปิดโอกาสให้ฝ่ายจำเลยได้อธิบายเหตุผล และนำสืบพยานประกอบคดีเท่าเทียมโจทก์				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	46.3	22	31.6	
ม.อุบลราชธานี	63.17	33.48	3.35	
ม.เชียงใหม่	73.4	10.3	2.5	13.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	62.98	31.91	5.11	

7. ศาลพยายามกระชับ หรือเร่งรัดการพิจารณาคดี โดยการรวบรัดตัดประเด็นที่เป็นประโยชน์ต่อจำเลย.				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	13.6	62.1	24.3	
ม.อุบลราชธานี	6.27	71.98	21.75	
ม.เชียงใหม่	11.3	80.3	0.3	8.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	31.07	65.53	3.40	

8. ศาลแสดงออกถึงการสั่งสอนจำเลย โดยกล่าวถึงบาป บุญ คุณ โทษ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	18.1	58.8	23.2	
ม.อุบลราชธานี	44.35	49.7	5.95	
ม.เชียงใหม่	16.9	74.7	0	8.4
ม.แม่ฟ้าหลวง	22.55	75.32	2.13	

9. ผู้พิพากษาทำหน้าที่ซ้ำซ้อนในเวลาเดียวกัน ในห้องพิจารณาคดีเดียวกัน เช่นอ่านคำพิพากษาคดีหนึ่ง ในขณะที่ผู้พิพากษาท่านอื่นกำลังพิจารณาคดีอีกคดีหนึ่ง				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	7.9	67.8	24.3	
ม.อุบลราชธานี	2.11	45.18	52.71	
ม.เชียงใหม่	19.4	71.9	0	8.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	21.71	74.89	3.40	

10. ศาลได้แสดงอาการข่มขู่ หรืออากัปกิริยารุนแรงในห้องพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	1.7	77.4	20.9	
ม.อุบลราชธานี	0.41	94.14	5.45	
ม.เชียงใหม่	1.9	92.2	0	5.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	0.85	97.45	1.70	

3.3 บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร

1. กรณีที่“จำเลย”ไม่สามารถฟังและพูดภาษาไทยได้ ศาลได้จัดล่ามให้				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	3.4	6.8	89.8	
ม.อุบลราชธานี	1.67	0.83	97.5	
ม.เชียงใหม่	0.6	2.2	0.0	97.2
ม.แม่ฟ้าหลวง	1.70	0.85	97.45	

2. ศาลได้เรียกใช้บุคคลอื่นที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนล่ามไว้กับศาลมาทำหน้าที่เป็นล่ามแทน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ				
ม.อุบลราชธานี	2.92	0.83	96.25	
ม.เชียงใหม่	0.3	0.6	0.3	97.2
ม.แม่ฟ้าหลวง	5.53	0.00	94.47	

3. ล่ามได้สาบานตนต่อหน้าศาล				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	1.1	7.9	91	
ม.อุบลราชธานี	3.34	0.41	96.25	
ม.เชียงใหม่	1.3	1.3	0	97.5
ม.แม่ฟ้าหลวง	2.13	1.28	96.59	

4. กรณีที่ “จำเลย”ไม่สามารถอ่าน และเข้าใจ เอกสารที่ใช้ระหว่างการดำเนินคดีศาลได้สั่งให้จัดทำการแปลเอกสารหรือ มีล่ามอธิบายความหมายเหล่านั้น				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	1.7	6.8	91.5	
ม.อุบลราชธานี	2.10	0.41	97.49	
ม.เชียงใหม่	2.2	0.6	0	97.2
ม.แม่ฟ้าหลวง	1.70	1.28	97.02	

5. กรณีที่ “พยาน”ไม่สามารถอ่าน และเข้าใจ เอกสารที่ใช้ระหว่างการดำเนินคดีศาลได้สั่งให้จัดทำการแปลเอกสารหรือ มีล่ามอธิบายความหมายเหล่านั้น				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	2.3	5.6	92.1	
ม.อุบลราชธานี	2.10	0.83	97.07	
ม.เชียงใหม่	0.6	0.6	0	98.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	2.13	1.28	96.59	

6. กรณีที่คู่ความหุนหวกและหรือเป็นใบ้ ศาลได้จัดล่ามภาษามือให้ (ตอบเฉพาะกรณีคู่ความ หรือพยานหุนหวกและหรือเป็นใบ้เท่านั้น)				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	1.7	3.4	94.9	
ม.อุบลราชธานี	3.34	0.41	96.25	
ม.เชียงใหม่	0	0.6	0	99.4
ม.แม่ฟ้าหลวง	0.85	1.70	97.45	

3.4 บทบาทของอัยการ หรือ ทนายฝ่ายโจทก์

1. พนักงานอัยการหรือทนายโจทก์มาห้องพิจารณาคดีไม่ตรงเวลา				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	33.3	45.2	21.5	
ม.อุบลราชธานี	40.58	30.96	28.46	
ม.เชียงใหม่	33.1	55.9	1.9	9.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	27.66	65.53	6.81	

2. พนักงานอัยการหรือทนายโจทก์ใช้คำถามนำ (คำถามที่ต้องการคำตอบว่าใช่หรือไม่) ระหว่างการสืบพยาน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	25.4	34.5	40.1	
ม.อุบลราชธานี	12.57	68.61	18.82	
ม.เชียงใหม่	19.1	53.1	7.5	20.3
ม.แม่ฟ้าหลวง	32.34	57.45	10.21	

3. เพื่อรักษาผลประโยชน์ให้โจทก์ อัยการมีการทำผิดกระบวนการพิจารณาคดี ระหว่างการสืบพยานเช่น มีการทักท้วงการปฏิบัติหน้าที่ของอีกฝ่าย				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	5.1	56.5	38.4	
ม.อุบลราชธานี				
ม.เชียงใหม่	14.1	55.6	7.5	22.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	6.81	82.13	11.06	

4. พนักงานอัยการหรือทนายโจทก์แสดงท่าทางข่มขู่ หรือเหยียดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อพยานฝ่ายตรงข้ามและใช้คำพูดกดดันพยาน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	2.3	61.6	36.2	
ม.อุบลราชธานี	8.38	66.10	25.52	
ม.เชียงใหม่	3.1	73.4	5.9	20.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	1.70	86.38	11.92	

5. พนักงานอัยการหรือทนายโจทก์ตั้งใจฟังและจดบันทึกระหว่างการถามของ ทนายฝ่ายจำเลย ขณะทำการสืบพยาน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	46.9	15.3	37.9	
ม.อุบลราชธานี	43.51	35.56	20.93	
ม.เชียงใหม่	51.9	21.6	5.9	20.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	62.98	26.38	10.64	

6. พนักงานอัยการหรือทนายโจทก์ทำกิจกรรมอื่นๆระหว่างการพิจารณาคดี เช่น ใช้อุปกรณ์สื่อสารหรืออิเล็กทรอนิกส์, โทรศัพท์มือถือ, เดินออกนอกห้องฯลฯ ขณะมีการพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	30.5	40.7	28.8	
ม.อุบลราชธานี	9.64	66.52	23.84	
ม.เชียงใหม่	29.4	56.9	0.6	13.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	22.98	70.21	6.81	

7. พนักงานอัยการหรือทนายโจทก์มีการสลับสับเปลี่ยนไปปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาคดีอื่น				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	7.3	64.4	28.2	
ม.อุบลราชธานี	8.38	75.60	16.02	
ม.เชียงใหม่	16.6	71.6	1.3	10.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	23.40	69.79	6.81	

3.5 บทบาทของนายฝ่ายจำเลย

1. ทนายจำเลยมาห้องพิจารณาคดีไม่ตรงเวลา				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	27.1	53.1	19.8	
ม.อุบลราชธานี	17.57	62.34	20.09	
ม.เชียงใหม่	19.7	61.3	2.5	16.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	18.72	71.49	9.79	

2. ระหว่างการสืบพยานทนายถามคำถามทั้งซักถาม ถามค้าน (การถามเพื่อให้ได้คำตอบที่ตนต้องการ) และถามติง (การถามที่ให้เข้าประเด็นของฝ่ายตัวเองมากที่สุด)				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	33.9	26	40.1	
ม.อุบลราชธานี	24.68	30.56	44.76	
ม.เชียงใหม่	40.9	24.4	5.6	29.1
ม.แม่ฟ้าหลวง	40.85	49.36	9.79	

3. เพื่อรักษาผลประโยชน์ให้จำเลย ทนายมีการทำผิดกระบวนการพิจารณาคดี ระหว่างการสืบพยานเช่น มีการทักท้วงการปฏิบัติหน้าที่ของอีกฝ่าย				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	4	58.2	37.9	
ม.อุบลราชธานี	10.47	49.79	39.74	
ม.เชียงใหม่	19.1	48.4	5.9	26.6
ม.แม่ฟ้าหลวง	13.62	73.62	12.76	

4. ทนายจำเลยแสดงท่าทางข่มขู่ หรือเหยียดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ต่อพยาน ฝ่ายตรงข้ามและใช้คำพูดกดดันพยาน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	1.7	61.6	36.7	
ม.อุบลราชธานี	4.2	60.66	35.14	
ม.เชียงใหม่	0.9	70.3	5.3	23.4
ม.แม่ฟ้าหลวง	1.28	83.83	14.89	

5. ทนายจำเลยตั้งใจฟังและจดบันทึกระหว่างการถามของทนายฝ่ายจำเลย ขณะทำการสืบพยาน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	53.1	10.7	36.2	
ม.อุบลราชธานี	43.51	23.84	32.65	
ม.เชียงใหม่	50.3	18.4	5	26.3
ม.แม่ฟ้าหลวง	58.30	30.64	11.06	

6. ทนายจำเลยทำกิจกรรมอื่นๆระหว่างการพิจารณาคดี เช่น ใช้อุปกรณ์สื่อสาร หรืออิเล็กทรอนิกส์, โทรศัพท์มือถือ, เดินออกนอกห้อง ฯลฯ ขณะมีการพิจารณาคดี				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	20.9	50.3	28.8	
ม.อุบลราชธานี	25.10	46.02	28.88	
ม.เชียงใหม่	15.6	65	0.6	18.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	11.49	78.30	10.21	

7. ทนายจำเลยมีการสลับสับเปลี่ยนไปปฏิบัติหน้าที่ในห้องพิจารณาคดีอื่น				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	4	67.2	28.8	
ม.อุบลราชธานี	0.83	77.82	21.35	
ม.เชียงใหม่	9.4	70.9	2.2	17.5
ม.แม่ฟ้าหลวง	25.11	65.10	9.79	

ส่วนที่ 4 การกระทำอื่นๆในศาล ที่ถือเป็นการไม่ปกป้องสิทธิ หรือ ละเมิด
ของผู้ต้องหาและจำเลย

1. มีการใส่โซ่ตรวนกับผู้ต้องหาหรือจำเลย				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	49.2	35	15.8	
ม.อุบลราชธานี	32.65	44.76	22.59	
ม.เชียงใหม่	25.3	64.7	0.6	9.4
ม.แม่ฟ้าหลวง	28.09	64.68	7.23	

2. ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกใส่กุญแจมือ				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	53.7	29.4	16.9	
ม.อุบลราชธานี	30.12	55.64	14.24	
ม.เชียงใหม่	14.1	73.4	0.6	11.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	25.96	68.08	5.96	

3. ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยไม่มี การวางหลักประกัน				
สถาบัน	ใช่	ไม่ใช่	ไม่ทราบ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	11.3	50.3	38.4	
ม.อุบลราชธานี	20.08	42.67	37.25	
ม.เชียงใหม่	5	61.9	2.2	30.9
ม.แม่ฟ้าหลวง	9.79	82.98	7.23	

4. กรณีที่ผู้ต้องหาได้ดำเนินการขอประกันตัว แต่ศาลไม่อนุญาตให้ผู้ต้องหาประกันตัว โปรตรระบุเหตุผลของศาลที่ไม่อนุญาต ดังต่อไปนี้

สถาบัน	ขาดทุนทรัพย์	ขาดนายประกัน	กัฏการหลบหนี	กลัวไปยุ่งเกี่ยวกับคดี	อื่นๆ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	5.6	0	8.5	0	1.1	84.7
ม.อุบลราชธานี	2.1	2.92	1.25	3.34	0	
ม.เชียงใหม่	0.6	0	4.1	0.3	2.5	87.8
ม.แม่ฟ้าหลวง	1.70	0.43	2.13	2.99	23.83	

5. กรณีที่จำเลยไม่ได้รับอนุญาตปล่อยตัวชั่วคราว

สถาบัน	ไม่มีทุนทรัพย์	ทรัพย์ไม่พอ	จำเลยไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง	กลัวไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน	อื่นๆ	ไม่ระบุ
ม.ทักษิณ	10.2	1.1	1.1	2.3	3.4	81.9
ม.อุบลราชธานี	2.1	1.68	1.25	3.34	0	
ม.เชียงใหม่	2.2	0	3.4	1.3	4.1	89.1

ประสบการณ์จากการเข้าร่วมโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์
กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน (Court Watch)

การเข้าร่วมโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลใน มุมมองสิทธิมนุษยชน (Court Watch) นั้น เห็นว่าโดยโครงการดังกล่าว นับว่าเป็น โครงการที่ดีและมีประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม ซึ่งเป็นโครงการที่เปิดโอกาส ให้กับนักศึกษาที่เรียนกฎหมายได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดย ศึกษาจากการสังเกตการณ์ในชั้นศาล และมีมุมมองในด้านสิทธิมนุษยชน จึงนับว่าเป็น โครงการที่สร้างสรรค์และเกิดประโยชน์อย่างมาก

จากการเข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงของ ตนเอง ซึ่งข้าพเจ้ามีโอกาสเข้าร่วมโครงการดังกล่าวตั้งแต่เรียนอยู่คณะนิติศาสตร์ในชั้น ปีที่ 2 และปีที่3 ทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมและ กระบวนการทางศาลมากขึ้น ซึ่งข้าพเจ้ามองว่าเป็นเรื่องที่ดีเพราะนอกจากข้าพเจ้าจะ ได้เรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ยังถือว่าเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่ข้าพเจ้าสามารถนำไป ต่อยอดให้แก่ตนเองได้ ทั้งความรู้และประสบการณ์นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน เพียงอย่างเดียว อีกทั้งยังช่วยให้ข้าพเจ้าเกิดความเข้าใจในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นใน สังคม ในมุมมองด้านต่างๆ เช่น มุมมองด้านสิทธิมนุษยชนในการที่ทุกคนจะสามารถ เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน และมุมมองทางด้านกฎหมาย ที่ไม่ เพียงแต่จะศึกษาตามตัวบทกฎหมาย แต่หากจะต้องคำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของ ทุกคนในสังคมด้วย จึงจะนับว่าเป็นการเรียนรู้อย่างแท้จริง และเกิดความเข้าใจ

โครงการดังกล่าวจึงทำให้ได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมใน ชั้นศาล ตามความเป็นจริงจากการสังเกตการณ์ ได้เห็นกระบวนการทำงาน เห็น กระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งการพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้นต้องเป็นไปโดยเปิดเผย ตาม หลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม. เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

นางสาวชนะจิต รอนใหม่

นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปัจจุบัน “สิทธิมนุษยชน” เป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งระดับสากลและระดับประเทศ โครงการนี้จึงเป็นโครงการหนึ่งที่มีความน่าสนใจมาก โดยเฉพาะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางศาล ซึ่งเป็นโครงการที่มีประโยชน์ทั้งต่อผู้ร่วมโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางศาล จะเห็นได้จากการศึกษาถึงหลักสิทธิมนุษยชนเบื้องต้นว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีความสำคัญอย่างไร กระบวนการยุติธรรมมีขั้นตอนกระบวนการอย่างไรบ้าง รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จึงทำให้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว ที่จะหาแนวทางร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ต่อไป

โครงการนี้นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมโครงการได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางศาล เพื่อเข้าไปสังเกตการณ์ ค้นหาจุดบกพร่องในกระบวนการยุติธรรมของศาล ว่ายังมีการกระทำหรือพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิหรือไม่

เมื่อผู้ร่วมโครงการจากพื้นที่ต่างๆ รวบรวมข้อมูลได้แล้ว ก็จะนำมาซึ่งการคิดวิเคราะห์แลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้และประสบการณ์ที่แปลกใหม่เพิ่มขึ้น นำมาซึ่งวิธีการและการหาทางออกร่วมกัน โดยยึดหลักสิทธิมนุษยชน ที่เกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่าย

ดังนั้น โครงการนี้ไม่เพียงแต่ให้ความรู้ในเรื่องสิทธิมนุษยชนในด้านต่างๆ แล้ว ยังก่อให้เกิดการตกผลึกทางความคิดมากมายเกี่ยวกับกระบวนการศาลยุติธรรมในมุมมองสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพ และผลของความยุติธรรมให้ยั่งยืนสืบไป

นางสาวศลิษา เพชรแก้วสุข
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

จากการที่ข้าพเจ้าได้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการ court watch หรือโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางชั้นศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน นั้นถือได้ว่าเป็นโอกาสอันดีครั้งหนึ่งในชีวิตนักศึกษา ที่ได้มีโอกาสเปิดมุมมองใหม่ในเรื่องของสิทธิมนุษยชน โดยมีการเข้าถึงประสบการณ์โดยตรงไม่เพียงการศึกษาค้นคว้าในตำราหรือจากท่านผู้รู้เพียงเท่านั้น แต่เป็นประสบการณ์จริง ที่ผู้สังเกตการณ์ได้ประสบมาโดยตรง

ซึ่งจากประสบการณ์โดยตรงในครั้งนี้ อันมาจากการที่ข้าพเจ้าได้เข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีของศาล ส่งผลให้ข้าพเจ้า มีทักษะในการสังเกตการณ์ต่างๆมากขึ้น และเมื่อข้าพเจ้าได้เข้าร่วมการสัมมนากับเพื่อนๆ ทั้ง 4 สถาบันการศึกษา ก็เป็นโอกาสอันดีอีกครั้งที่ช่วยเปิดมุมมองในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรมและในเรื่องของมนุษยสัมพันธ์ ทำให้ข้าพเจ้ามีเพื่อนใหม่ เพิ่มขึ้น และทั้งนี้ข้าพเจ้าได้รับความรู้ใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น ข้าพเจ้าจะจดจำประสบการณ์ต่างๆเหล่านี้ ทั้งในด้านความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้ในการศึกษาของข้าพเจ้าต่อไป

ในโอกาสนี้ข้าพเจ้าขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการนี้ทุกท่านที่มอบโอกาสที่ดีให้กับข้าพเจ้าและเพื่อนผู้สังเกตการณ์ของข้าพเจ้าทุกคน ได้มีโอกาสศึกษาจากประสบการณ์จริง อันเป็นประสบการณ์ที่หาไม่ได้จากตำรา หรือการฟังต่อกันมา และที่สำคัญข้าพเจ้าอยากให้โครงการที่ดีแบบนี้มีต่อไป เพื่อให้ นักศึกษากฎหมายรุ่นต่อไป ได้มีโอกาสค้นคว้าจากประสบการณ์จริงเช่นเดียวกับที่ข้าพเจ้าและเพื่อนผู้สังเกตการณ์ได้ไปศึกษามา อันจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมสังคมไทยให้มีบุคลากรทางด้านกฎหมายที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต

นางสาวสุกัญญา ปัญญา มาก
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จากการที่ข้าพเจ้าได้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ court watch นับเป็นอีกหนึ่งประสบการณ์ใหม่ๆในชีวิตของข้าพเจ้า ในชีวิตของนักศึกษาคนหนึ่งซึ่งตระหนักถึงมุมมองแห่งสิทธิมนุษยชนอยู่มีใช้น้อย แต่จากการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการนี้ทำให้ข้าพเจ้ามองคำว่าสิทธิมนุษยชนเปลี่ยนไป โดยทั่วไปของนักศึกษาแล้วจะมองสิทธิมนุษยชนผ่านสายตา คำพูดของอาจารย์ผู้สอน ตระหนักเพียงบริบทของตัวกฎหมายในห้องเรียนเท่านั้นซึ่งเป็นมิติแนวระนาบมองเป็นเส้นตรงเห็นเพียงเหตุและผลโดยมิได้เจาะลึกถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความเป็นจริง ที่แตกต่างหลากหลาย อันนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้การเข้าร่วมโครงการจึงทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาความเป็นจริงทางสังคมผ่านกระบวนการพิจารณาคดีในศาล เป็นผลให้ข้าพเจ้าและผู้เข้าร่วมโครงการทุกคนได้เล็งเห็นถึงกระบวนการในทางปฏิบัติจริงที่มีได้บัญญัติไว้ในตำราเล่มใดๆ มีภาพและเสียงแห่งความเป็นกระบวนการยุติธรรม จึงทำให้ข้าพเจ้ามองสิทธิมนุษยชนหลากหลายมิติมากขึ้น โดยเฉพาะด้านกระบวนการยุติธรรม

ในช่วงเข้าร่วมโครงการมีกิจกรรมมากมายที่เสริมทักษะต่างๆของข้าพเจ้า ให้มีโอกาสทำอะไรหลายๆอย่างมากมายที่ไม่เคยได้ทำ นับเป็นการเปิดโลกทัศน์ของชีวิตนักศึกษาคนหนึ่ง ให้พบกับสิ่งใหม่ๆ เรื่องราวใหม่ๆ ความรู้ใหม่ๆ และข้าพเจ้าจะจดจำประสบการณ์รวมทั้งแนวคิดที่ได้รับเหล่านี้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

สุดท้ายนี้ก็ขอขอบคุณทุกท่านที่ทำให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของโครงการดีๆนี้ และขอให้โครงการดีๆเช่นนี้ดำเนินกิจกรรมต่อไปอีกเพื่อให้นักศึกษารุ่นน้องมีโอกาสดีๆอย่างข้าพเจ้า ทั้งยังทำให้สังคมตระหนักถึงสิทธิมนุษยชนมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ปัจจุบัน เพื่อให้นำไปสู่การแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา เพื่อให้การเหลื่อมล้ำทางสิทธิจางหายไปจากประเทศไทยของเรา

นางสาวกมลชนก ก้อนสมบัติ
นักศึกษาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ความรู้สึกของกระผมที่ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์คดีใน โครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน นับว่าเป็นโครงการที่ดีเป็นประโยชน์อย่างมากที่ทำให้กระผมได้เรียนรู้และเข้าใจในกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการที่ได้ศึกษาเหล่าเรียนมาในห้องเรียน กล่าวคือทำให้กระผมได้รู้ถึงสภาพปัญหาความจริงในกระบวนการยุติธรรมของศาลไทยว่ามีความยุติธรรมมากน้อยเพียงใด และจากการเข้าสังเกตการณ์คดีในศาลครั้งนี้ก็ได้ข้อมูลสำคัญที่จะสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการยุติธรรมของศาลไทยว่ามีความยุติธรรมหรือไม่ และข้อมูลเหล่านี้ที่ได้จากการเข้าสังเกตการณ์คดีในศาล สามารถนำเสนอเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหากระบวนการยุติธรรมในชั้นศาลให้กับองค์กรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ให้มีความเป็นธรรมต่อผู้ที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรม และสุดท้ายนี้กระผมอยากให้โครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน จัดขึ้นอีกในปีต่อไปเพื่อเป็นเสียงสะท้อนในกระบวนการยุติธรรมของศาลไทยให้มีความเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เป็นคู่ความในกระบวนการยุติธรรม การเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ของกระผมนับเป็นประสบการณ์ที่ดีที่สุดในชีวิตก็ได้ ที่ทำให้กระผมเล็งเห็นถึงความสำคัญในกระบวนการยุติธรรมในศาล

นายมุขลิต อารง
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

จากการที่ได้มีโอกาสได้เข้าร่วมในโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์ กระบวนการศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน (Court Watch) ถือว่าเป็นโอกาสที่ดีเยี่ยมที่ทำให้ข้าพเจ้าได้รับประสบการณ์อย่างมากมายหลายๆด้าน ไม่ใช่เพียงแค่ด้านกฎหมายอย่างเดียวแต่รวมทั้งในด้านการทำงานและสังคมอีกด้วย

พูดถึงความรู้สึกและประสบการณ์ตั้งแต่แรกเริ่มที่เข้ามาทำโครงการนี้ ตอนแรกคิดว่าก็เป็นแค่การที่จะได้ไปสัมผัสกับการพิจารณาคดีในชั้นศาลตามปกติธรรมดาที่อาจจะเคยได้เข้าไปนั่งฟังการพิจารณาอยู่แล้ว แต่หลังจากที่ได้เข้ามาทำโครงการตรงนี้อย่างจริงจังก็ทำให้รู้สึกว่าได้เห็นอะไรใหม่ๆ เปิดมุมมองใหม่ๆ เพราะในครั้งนี้นี้เราไม่ได้เข้าไปแค่นั่งฟังการพิจารณาเพียงอย่างเดียวแต่เราเข้าไปเพื่อที่จะศึกษา วิเคราะห์ในมุมมองของสิทธิมนุษยชน เพื่อมองถึงปัญหาและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เราพบเจอเหล่านั้น เพื่อที่จะได้เกิดกระบวนการพัฒนาขึ้นมาภายในวงการกฎหมายของเรา ถึงแม้จะ 모르ว่าโครงการที่เราได้เข้าร่วมทำในครั้ง นี้ จะทำให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนามากน้อยเพียงใด เพราะพวกเรายังเป็นแค่จุดเล็กๆในวงการกฎหมาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเราก้ยังเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะสามารถทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาเหล่านี้ได้ เพื่อจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเหล่านั้นต่อไป

และหลังจากที่ได้ทำโครงการนี้แล้ว ก็มาถึงเวลาที่ต้องนำมานำเสนอให้แก่วุ่หน่วยงานต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อที่จะนำเสนอให้เห็นถึงประเด็นต่างๆที่เราได้มาจากการทำโครงการนี้ โดยได้ไปนำเสนองานพร้อมกับนักศึกษาอีกสามมหาวิทยาลัยคือ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และมหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งการที่ได้้นำเสนองานที่กรุงเทพมหานครในครั้ง นี้ทำให้ประสบการณ์ที่ดีมากๆหลายอย่าง อย่างหนึ่งก็คือได้รู้จักกับนักศึกษากฎหมายจากมหาวิทยาลัยอื่นๆที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน ดังนั้นจึงทำให้ได้มิตรภาพใหม่ๆที่ดีเยี่ยมจากนักศึกษาทุกคน และจากการนำเสนองานที่เห็นนั้น ทุกมหาวิทยาลัยตั้งใจที่จะนำเสนอถึงมุมมองของตนเองเกี่ยวกับโครงการนี้ให้หน่วยงานต่างๆได้รับรู้ ซึ่งข้าพเจ้าได้เห็นมุมมองใหม่ๆจากการนำเสนองานในครั้ง นี้ที่คิดว่า เป็นประโยชน์อย่างมากกับการศึกษากฎหมาย และการทำงานในวงการกฎหมายในอนาคต กล่าวคือ ข้าพเจ้าได้เห็นมุมมองของนักศึกษาในแต่ละท้องที่ ซึ่งในแต่ละท้องที่ก็

มีปัญหาในรูปแบบที่แตกต่างกัน ถึงแม้ว่าข้าพเจ้าจะรู้ปัญหาเหล่านั้นแต่ก็ยังไม่
มองเห็นปัญหาเหล่านั้นได้ใกล้ชิดเท่ากับคนในพื้นที่ที่เกิดปัญหาเหล่านั้น เช่น ปัญหาใน
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งอยู่ใกล้กับพื้นที่
เหล่านั้นจะเห็นถึงปัญหาได้ที่จริงมากกว่า ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ได้ข้อคิดก็คือ การที่เราจะ
เห็นถึงปัญหาเหล่านั้นได้อย่างแท้จริง เราต้องเข้าไปเห็นและสัมผัสกับมันเองเพื่อที่จะ
สามารถเห็นปัญหา เพื่อจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องและตรงจุด
ต่อไป

นายณัฐวัฒน์ กอปกิจวารการ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ความรู้สึกของกระผมที่มีต่อโครงการนี้ คือ จากการที่ได้เข้าร่วมโครงการครั้งนี้ อย่างหนึ่งที่กระผมคิดนั้นก็ คือ เมื่อเข้าไปแล้วจะต้องเก็บรายละเอียดให้ได้มากที่สุด เพื่อเราจะได้นำเอาองค์ความรู้ตรงนั้นมาปรับใช้หรือบังคับใช้ต่อไป ซึ่งสิ่งที่ได้รับมากที่สุด คือ วิธีการนำปัญหาต่างๆที่เราไม่เคยรู้มาก่อนมาศึกษาดูว่าความจริงเป็นเช่นไร มีการบังคับใช้ถูกต้องจริงหรือไม่ และมีการให้ความช่วยเหลืออย่างไรบ้าง ซึ่งกระผมเอง รู้สึกดีมากๆที่ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งในโครงการนี้ เพราะช่วงเวลาที่เข้าร่วมโครงการนี้ เป็น ช่วงเดียวกันกับเวลาที่กระผมลงฝึกงานกับมูลนิธิศุภนิพนธ์นายความมุสลิมในสามจังหวัด ชายแดนใต้อยู่ด้วย เลยทำให้กระผมได้รับรู้ถึงปัญหาของบุคคลหรือชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน ด้านกระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล เช่นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือชาวบ้านที่จะเข้ามาในบริเวณศาลและไม่มีล่ามแปลภาษาในชั้นสืบพยาน เป็นต้น ซึ่ง ตรงนี้เองกระผมเองก็เล็งเห็นว่าอาจส่งผลเสียต่อบุคคลหรือชาวบ้านที่ได้รับความเป็น ธรรมในกระบวนการยุติธรรม และได้รู้วิธีการหรือกระบวนการต่างๆจากผู้หลักผู้ใหญ่ หรือวิทยากรที่มีชื่อเสียง ถึงปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา จากข้อสรุปที่มหาลัยที่เข้าร่วม โครงการได้ทำการสังเกตการณ์และได้สรุปออกมาว่ามีปัญหาอะไรบ้างนั้นด้วย ได้รู้จัก เพื่อนต่างสถาบันต่างสถานที่ต่างความคิดต่างอุดมการณ์ และได้รู้จักวิธีการอยู่ร่วมกัน ในสังคมที่ใหญ่ ที่สำคัญได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการครั้งนี้ นอกจากในห้องเรียนแล้วเป็นนอกนอกห้องเรียนเป็นต้น และได้รู้จักกับองค์กรที่คอยให้ ความช่วยเหลือประชาชน อย่างองค์กรสิทธิมนุษยชน ขอความสันติจงมีแด่ทุกท่าน

นายอิสมาแอล บูแม
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ข้าพเจ้ารู้สึกดีใจที่ได้มีส่วนร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ร่วมโครงการเรียนรู้ และสังเกตการณ์ทางชั้นศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชนภายใต้ความร่วมมือระหว่าง 4 สถาบันการศึกษาด้านกฎหมายและสถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียซึ่งเป็น ประสบการณ์ชีวิตของข้าพเจ้าอย่างหนึ่งที่ครั้งหนึ่งได้มีโอกาสสังเกตการณ์กระบวนการ ยุติธรรมในชั้นศาลและได้รับรู้ถึงปัญหาต่างๆเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในศาลซึ่งแต่ ละมหาลัยที่เข้าร่วมโครงการมีปัญหาแตกต่างกันและแต่ละภาคพื้นดินที่ต่างประสบปัญหา ที่แตกต่างกันเช่นพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนใต้หรือที่อยู่ในการสังเกตการณ์ของมหาลัย ทักษิณจะพบปัญหาในเรื่องล่ามทางด้านแปลภาษา ส่วนพื้นที่ภาคเหนือซึ่งอยู่ในเขตสัง กัดการณ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็พบปัญหาของชาติพันธุ์เป็นต้น และที่สำคัญเป็น การแลกเปลี่ยนปัญหาหรือแชร์ปัญหาของแต่ละภาคพื้นดินที่ว่าควรจะมีวิธีการแก้ไข ใดๆหรือมีการแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะให้กระบวนการยุติธรรมในชั้นศาล นั้นควรได้รับความเป็นธรรมอย่างจริงๆจังๆและที่สำคัญรู้สึกเป็นเกียรติที่จะได้เป็นส่วน หนึ่งในการที่แก้ไขข้อบกพร่องหรือเปลี่ยนแปลงกระบวนการในชั้นศาลให้มีความเป็น ธรรมให้สมกับเป็นสถานที่ที่ประชาชนควรจะได้รับความเป็นธรรมมากที่สุดให้สมกับ เป็นสถานที่ที่ประชาชนจะไว้วางใจได้และเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้ก้าวหน้า เพื่อทัดเทียมกับต่างประเทศและที่สำคัญได้รู้จักเพื่อนต่างสถาบันได้มิตรภาพที่ดีและได้ ความรู้ใหม่ๆนอกเหนือจากตำราเรียนและทำให้มองเห็นภาพได้อย่างชัดเจนและอีก ความประทับใจอย่างหนึ่งในชีวิตคือได้พบกับผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายซึ่งเป็น โอกาสยากมากที่จะได้พบบุคคลเหล่านี้และได้รับฟังการบรรยายจากผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งหลายในทางด้านกฎหมายหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งคือมาแลกเปลี่ยนกันและเชื่อว่า ความรู้เหล่านี้สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และสุดท้ายนี้หากข้าพเจ้าได้มี โอกาสก็อยากจะเข้าร่วมอีกเพราะมันได้ประโยชน์ต่อตัวเราเองและก็อยากเสนอเชิญ ชวนให้นักเรียนรุ่นๆต่อไปเข้าร่วมโครงการนี้เพราะเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์อย่างมาก และอยากเสนอให้มีรูปแบบโครงการนี้ที่แตกต่างและหลากหลายมากกว่านี้เพื่อที่จะ

นำไปสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมของบ้านเราให้มีความเป็นธรรมเทียบเท่ากับ
นานาประเทศ

นายสุไลมาน เวาะเซ็ง
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ช่วงระยะเวลาที่เรียนนิติศาสตร์นั้นไม่ค่อยมีโอกาสดำเนินการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางศาลว่าเป็นอย่างไร ซึ่งทำให้เรานั้นไม่รู้ว่าตามทฤษฎีที่เราเรียนนั้น เหมือนกับการปฏิบัติหน้าที่ตามความเป็นจริงหรือไม่ และเมื่อได้ทราบว่ามีการรับสมัครผู้เข้าร่วม โครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน ผมก็ไม่ปล่อยให้โอกาสดีๆ แบบนี้หลุดมือไปได้ ซึ่งจากการที่ได้ไปสังเกตการณ์ศาลต่างๆ ในพื้นที่ก็ทำให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของศาลนับตั้งแต่จะเข้าถึงตัวศาล ซึ่งบางศาลก็มีการเลือกปฏิบัติต่อประชาชนที่มาศาล ซึ่งทำให้ประชาชนไม่ไว้วางใจถึงกระบวนการยุติธรรมทางศาล บางเหตุการณ์ที่ได้ไปสังเกตการณ์ที่ศาล ผู้พิพากษาบางท่านมีการเกลี้ยกล่อมให้จำเลยรับสารภาพ ซึ่งทำให้จำเลยเกิดความสงสัยในกระบวนการของศาล ส่วนบางกรณีที่ผู้พิพากษาแนะนำให้จำเลยถึงแนวทางการต่อสู้คดี ว่าถ้าผิดก็รับสารภาพ แต่ถ้าไม่ผิดก็ไม่ควรรับสารภาพซึ่งทำให้ผมรู้สึกประทับใจถึงแนวทางที่ศาลแนะนำ ซึ่งทำให้ผมมีทัศนคติต่อศาลไปอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีใช้เพียงแค่ศาลจะเอาผิดต่อจำเลยเพียงอย่างเดียว ซึ่งทำให้รู้ว่าแม้กระบวนการยุติธรรมเองก็มีปัญหาต่างๆ ถ้าหากแก้ปัญหาในกระบวนการยุติธรรมได้ ก็จะทำให้ประชาชนมีความไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

นายอิรฟาน ชาฟรุ
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ดิฉันรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการ court watch ในครั้งนี้ จากนักศึกษาคนหนึ่งที่ไม่เคยมีโอกาเข้าไปฟังการพิจารณาในศาล แต่เมื่อเข้าร่วมโครงการนี้ทำให้ดิฉันได้เข้าถึงกระบวนการพิจารณาของศาลตั้งแต่ชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ชั้นสืบพยาน หรือแม้กระทั่งชั้นพิพากษาคดี ศาลที่ดิฉันเลือกสังเกตการณ์คือ ศาลจังหวัดเชียงราย คดีที่ดิฉันได้ไปสังเกตการณ์ที่ต้องเก็บรายละเอียดทุกอย่างที่ศาลปฏิบัติ ตั้งแต่เข้าสู่ศาล ในห้องพิจารณา จนถึงเสร็จการพิพากษาคดี โดยมีทั้งคดีแพ่ง และคดีอาญา แต่ละคดีก็มีความแตกต่างหลายๆด้าน เช่น การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ศาล ตลอดจนถึงผู้พิพากษาศาล หรือแม้กระทั่งตัวคู่ความทั้งสองฝ่าย จากการสังเกตการณ์ คดีที่ศาล ดิฉันเห็นว่า ชนกลุ่มน้อยเป็นผู้ที่เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้น้อยที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่มองข้ามไป แต่อาจเป็นสิ่งที่กระทบถึงสภาพจิตใจของบางคนผู้มาใช้บริการทางศาลก็เป็นได้ เมื่อได้เดินทางไปสรุปโครงการที่กรุงเทพฯ ดิฉันดีใจมากที่ได้พบปะเพื่อนใหม่และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนนักศึกษาอีกสามมหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและมหาวิทยาลัยทักษิณ ซึ่งการสรุปโครงการทำให้ดิฉันได้เห็นถึงปัญหาต่างๆด้านสิทธิมนุษยชนที่ไม่เท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติ การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในศาลแต่ละจังหวัด และการไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการทางศาลของประชาชนทั่วไปที่มีได้เรียนรู้กฎหมาย

นางสาวธนัชญา ฉิมพาลี

นักศึกษาสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การไปอบรมในโครงการนี้ ข้าพเจ้ามีความรู้สึกประทับใจเป็นอย่างมาก ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าได้รับหลายๆสิ่งจากโครงการนี้ ข้าพเจ้าจึงดีใจอย่างยิ่งที่ได้เข้าร่วมในโครงการนี้ ทั้งในเรื่อง การได้รับความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน การได้พบปะผู้คน รู้จักเพื่อนใหม่ จากมหาวิทยาลัยต่างๆของประเทศไทย และการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการที่ได้ไปทำโครงการ Court watch การได้รับความรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน ข้าพเจ้าดีใจอย่างยิ่งที่ได้ทำกิจกรรมเพื่อได้รับความรู้ในเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าได้รับความรู้ใหม่ๆในหลายๆเรื่อง และได้รับความรู้จากการฟังการบรรยายของท่านวิทยากรเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีวิทยากรจากหน่วยงานต่างๆมาให้ความรู้ในเรื่องนี้ ทำให้ข้าพเจ้ามีความรู้ใหม่ๆในสิ่งที่ไม่เคยรู้ จากการมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างวิทยากร จากการเข้าร่วมโครงการนี้ และได้รับความรู้จากเพื่อนต่างมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ดีมากครั้งหนึ่งในชีวิตของข้าพเจ้า ทั้งทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น เช่นนี้จึงทำให้ข้าพเจ้ามีความรู้สึกดีใจอย่างยิ่งในการเข้าร่วมโครงการที่ดีเช่นนี้

นางสาวนิชนันท์ เลอศักดิ์อนุสร
นักศึกษาสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

จากการเข้าร่วมกิจกรรม Court Watch ครั้งนี้ ตอนแรกที่ได้ฟังจากอาจารย์ ก็นึกภาพไม่ออกว่าจะต้องทำอะไรบ้าง แต่พอได้ไปที่ศาล ได้ไปศึกษาสถานการณ์จริง ด้วยตนเองก็ทำให้ทราบว่า สิ่งที่คนภายนอกมองว่าศาลเป็นสถานที่ต้องห้าม ที่บุคคลธรรมดาเข้าไปไม่ถึง ความจริงเป็นสถานที่ราชการที่ให้สิทธิบุคคลทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แม้ว่าภายในศาลนั้นยังมีพื้นที่ที่จำกัดต่อการเข้าถึงอยู่บ้าง แต่ก็ไม่ใช่สถานที่ที่บุคคลภายนอกจะเข้าไปดูกระบวนการพิจารณาไม่ได้แต่อย่างใด สิ่งที่น่าประทับใจประการหนึ่งจากการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ คือ การที่ได้เปิดมุมมองด้านกฎหมายสิทธิมนุษยชน ได้แลกเปลี่ยน ได้ศึกษาแนวคิดใหม่ๆ ทำให้รู้ว่า การที่เราทุกคน รู้จักสิทธิของตนเองนั้น เป็นเรื่องที่สำคัญมากต่อการใช้ชีวิตในสังคม แม้จะเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ก็ไม่ควรมองข้าม ได้ศึกษาปัญหาสิทธิมนุษยชนให้เรื่องใหม่ๆที่เกิดขึ้นเพราะความแตกต่างทางถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งถ้าไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ ก็คงไม่สามารถทราบได้เลยว่า ภูมิภาคอื่นๆ ประสบปัญหาด้านใดบ้าง และได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายและความยุติธรรมอย่างไร ถือว่า เป็นความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ไม่น้อย ต้องขอขอบคุณทุกๆฝ่าย และอาจารย์ทุกท่านที่ได้จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์เช่นนี้ขึ้นมาค่ะ

นางสาวสายสุนีย์ มูลสถาน
นักศึกษาสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

โครงการ Court watch เป็นโครงการหนึ่งที่มีโอกาสและประสบการณ์ ความรู้เกี่ยวกับการสังเกตการณ์พิจารณาคดีของศาลว่ามีขั้นตอนกระบวนการในการ พิจารณาคดีเป็นอย่างไร ให้ความยุติธรรมต่อประชาชนหรือไม่ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ศาลว่ามีการเลือกปฏิบัติหรือไม่ ในกระบวนการดังกล่าวนี้ทำให้ดิฉันได้รับรู้ถึงการ ปฏิบัติงานของศาลในการพิจารณาคดีว่าถูกต้องตามกระบวนการหลักกฎหมายหรือไม่ จากการได้ไปเข้าร่วมโครงการ Court watch ร่วมกับสถาบันอื่น ทำให้ดิฉันได้รับรู้ถึง ปัญหาต่างๆที่เกิดจากการสังเกตการณ์ของแต่ละสถาบันนั้น โดยการช่วยกันเสนอปัญหา เพื่อจะไปเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหานั้นได้ ทำให้ดิฉันประทับใจต่อความแสดงความ คิดเห็นของแต่ละสถาบันและเสนอแนวทางต่างๆต่อกันในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในการสังเกตการณ์พิจารณาคดีในชั้นศาล นอกจากนี้ดิฉันดีใจที่ได้รู้จักเพื่อนต่างสถาน บันต่างถิ่น ต่างภาษา มารวมกันในสังคม ทำให้เกิดมิตรภาพที่ดีต่อกันและต่อสถาบันอื่น อีกด้วยและได้รู้จักกับองค์กรสิทธิมนุษยชน อีกทั้งนี้ความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วม โครงการมีความคิดต่างแง่ ต่างอุดมการณ์ จึงทำให้ได้นำความรู้นี้มาพัฒนาต่อยอดใน โครงการ Court watch อีกครั้งถ้ามีโอกาส

นางสาวอรทัย เครืออินทร์

นักศึกษาสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ ได้สร้างประสบการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ให้กับข้าพเจ้า และเพื่อนๆหลายๆอย่าง ทั้งให้โอกาสเราได้เป็นตัวแทนในการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการทางยุติธรรมว่าศาลที่แต่ละมหาวิทยาลัยไปสังเกตการณ์มีสิ่งเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร นอกจากนี้ ยังมีโอกาสเข้าไปเยี่ยมชมหน่วยงานต่างๆของรัฐ และได้มีโอกาสนำเสนอผลงานจากการสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลยุติธรรมให้กับผู้หลักผู้ใหญ่ด้านสิทธิมนุษยชน และอาจารย์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ามีความกล้าแสดงออกต่อหน้าผู้คนมากมายที่รอฟังผลงานของพวกเราอยู่ และต้องขอบคุณทุกท่านที่ตั้งใจฟังการนำเสนอผลงานของพวกเราในครั้งนี้ ในส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกถือว่าจัดการได้อย่างดีทีเดียว ข้าพเจ้าและเพื่อนๆรู้สึกดีทุกครั้งที่ได้คิดย้อนไปในช่วงเวลาดังกล่าว ที่เราได้รับแต่สิ่งดี ๆ กลับมา ได้รับโอกาสต่างๆที่ยากจะได้อีกมา ได้รับประสบการณ์ในหลายๆด้าน สุดท้ายนี้ต้องขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆต่างมหาวิทยาลัยที่เราอยู่ด้วยกันด้วยความ เป็นเพื่อน ขอขอบคุณพี่ๆที่ทีมงานทุกคน ขอขอบคุณคณะครูอาจารย์ทุกคนที่คอยให้คำแนะนำ ตลอดจนการให้คำปรึกษาในทุกๆเรื่อง และที่ลืมไม่ได้เลยคือพี่มะตูม ที่คอยสร้างเสียงหัวเราะ และจัดกิจกรรมทั้งเกมต่างๆให้เราได้คลายเครียดตลอดการสัมมนา ขอขอบคุณมากค่ะ

นางสาวพรนิภา ท่ามา
นักศึกษาสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

จากการที่ข้าพเจ้าได้เข้าร่วมโครงการ Court watch สังเกตการณ์คดีต่างๆ โครงการนี้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน มีสิทธิ เสรีภาพ อิสรระ ทั้งด้านความคิด หน้าที่ต่างๆ ภายในสังคมและการที่ข้าพเจ้าได้พบเจอกับเพื่อนนักศึกษาอีกสามมหาวิทยาลัย ทำให้ได้แลกเปลี่ยนความคิด ทศนะคติ และปรับเปลี่ยนมุมมองต่างๆ ได้ยิ่งกว่าเดิม ซึ่งการแลกเปลี่ยนความรู้ี้ทำให้ข้าพเจ้าสามารถนำไปต่อยอดความรู้อื่นต่อไปได้ พร้อมกันนั้นปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่อาเซียน ดังนั้นปัญหาต่างๆ จากการที่ข้าพเจ้าได้เข้าไปฟังการพิจารณาคดีทำให้รู้ถึงปัญหาเรื่องการขาดแคลนล่าม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การต่อสู้คดีความของคู่ความในชั้นศาลอันผู้นั้นเป็นบุคคลต่างชาติ หากเรามองมุมกลับถ้าเราเป็นบุคคลต่างชาติเช่นนั้นแล้วพวกเราจะได้รับ ความยุติธรรมหรือการเลือกปฏิบัติอย่าง ที่ข้าพเจ้าได้ประสบพบเจอในการสังเกตการณ์ คดีหรือไม่ และ ข้าพเจ้าได้เล็งเห็นถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการที่ผู้มีอำนาจใน กระบวนการยุติธรรมข่มเหงผู้ที่ถูกหาว่ากระทำความผิด ในเรื่องนี้ ต้องคำนึงถึงผู้ถูก กล่าวหาว่ากระทำความผิดว่ามีจิตใจเหมือนบุคคลธรรมดาทั่วไปคนหนึ่งที่มีความรู้สึก และยังมีความเป็นมนุษย์ และข้าพเจ้ายังได้เล็งเห็นถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม อื่นในชั้นศาลที่ทุกคนต้องรู้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชาชนส่วนมากที่ไม่ได้ศึกษา กฎหมายหรือเรียนหนังสือทำให้พวกเขาไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่าง เต็มที่และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ดังนั้นปัญหาต่างๆ ที่ข้าพเจ้าได้พบเจอนั้น เราทุกคนต้อง ช่วยกันแก้ปัญหา มิใช่แค่กลุ่มบุคคล หรือองค์กรที่ต้องเรียกร้องและแก้ปัญหาในด้านนี้ เท่านั้น

นางสาวแสงระวี เค้าโคน
นักศึกษาสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

การนำเสนอข่าวโครงการ
“การตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม”
ภายใต้
โครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน

Student Project Scrutinizes Absence of Human Rights in Court

Wed, 29/05/2013 - 07:29 | by prachatai

Suluck Lamubol

Law students from four universities in three regions spent their semesters observing trials conducted in Thailand’s courts, and concluded that most of the time the trial process does not fulfil legal requirements set by the constitution and human rights principles.

120 students from law schools in Chiang Mai University, Mae Fah Luang University, Ubon Ratchathani University and Thaksin University participated in a Court Watch project observing the process in 936 criminal trials during 2012-2013 from a basic law and human rights framework.

Trials were observed in various courts in Chiang Mai, Ubon Ratchathani, Songkhla, Pattani, Yala and Narathiwat provinces, and were mostly drug related but also included national security cases in the Deep South of Thailand.

Ethnic minorities in the northern provinces as well as those in the Deep South are most affected by unfair trials due to language problems and the lack of qualified translators, the research finds.

“In some cases the judge even asked fellow prisoners, relatives of the defendant or court employees to act as impromptu translators,” a

student from Chiang Mai University announced from her findings in a public forum at the National Human Rights Commission on Monday.

“This of course raises the questions of possible vested interests or the quality of the translation, which could affect the outcome of the trial,” she said.

Another prominent issue raised by the students is that trials often proceed with only one judge on the bench, even though the basic law stipulates that at least two judges must preside over the trial, except in the case of misdemeanours.

The research also found that only 11% of trials in Chiang Mai court start on time, while in Ubon Ratchathani trials that start punctually amount to 59%.

“Justice delayed is justice denied,” said Sophit Cheewapanit, a law lecturer from Mae Fah Luang University who supervised the project. He added that it is common in Thai courts for judges to be at least 30 minutes to one hour late.

Sophit said this could affect the quality and justice of the hearing as the schedule becomes tighter, and affects the defendant’s rights to a fair trial.

Kittipan Malila, student from Thaksin University in Songkhla told Prachatai that every time he went to observe national security related cases in Yala court, he always saw one judge presiding over the trial, even if it is considered a serious crime carrying a heavy penalty.

“I know this is common in the court since there are too many cases, while there are too few judges,” he said. “But from a human rights perspective this is illegitimate from the beginning of the trial.”

“The application of law in reality just conflicts so much with the legal texts we learn in classroom,” Kittipan said of the Court Watch project initiated by the Bangkok-based Asian Institute of Human Rights.

Sarawut Benjagul, Deputy Secretary-General of the Courts of Justice said that new rules will be circulated to court personnel next month to prohibit the use of any kinds of electronic devices, responding to the students’ finding that judges and attorneys use their cell phones for personal use during trials.

He also said that judges who show up late to trials will be punished and barred from promotion for one year.

Takato Mitsunaga contributed to this report.

ที่มา : <http://www.prachatai.com/english/node/3605>

ISRA Institute Thai Press Development Foundation

เปิดผลวิจัย 5 สถาบันชี้ข้อบกพร่องคดีชุมชนในกระบวนการยุติธรรม ‘จูงจําเลยสารภาพ-ขาดล่ามภาษาถิ่น’ เตรียมห้ามใช้มือถือ-แท็บเล็ตในศาล 60% คดีร้องกสม.ผิดหลักมนุษยชน

วันที่ 27 พ.ค. 56 ที่สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชียร่วมกับคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยทักษิณและสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟ้าหลวง รายงานผลการศึกษา ‘โครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางชั้นศาลในมุมมองนักสิทธิมนุษยชนระหว่างปี 2555 – 2556’ ในพื้นที่ที่สถาบันการศึกษาทั้ง 4 ตั้งอยู่และพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยนักศึกษาเข้าสังเกตการณ์การพิจารณาคดีต่างๆ จำนวน 936 ครั้ง ส่วนใหญ่เป็นคดีอาญา โดยมีผลการศึกษาที่น่าสนใจ เช่น

1.)เจ้าหน้าที่ในห้องพิจารณาคดีไม่เข้าใจกระบวนการพิจารณาคดีของศาลที่ต้องเปิดเผยต่อสาธารณะซึ่งประชาชนมีสิทธิเข้าฟังได้ยกเว้นคดีลับ โดยร้อยละ 40 มีการติดป้าย

ห้ามบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องเข้า เป็นผลให้ญาติจำเลยบางคนไม่กล้าเข้าร่วมฟังการพิจารณาคดีทั้งที่มีสิทธิ ขณะที่บางพื้นที่เจ้าหน้าที่มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้มาขึ้นศาลโดยดูจากการแต่งกาย หรือ ฐานะทางสังคม 2.)ผู้พิพากษานั่งไม่ครบองค์คณะในการพิจารณาคดีมากถึงร้อยละ 40 (ยกเว้นพื้นที่ภาคใต้ซึ่งผู้พิพากษานั่งครบองค์คณะมากกว่าพื้นที่อื่น) ซึ่งขัดต่อบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญและมีผลต่อความเป็นธรรม

3.)บางกรณีนายความขอแรงฝ่ายจำเลยและผู้พิพากษามีการจงใจให้จำเลยรับสารภาพเพื่อรวบรัดคดี โดยใช้คำอ้าง เช่น “หากฝืนสู้คดีต่อศาล จะไม่รอลงอาญา และจะพิจารณาโทษหนัก” โดยการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นมากที่สุดจ.อุบลราชธานี ร้อยละ 28

5.)ศาลขาดล่ามแปลภาษาถิ่นเช่น ภาษามาลายู หรือ ภาษาปกากะญอ โดยบางกรณีเมื่อศาลไม่มีล่ามจดทะเบียนซึ่งมีความรู้และเป็นกลางประจำศาลก็ใช้นักโทษ แม่บ้าน หรือจำเลยในการช่วยแปล ทำให้ไม่มีหลักประกันได้ว่าสิ่งที่จำเลยต้องการอธิบายจะสื่อออกมาได้ตรงความหมายหรือไม่ และ6. อัยการและนายฝ่ายโจทก์มีความใส่ใจในการพิจารณาคดีอยู่ที่ระดับร้อยละ 43-62 โดยมักทำกิจกรรมอื่นขณะพิจารณาคดีเช่น เล่นโทรศัพท์มือถือ เดินเข้าออกห้องพิจารณา ซึ่งกรณีปัญหาทั้งหลายนี้นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม

ผู้สื่อข่าวรายงานว่าในงานเดียวกันมีการจัดเวทีสาธารณะ เรื่อง ‘คดีสิทธิมนุษยชน กรณีการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม’ โดย นายสรารุท เบญจกุล รองเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม กล่าวถึงประเด็นนำเสนอในผลการวิจัยว่า ศาลพร้อมน้อมรับและนำข้อติต่างๆมาแก้ไข สำหรับประเด็นการใช้โทรศัพท์มือถือในระหว่างการพิจารณาคดีนั้นภายในเดือนมิถุนายนนี้ คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมจะออกหนังสือเวียนห้ามใช้เครื่องมือสื่อสารในห้องพิจารณาคดีเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และสำหรับประเด็นการขาดล่ามผู้เชี่ยวชาญภาษาถิ่นในการพิจารณาคดีนั้นเป็นเรื่องที่ต้องตรวจสอบแก้ไขต่อไปเนื่องจากขัดต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ซึ่งศาลต้องจัดหาล่ามไว้ให้พร้อมในการพิจารณาคดี

นายแพทย์นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) กล่าวว่าสังคมไทยปัจจุบันอยู่ในยุคเปลี่ยนผ่านความต้องการด้านความเป็นธรรม โดยสาเหตุ

สำคัญประการหนึ่งที่ประชาชนออกมาเรียกร้องความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม คือ การถูกละเมิดสิทธิชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการร้องเรียนเข้ามายังกรม.มากที่สุดถึงร้อยละ 50-60 โดยเฉพาะคดีเรื่องที่ดิน ซึ่งรัฐธรรมนูญมาตรา 66 และ 67 ให้สิทธิชุมชนในการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรอย่างชอบธรรม แต่พบว่าหน่วยงานรัฐเพิกเฉยต่อข้อบัญญัตินี้ โดยยึดอำนาจตามกฎหมายของหน่วยงานตนเป็นใหญ่ ประกาศเขตป่าทับที่ทำกินของชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่มาก่อน ขณะที่การต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการกระจายที่ทำกินของเกษตรกรยากจนชาติที่ทำกิน ซึ่งปัจจุบันมีมาราว 2 ล้านครอบครัว ยังนำไปสู่การถูกคุกคามด้านชีวิตและความปลอดภัยจากฝีมือของนายทุนคู่ขัดแย้งและหน่วยงานรัฐที่จัดการปัญหาไม่ได้ ขณะที่รัฐบาลเองก็คุกคามประชาชนด้านสิทธิพลเมืองและการเมืองตามด้วยการใช้กฎหมายละเมิดสิทธิ เช่น การใช้พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ฯ หรือ ม.112 โดยไม่เป็นธรรม หรือแม้กระทั่งการเตรียมออกกฎหมายปรองดองที่อาจนำไปสู่ความแตกแยกมากขึ้นเพราะขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ด้านนายแสงชัย รัตนเสวีวงศ์ สภานายความ ในฐานะอนุกรรมการสิทธิมนุษยชน กล่าวว่า ปัจจุบันการสละอำนาจการจัดการทรัพยากรของรัฐบาลให้แก่วิสาหกิจผูกขาดและเอกชนในรูปของสัมปทาน เช่น สัมปทานแร่ เส้นทางคมนาคมหรือคลื่นความถี่ ทำให้ประชาชนถูกละเมิดสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรมากขึ้น ขณะที่ผู้พิพากษาก็ไม่กล้าตัดสินคดีโดยยึดหลักสิทธิชุมชนตามที่ชาวบ้านเรียกร้อง โดยอ้างว่าหลักการดังกล่าวยังไม่ชัดเจนเพราะยังไม่มีกฎหมายลูกออกมารองรับ ดังนั้นสังคมจึงควรเรียกร้องให้ศาลมีความกล้าหาญใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญพิจารณาคดีควบคู่กับกฎหมายลูกของหน่วยงานต่างๆ

นายคณิต ฒ นคร ประธานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย (คปก.) กล่าวปิดท้ายว่า หากพิจารณาตามตัวกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมไทยสามารถคุ้มครองสิทธิมนุษยชนได้ดีพอสมควร แต่ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่กลับละเมิดสิทธินั้นบ่อยครั้งด้วยความไม่เข้าใจในคุณค่าของหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปกฎหมายจึงต้องทำพร้อมกัน 3 ประการ คือ ปฏิรูปตัวบทกฎหมายให้สมบูรณ์ขึ้นอีกเล็กน้อย, เน้นปฏิรูป

คนที่บังคับใช้กฎหมาย และปฏิรูปความคิดของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมให้เข้าใจ
หลักกระบวนการยุติธรรมที่แท้จริง โดยควรปรับระบบการเรียนการสอนนิติศาสตร์ให้
อยู่บนพื้นฐานหลักสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญมากขึ้น

ที่มา:

[http://www.isranews.org/component/content/article/21410-
humanright270513.html](http://www.isranews.org/component/content/article/21410-humanright270513.html)